

TÁRKI-TUDOK

Tudásmenedzsment és Oktatáskutató
Központ Zrt.

A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységének elemzése

Kutatási beszámoló

Szerkesztette: Németh Szilvia

Budapest, 2008. szeptember – 2009. február

A tanulmány a Roma Education Fund megrendelésére készült.

A kutatást vezette: Németh Szilvia

Közreműködők: Boross Julianna, Juhász Judit, Wagner-Lakatos Melitta, Lannert Judit, Sinka Edit, Patkós Péter

Tartalom

Bevezetés.....	4
I. Kutatás célja és módszerei.....	10
1. A kutatás menete.....	11
2. A minta rövid leírása.....	13
II. Tanodák pedagógiai munkája	15
A tanoda célja.....	15
A tanodai felvétel rendje, a bekerülés kritériumai.....	18
Tanulói részvétel és összetétel.....	23
Tanodai foglalkozások	27
Heterogén tanulókörnyezetben folyó személyre szabott foglalkozások.....	27
Heterogén környezetben folyó felzárkóztatás, korrepetálás.....	28
Heterogén környezetben folyó tehetséggondozás, középiskolai tanulmányokra való felkészítés.....	29
Homogén környezetben folyó felzárkóztatás, korrepetálás.....	30
Homogén környezetben folyó tehetséggondozás, középiskolai tanulmányokra való felkészítés.....	30
A tanodákban zajló pedagógiai munka összegzése.....	31
A tanodák kapcsolatai, a tanodai foglalkozás-kínálat alakulása.....	37
Kapcsolattartás a szülőkkel.....	41
Kapcsolattartás a végzett hallgatókkal.....	42
A tanodák eredményessége.....	44
A tanodák működési eredményessége.....	46
III. A tanoda-program lebonyolításának nehézségei.....	49
Összegzés és javaslatok.....	56
Mellékletek	62
Melléklet 1.....	63
Nemzetközi kitekintés.....	63
Melléklet 2.....	68
A tanodák működése – három dél-dunántúli példa	68
Melléklet 3.....	96
TANODA-kérdőív.....	96

Bevezetés

Tanoda-típusú programok több mint tíz éve működnek Magyarországon. A kezdetben civil szervezetek által életre hívott kezdeményezések a magyar közoktatás által „elhanyagolt” tanulói réteg, a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, támogatására jöttek létre. A 2005-ben kiadott, a tanodák szervezését szolgáló módszertani segédanyag¹ meghatározása értelmében a tanoda *„olyan intézmény, amely iskolán kívüli foglalkozás keretében a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, közülük is főként a hátrányos megkülönböztetés miatt még nehezebb helyzetben lévő romák iskolai sikerességét, továbbtanulását kívánja elősegíteni, ezáltal javítva későbbi esélyeiket a munkaerőpiacon való érvényesülésre és a társadalmi integrációra.”*²

A tanoda törvényi meghatározása, az 1993. évi LXXIX. Köznevelési törvény 2003. szeptember 1-jétől hatályos 95. § (1) m) pontja szerint, az oktatási miniszter köznevelés-fejlesztéssel kapcsolatos feladata közé tartozik *„a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességét segítő iskolán kívüli foglalkozása (tanoda)”* kidolgoztatása, elterjedésének támogatása is. A tanoda-program alapkoncepciójának kidolgozói szerint³, e törvényi szabályozással összhangban, a tanodák hármastűznek ki maguk elé. Egyrészt, megpróbálnak hozzájárulni tanulók iskolai sikerességéhez – képességeik kibontakoztatása által, másrészt, megpróbálják csökkenteni a szociális hátrányokból fakadó nehézségeiket, valamint segítik megőrizni az otthoni kultúra értékeit, azaz erősítik a programban résztvevő gyermekek kulturális identitását.

A köznevelési törvénynek, a fentiekben idézett módosításában foglaltak megvalósítása 2003-ban az Oktatási Minisztérium keretében kezdődött el, majd 2004 februárjában a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program Irányító hatósága (HEFOP IH), az Oktatási Minisztérium szakmai támogatásával és az OM Alapkezelő Igazgatósága közreműködésével pályázatot hirdetett „Modell értékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) tevékenységek támogatása a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeressége” címmel⁴. A HEFOP/2004/2.1.4-es hivatkozási számmal jelölt pályázati program célkitűzése kettős: támogatja a hátrányos helyzetű, különösen a roma gyerekek számára hozzáférhető, eredményesen működő tanoda típusú programok elterjesztését, elsősorban a hátrányos helyzetű régiókban, illetve fejleszteni kívánja a már eredményesen működő tanoda programokat, programkínálatukat, szolgáltatásaikat⁵. Pályázat benyújtása csak konzorciumi formában történhetett. A konzorcium vezetője vagy non-profit szervezet, vagy kisebbségi önkormányzat és intézménye lehetett. Konzorciumi partnerekként költségvetési szerv és intézményei is megjelenhettek. Az Európai Szociális Alapból és a központi kormányzati forrásból finanszírozott program helyi megvalósításának minimális időtartama 10 hónap, maximális időtartama pedig 24 hónap volt. Az egy pályázatra igényelhető vissza nem térítendő támogatás 12-15 millió forint lehetett.

A 2.1.4-es első pályázati kiírásra összesen – az akkor még működő Nemzeti Fejlesztési Hivatal Egységes Monitoring Információs Rendszerének (EMIR) adatai alapján⁶ – 92 pályázat érkezett be, amely közül 23 került támogatásra.

¹ *Tanodakönyv. Javaslatok tanodák szervezéséhez.* (Szerk: Kerényi György). Sulinova Kht, Budapest, 2005.

² *I.m.* 15.o.

³ *I.m.* 17.o..

⁴ Ez a pályázati kiírás a Nemzeti Fejlesztési Terv I. HEFOP 2.1-es intézkedésének első pályázati kiírásai között szerepel, a hátrányos helyzetű és a sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatásának támogatására meghirdetettek mellett.

⁵ Az újonnan induló tanodákkal való együttműködés során, a programadaptáció támogatásával kívánták biztosítani a jó gyakorlatok, tapasztalatok átadását.

⁶ <http://www.nfh.hu/emir>

2005 júniusában a HEFOP Irányító Hatóság – egyedüli kiíróként – ismét pályázatot hirdetett „Tanoda programok támogatása” címmel. A HEFOP/2005/2.1.4.B pályázati program kiírásának szövege nemcsak a célkitűzés ecsetelésében tér el az előző évi pályázat megfogalmazásától, hanem pontosan meghatározza a támogatás közvetlen és közvetett célcsoportját, valamint hosszasan részletezi a kötelezően megvalósítandó tevékenységek körét is. A pályázók ekkor már akár egyénileg is indulhattak, a pályázati konzorcium létrehozása támogatott volt, de nem kötelező.

A HEFOP/2005/2.1.4.B pályázati program célkitűzése amellet, hogy nem hátrányos helyzetű, hanem hangsúlyozottan halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokról beszél, már nem csupán az eredményesen működő tanoda típusú programok elterjesztését célozta meg, hanem tanoda-típusú újonnan induló programok megvalósítását, és a működő tanodák számának növelését is. Egyértelműen új elemként jelent meg a célkitűzések között a következő két elvárás:

- *„a roma tanulók iskolai eredményességének javítása oly módon, hogy a program révén a sikereiket integrált környezetben, a közoktatási intézményekben éljék meg;*
- *a roma tanulók mind nagyobb számban fejezzék be az általános iskolát, érettségit adó középiskolában tanuljanak tovább, lehetőleg olyan eredménnyel, hogy a felsőfokú oktatásba is bekapcsolódhassanak.”⁷*

A fentiekben, másodikként idézett célkitűzés megvalósítása érdekében a pályázati kiírás megfogalmazói szükségesnek látták a tanoda célcsoportjának pontos behatárolását is. Míg a 2004-ben kiírt pályázat nem tartalmazott a tanoda célközönségére vonatkozó kritériumokat, addig a 2005-ös felhívás az általános iskola felső tagozatán, illetve érettségit adó középiskolákban tanuló fiatalok támogatására fókuszált⁸. A közvetlen célcsoport elvárt létszám-kritériumai is meghatározásra kerültek, azaz a támogatott programokban legalább 25, legfeljebb 60 tanulónak kellett részt vennie.

A kötelezően megvalósítandó tevékenységek felsorolásakor a kiíró hangsúlyozta: *„a foglalkozásoknak nem lehet olyan rendszerét létrehozni, mely kizárólag a másnapi lecke megírására korlátozódik (...), s olyan program sem támogatható, amely kizárólag szabadidő eltöltésére irányul vagy pusztán az identitás megerősítését szolgálja.”⁹* Az egyoldalú tevékenységszervezés veszélyét elkerülendő, a pályázók pontos felsorolást kaptak az elvárt tevékenységekről, amelyek kilenc témakör köré csoportosultak:

1. A szükséges tárgyi, infrastrukturális környezet kialakítása;
2. A tanodás diákok kiválasztása, és a standardizált tudásszint-felmérés készítése;
3. Egyéni fejlesztési tervek kidolgozása;
4. Egyéni, esetleg mikrocsoportos fejlesztési egységek rendszeresítése;
5. Mentori rendszerű fejlesztés kialakítása;
6. Szerződés kötése a felvételt nyert tanodásokkal;
7. Folyamatos konzultáció a szülőkkel, iskolai tanárokkal;
8. Egyéni fejlődési napló vezetése a folyamatos ellenőrzés, értékelés rögzítésére;
9. A programban résztvevő tanulók programja kötelező szakmai elemeinek meghatározása (személyiség-fejlesztés, tehetségkibontakoztatás, identitástudat erősítése, hagyományörzés, nyelvápolás, pályaválasztási szolgáltatás, családlátogatás, készségfejlesztő programok, informatikai készségek fejlesztése, szabadidős programok szervezése az iskolatársak, szülők aktív szerepvállalásával)

⁷ Pályázati felhívás, 2005. június. www.hefop.hu

⁸ Fontos megjegyezni, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók által leginkább látogatott, s a korai iskolaelhagyás által leginkább jellemzett szakiskolák tanulóinak támogatása nem jelenik meg a kitűzött célok között.

⁹ Pályázati felhívás, 2005, 3.o.

A minimálisan 20 hónapig tartó projektek pályázói kizárólag non-profit szervezetek lehetnek, azaz egyesületek, egyházak, alapítványok, közhasznú társaságok, illetve egyéb jogi személyiségű non-profit szervezetek. Főpályázóként nem pályázhatott közoktatási intézmény vagy az általa létrehozott civil szervezet, profitorientált szervezet, de önkormányzat, sőt kisebbségi önkormányzat és ezek intézményei sem. A kiírásban szereplő kötelező tevékenységek minőségi és maradéktalan megvalósítását volt hivatott elősegíteni a felhívás azon eleme, amely szerint a „*tanodai programban résztvevő gyerekeket oktató iskolá(k) egyéb partnerként történő bevonása kötelező*”¹⁰.

A 2004-es és a 2005-ös pályázati felhívás szövegének és tényszerű adatainak összehasonlítása egyértelműen egy bevett, sokszínű, már akár évek óta működő – a pályázat által tartalmilag befolyásolni nem kívánt - tanodák támogatásától, egy szakmailag egységesebb képet mutató, újonnan induló intézmények támogatására való elmozdulást mutat. Míg a HEFOP/2004/2.1.4-es pályázat mindössze a hátrányokkal küzdő tanulók iskolai sikerességét és továbbtanulását elősegítő eredményesen működő extrakurrikuláris tevékenységek, tanoda programok fejlesztéséről és elterjesztéséről beszél, addig a HEFOP/2005/2.1.4.B a támogatott tevékenységek részletes szakmai bemutatása által megelőlegezi a későbbi tanoda-standardizálási törekvéseket.

A standardizálási törekvések konkrét megfogalmazására a 2008 decemberében meghirdetett újabb pályázati felhívás kapcsán került sor. A TÁMOP-3.3.5/A/08/1 kódszámmal ellátott, Tanoda programok támogatása elnevezésű kiírás fő vonalaiban továbbviszi a 2005-ös pályázat fő elemeit, de sokkal részletesebben kifejtve, és kiegészítve azokat. A szakmai elvárások egyértelműségének biztosítása érdekében a felhíváshoz csatolták a tanoda standardizáció dokumentumát is¹¹, Tanodák minőségbiztosítási eszközrendszere címmel.

A felhívás szerint a program fő célja továbbra is az iskolai lemorzsolódás csökkentése, és a továbbtanulási utak megerősítése¹², azaz az általános iskola befejezésének, valamint érettségitadó középiskolába való bekerülésnek, és sikeres elvégzésének támogatása. A szakmai feladatok és elvárások kibővítésén és részletezésén kívül a pályázati kiírás az előző két kiírástól markánsan három szempontból tér el. Egyrészt a jelenlegi felhívás kibővíti a tanoda célcsoportját: már nemcsak halmozottan hátrányos helyzetű és roma tanulókról beszél, hanem gyermekvédelmi gondoskodás alatt állókról és migráns tanulókról is. Másrészt a legújabb pályázati kiírás megengedőbb a korosztályi kritériumokat illetően. Míg a 2005-ös programban résztvevők iránti elvárás az volt, hogy felső tagozatos és középfokú intézményben tanulóakra fókuszáljon, addig a 2009-ben támogatásra kerülő tanodák természetes célcsoportját alkotják „a korábban sajátos nevelési igényűvé minősített, de a felülvizsgálat után a többségi tantervű oktatásba visszahelyezett, a szegregált környezetből integráló környezetbe átkerült, és tartós megfigyelés alatt álló alsó tagozatos tanulók”¹³, valamint a bármely osztályfokon tanuló migráns tanulók is. A célcsoportra vonatkozóan most először nem jelez a kiírás közvetett célcsoportot, azaz az eddig mindkét tanoda-felhívásban megtalálható „szülők, pedagógusok, civil szervezetek, kisebbségi önkormányzatok, kapcsolódó - egészségügyi, szociális, adminisztratív - területeken dolgozó szakemberek, helyi döntéshozók, a közoktatási intézmények fenntartóinak képviselői”¹⁴ felsorolás nem jelenik meg. A harmadik markáns különbség, hogy a pályázat kiírói, a 2008-as felhívásban egyértelműen kinyilvánítják azon céljukat, hogy a program keretében 68-107 tanoda

¹⁰ Pályázati felhívás, 2005. 4.o.

¹¹ A pályázati dokumentáció a tanodastandardon kívül még 22 egyéb elemből és két függelékből áll, az Iskolai Integrációs Program összefoglalásából és a NAT alapján meghatározott fejlesztési területek leírásából. Lásd <http://www.nfu.hu/doc/1364>

¹² Pályázati felhívás, 2008, 3.o.

¹³ Tanodák minőségbiztosítási eszközrendszere, pályázati dokumentáció, 2008, 18. melléklet

¹⁴ Pályázati felhívás, 2005.

nyerjen támogatást, külön hangsúlyozva, hogy új tanodák létrehozatalát is támogatják főként a „*Nem mondunk le senkiről*” zászlóshajó programban nevesített 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségben. E kistérségek pályázói számára a pályázható teljes keretösszeg majdnem fele kerül elkülönítésre¹⁵. A meghirdetett programra egyesületek, alapítványok, egyházak, non-profit szervezetek pályázhatnak, viszont – ellentétbe az eddigi gyakorlattal – önállóan, tehát nem konzorciumot alkotva. Az eddigi konzorciumi pályázati forma hivatott volt elősegíteni a támogatott kezdeményezés helyi beágyazódását, viszont a jelenlegi forma a tanodák kapcsolati hálójának kiépítését a kötelezően és választhatóan megvalósítandó tevékenységek körében ismerteti, azaz a szakmai működés keretében próbálja megvalósítani.

A pályázati felhívás legfontosabb és egyben legrészletesebben kifejtett része, a szakmai tevékenységek, elvárások leírása. Ennek alapjául a pályázati dokumentációban megtalálható tanodastandard, azaz a Tanodák minőségbiztosítási eszközrendszere című dokumentum szolgál.

A tanodák standardizálása szempontrendszerének első, szakértői vitára bocsátott változata 2008 tavaszára készült el¹⁶, majd 2008 őszén került véglegesítésre. A szempontrendszer megpróbál egységes működési és szakmai keretet nyújtani a tanodáknak, meghatározva a működéshez szükséges minimális feltételeket. A dokumentum kitér a tanodák fenntartóinak feladataira, az elvárt dokumentáció elemeire, az infrastrukturális és tárgyi, illetve a személyi feltételekre, meghatározza a tanulók bekerülésének szabályait, a kívánt tanulói létszámot és a célcsoportot, a családokkal, az iskolákkal és a helyi szociális ellátórendszerrel való kapcsolattartás mikéntjét, a tanoda alapfeladatait és kiegészítő tevékenységeit, valamint részletezi az eredményesség mérhetőségének indikátorait¹⁷.

A dokumentumban bemutatott kritériumrendszer a tanodák egyfajta szabványosítására törekszik, amelynek alapjául a kötelező dokumentáció összeállítása szolgálna. Az ún. kötelező minimális dokumentációnak tartalmaznia kell a tanoda pedagógiai programját¹⁸, a tanoda működésének szabályait rögzítő szervezeti és működési szabályzatot, a tanodai tagságot igazoló – a szülővel/gyámmal, diákkal kötött – írásos megállapodást¹⁹, a fenntartó és a megvalósítók által közösen összeállított házirendet, a megvalósítók munkaköri leírásait, a megvalósítók önéletrajzát²⁰ - a végzettsége(ke)t igazoló bizonyítványok, oklevelek fénymásolatával együtt. A tanodai dokumentáció fontos részét képezi a szakmai tevékenységek dokumentációja, amely két

¹⁵ A teljes keretösszeg: 1.302.979.104 forint. Ebből a 311/2007. (XI.17.) Kormányrendelet 2. számú mellékletében felsorolt „Komplex programmal segített leghátrányosabb helyzetű” 33 kistérség pályázói számára elkülönített összeg: 620.000.000 forint. (Pályázati felhívás, 2008, 4.o.)

¹⁶ Fehérvári Szilvia - Karlowits-Juhász Orchidea - Ormos Rita: A tanodák standardizálásának szempontrendszere, Educatio Kht, Budapest, 2008 április 28. Kézirat. (Továbbiakban, Standard, 2008.)

¹⁷ A javasolt indikátorok a következők: továbbtanulás, lemorzsolódás, sajátos nevelési igényű tanulók visszahelyezése, az előrehaladás nyomon követése és a diákok értékelésének formái.

¹⁸ A tanodák saját pedagógiai programjának elkészítésére is a szempontrendszer megad egy egységes formulát, amely a dokumentum 1. mellékletében olvasható.

¹⁹ Az írásos megállapodás, szerződés rögzíti:

„- a tanodai tagság legfeljebb az érettségi megszerzéséig tarthat;

- a szerződéshez a tanulók aktuális félévet lezáró bizonyítványának másolatát kell csatolni;

- a megbeszélte feltételek mellett, a biztosított segítséggel az adott időszakon belül vállalt (tanulmányi) eredmények produkálását;

- a szerződésnek azt is tartalmaznia kell, hogy a tanuló mennyi időre kívánja igénybe venni a tanodai szolgáltatást;

- a szerződést mindhárom fél, a tanoda, a felvételt nyert tanuló és a szülő/gyám is aláírja;

- a szerződés automatikusan megszűnik, amennyiben a szerződésben vállalt eredmények teljesültek, illetve ha a tanuló a tanodai programokon való részvételt 30 napon túl indoklás nélkül szünetelteti;

- a szerződés meghosszabbítható, amennyiben új vállalások és célkitűzések kerülnek rögzítésre.” (Standard, 2008, 8.o.)

²⁰ Az önéletrajz formája szintén előre meghatározott, a javasolt változatot a Standard 2. számú melléklete tartalmazza.

fő elemből áll, a tevékenységek ún. átfogó dokumentációjából és a gyerekek tevékenységének, fejlődésének dokumentációjából. Míg az első tartalmazza a tanoda ütemtervét (órarend, foglalkozásterv); a szülőkkel való kapcsolattartás dokumentumait, a tanodai foglalkozások tanmeneteit, terveit, a tanulói teljesítménymérések mintatesztjeit, mérőeszközeit és a szabadidős tevékenységek dokumentációját, addig a második egyéni és csoportos fejlesztési tervekből; egyéni haladási naplókából, illetve a gyerekek teljesítménymérések eredményeiből, dokumentumaiból áll.²¹

A dokumentumnak a minimális tanodai dokumentációt meghatározó fejezete a fentiekén kívül elvárásként fogalmazza meg az utánkövetés, az együttműködések, partneri kapcsolatok dokumentálását és a pénzügyi dokumentumok meglétét is. E három elem közül, legkevésbé részletesen az utókövetés dokumentációja jelenik meg, amelyről mindössze a következő meghatározás olvasható: „Nyomon kell követni a tanodából kikerülő gyerekek további sorsát (továbbtanulásukat, iskolában való bennmaradásukat, elhelyezkedésüket stb.). Az utánkövetésnek a tanodából időközben lemorzsolódott gyerekekre is ki kell terjednie. Minden esetben fel kell tárni, és rögzíteni kell a lemorzsolódás okát. Az utánkövetés módját és feltételeit legkésőbb a tanoda indításakor írásban rögzíteni kell.”²² Ebben az esetben nem találkozunk a dokumentumokat illetően konkrét elvárásokkal, az utókövetés mikéntjét a szerzők nem részletezik, így a folyamat rögzítésére vonatkozóan is csak általános elvárások (a tanodát elhagyó gyerekek sorsának nyomon követése, a lemorzsolódás okának feltárása, stb.) szintjén maradnak. Ez két okból is sajnálatos, egyrészt a tanodából kikerülők további tanulási útvonala, iskolai pályafutása a tanoda eredményességének egyik fő fokmérője kell, hogy legyen. Másrészt a magyar közoktatás iskolai gyakorlatának elemzése során az egyik visszatérő hiányossággként jelenik meg az általános iskolából a középfokba lépő tanulók utánkövetésének kialakulatlansága, ad hoc jellege. A tanodák sztenderdizálását elősegíteni hivatott szempontrendszer sem tér el a közoktatás bevett gyakorlatától: az utókövetés mikéntjének kialakítását a tanodákra bízza, annak ellenére, hogy – miként a fentiekben említésre került – ennek (jól) működő iskolai példái is csak elvétve akadnak.

Az utókövetésre vonatkozó általánosságok után a partneri együttműködésekre és a pénzügyi adminisztráció rögzítésére vonatkozó rész részletes útmutatással szolgál. Meghatározásra kerülnek ún. „lényegi, illetve más együttműködések”²³, s azok elvárt dokumentumai²⁴, valamint az elkülönített pénzügyi dokumentáció kötelező hat eleme²⁵ is.

²¹ Standard, 2008, 9.o.

²² Standard, 2008, 9.o.

²³ Standard, 2008, 8.o.

²⁴ „A szükséges dokumentumok a következők:

1. a tanoda lényegi (kötelező) együttműködéseinek minimális dokumentumai:
 - a tanodába járó gyerekekkel való együttműködés: szerződés;
 - a tanodába járó gyerekek szüleivel való együttműködés: szerződés, családlátogatások dokumentációja, írásos beszámoló az együttműködés technikai-tartalmi vonatkozásairól;
 - a tanodába járó gyerekek iskoláival való együttműködés: iskolalátogatások dokumentációja, írásos beszámoló az együttműködés technikai-tartalmi vonatkozásairól;
 - a helyi szociális ellátórendszerrel való együttműködés (az adott térség ellátottsága és a tanoda által ellátott közösség igényei szerint ilyen együttműködő intézmény lehet a családsegítő központ, gyermekjóléti szolgálat, önkormányzat szociális és gyámügyi osztálya, védőnő, munkaügyi központ stb.): írásos beszámoló az együttműködések technikai-tartalmi vonatkozásairól;
2. más intézményekkel való együttműködés minimális dokumentumai (ilyen intézmény lehetnek a cigány kisebbségi önkormányzatok, pedagógiai szakmai és szakszolgálatok, civil szervezetek, tanodák, alap-, közép- és felsőfokú intézmények stb.):
 - együttműködési megállapodás, írásos beszámoló az „élő” együttműködések technikai-tartalmi vonatkozásairól.” (Standard, 2008, 8.o.)

²⁵ A pénzügyi dokumentáció felsorolt elemei: emberi erőforrásokkal kapcsolatos költségek, célcsoport támogatásával, foglalkoztatásával kapcsolatos költségek, beszerzések, egyéb beszerzések, adminisztratív költségek,

A standardizációs javaslatban megjelenő minimálisan kötelező dokumentumok biztosítása nehéz feladatot ró a tanodát fenntartó civil szervezetre. A tanodában elvárt kötelező dokumentáció nagysága, szinte megegyezik a hatályos közoktatási törvényben, az iskolák működéséhez elengedhetetlenül szükséges dokumentumok felsorolásával. Míg az általános iskolák fenntartóinak törvényileg előírt kötelezettsége, hogy jóváhagyja az általa fenntartott „*közoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatát, minőségirányítási programját, valamint a nevelési-oktatási intézmény nevelési-, illetve pedagógiai programját, házirendjét*”²⁶, addig a tanoda-fenntartónak – a javaslat értelmében - még több dokumentumot kellene biztosítania.

Az általában hátrányos helyzetű régiók kistelepülésein működő tanodák számára, a dokumentumban elvárásaként megfogalmazott infrastrukturális, tárgyi és személyi feltételeknek való megfelelés is súlyos problémát okozhat. A javaslat szerinti minimálisan biztosítandó pedagógiai célú és kiszolgáló helységek száma, valamint azok berendezési, felszerelési és taneszköz javaslatai (pl. mobil, többfunkciós bútorzat, hűtőszekrények, mosogatógép, mosógép, elektronikai eszközök, szelektív szeméttároló, komposztgyűjtő, szaktantárgyakhoz kapcsolódó könyvtár: atlaszokkal, földgömbbel, térképekkel, napilapokkal, stb.)²⁷, illetve a személyi feltételként szereplő, a szakmai vezető és a szaktárgyi fejlesztés felelőseinek kötelező pedagógiai végzettsége a település „még egy kisiskolájának” létrehozásaként értelmezhető.

A kvázi iskolai környezet megteremtése „iskolaszerű” szakmai célkitűzésekkel társul. Annak ellenére, hogy a standard 8. fejezete²⁸, amely a *Tanodai foglalkozások, tevékenységek* címet viseli, azzal a kitételrel indul, hogy „*a tanodai foglalkozásoknak nem lehet olyan rendszerét létrehozni, mely kizárólag a másnapi lecke megírására korlátozódik, kizárólag a szabadidő eltöltésére irányul, vagy pusztán az identitás megerősítését szolgálja*”²⁹, mégis főként az iskolában elsajátítandó műveltségi területeknek, tantárgyaknak megfelelő fejlesztésre fókuszál. A több mint hat oldalon keresztül, műveltségterületek szerint felsorolt fejlesztési tevékenységekben, célokban a Nemzeti Alaptanterv rövidített változata köszön vissza. Mindeközben, a tanoda diákjainak iskolai eredményességét indirekt módon szolgáló személyiség-, és közösségfejlesztésével kapcsolatosan mindössze egy-egy féloldalny, rövid, konkrétumoktól mentes, általános leírás található.³⁰

A fentiekben röviden vázolt, a civil működéstől/működtetéstől az – ellenőrizhető - iskolaszerűre való elmozdulás elősegítésén kívül a javaslat másik fontos újdonsága a célcsoport újraértelmezése. Eszerint, a tanodai programokban legalább 30, legfeljebb 60 tanulónak kell részt vennie, legalább 75% halmozottan hátrányos helyzetű és/vagy gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló, elsősorban roma tanulói aránnyal. A tanoda elsősorban a felső tagozatos³¹, illetve a középiskolás diákok tanulmányi előmenetelét segíti. Kivételt képeznek a korábban sajátos nevelési igényűvé minősített, de felülvizsgálat után a többségi tantervű oktatásba visszahelyezett, a szegregált oktatási környezetből integráló oktatásba átkerült és a tartós megfigyelés alatt álló alsó tagozatos tanulók, akik természetes célcsoportját alkotják a tanodának, illetve kivételt képeznek a leginkább hátrányos helyzetű bármely osztályfokon tanuló migráns tanulók³². „*Azokon a településeken, ahol menekülteket befogadó állomás, illetve kísérő nélküli kiskorúak*

rezi költségek, esetleges bevételek. (Standard, 2008, 9.o.)

²⁶ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról. A fenntartói irányítás, 102.§ (2) f) pont.

²⁷ Részletesen, lásd. Standard, 2008, 10-12.o.

²⁸ Standard, 2008, 21-31.o.

²⁹ Standard, 2008, 21.o.

³⁰ Lásd. Standard, 2008. 29-30.o.

³¹ Feltételként jelenik meg, hogy az öt-hatodikos, és a hetedik-nyolcadikos tanulócsoport aránya nem térhet el 25%-nál nagyobb mértékben egymástól. (Standard, 2008, 15.o.)

³² Azaz, a menedékjogot élvező menekültek, a menedékkérők, humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező befogadottak, hontalanok, kísérő nélküli kiskorúak, emberkereskedelem áldozatává vált harmadik országbeli állampolgárok.

*otthona létesült, a tanoda természetes célcsoportját alkotják e gyermekek³³. A tanoda heti 1 alkalommal, a legalább 30 felső tagozatos, középiskolás, illetve felülvizsgálat után többségi tantervű oktatásba visszahelyezett, vagy a szegregált oktatási környezetből integráló oktatásba átkerült alsó tagozatos, gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló, illetve migráns tanulói bázisa mellett további, első osztályos tanulók egyéni illetve csoportos fejlesztését is felvállalhatja.*³⁴

Az alsó tagozatos tanulók tanodai részvételéről már évek óta folyik szakmai vita. Vannak olyan tanodák, amelyek működésük kezdete óta felvállalják nemcsak az alsó tagozatos, de az óvodáskorú gyermekeket is, míg a HEFOP 2.1.4/2004-es és a HEFOP 2.1.4b/2005-ös pályázaton résztvevő tanodák, a kiírás elvárásait követve, többnyire csak felső tagozatos és középiskolás tanulókat fogadnak.

Az elmúlt három évben, az országban működő tanodák közül elkülöníthető egy alcsoport, a célcsoport meghatározása szerint. Ebbe az alcsoportba kilenc tanoda tartozik, amelyek működtetését a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, a Roma Oktatási Alap és a tanodák helyszínéül szolgáló települések helyi önkormányzatai, civil szervezeti vállalták. Ezek a tanodák 2005 végén, az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium által finanszírozott *A roma telepeken élők lakhatási és integrációs modellprogramjának* keretében jöttek létre. A röviden telepfelszámolási programként emlegetett intézkedésben a lakhatási elemek mellett „*a gyerekek és fiatalok iskolai integrációja, a felnőttek munkaerő piacra való beilleszkedése, a szociális és egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés elősegítése és közösségfejlesztési programok is nagy hangsúlyt kaptak.*”³⁵

A 680 milliós programot, az iskolai integráció elősegítése érdekében 90 millió forinttal támogatta a Roma Oktatási Alap. Ezt a pénzeszeget főként iskolai eszközfejlesztésre, iskolaépület-bővítésre, az integrált nevelés alapjainak „lerakására”³⁶, valamint tanoda-működtetésre lehetett fordítani³⁷. A program keretében életre hívott tanodák nem rendelkeztek a célcsoportra vonatkozó megkötésekkel: a településen élő összes rászoruló és érdeklődő gyermek bekapcsolódhatott a tanodai munkába. Így ezekben a tanodákban mind óvodás, mind pedig iskolás és középiskolás korú gyermekek is megtalálhatók voltak.

I. Kutatás célja és módszerei

A jelen – kvantitatív és kvalitatív módszerekre épülő – a Roma Oktatási Alap megbízásából és együttműködésével végzett empirikus kutatás 2008 márciusától 2008 szeptemberéig tartott. A kutatás tárgya a 2007/2008-as tanévben működő tanodák feltérképezése volt, abból a célból, hogy képet kapjunk ezen intézmények gyakorlati működéséről, a működés-működtetés feltételeiről, a tanodák kapcsolatrendszeréről, a szülőkkel való együttműködés mikéntjéről, valamint a programban résztvevő diákok elvárásairól. A kutatási terv azzal a nem titkolt szándékkal (is) született, hogy a vizsgálat adatgyűjtése és elemzése által meghatározásra kerülhessenek a tanoda-működés eredményességének kritériumai, mintegy adalékul szolgálva a jövőben kiírásra kerülő tanoda-támogatási pályázatok tervezéséhez.

³³ Standard, 2008, 15.o.

³⁴ Standard, 2008, 15.o.

³⁵ A roma telepeken élők lakhatási és integrációs modellprogramja 2005-2006. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium kiadványa. Szerif Kiadó, Budapest, 2006.

³⁶ Az általános iskolák szegregált cigány osztályainak felszámolására, és tantestületi közösségépítő és pedagógiai-módszertani tréningekre került sor. Több óvoda és általános iskola roma asszisztensek és dajkák, valamint roma kisegítő, nem pedagógiai munkát végző alkalmazottak felvételét is vállalta.

³⁷ I.m. 4-5.o.

1. A kutatás menete

A kvantitatív kutatási szakasz előkészítésének első lépéseként a tanodákkal foglalkozó dokumentumok, sajtócikkek, pedagógiai-módszertani segédanyagok összegyűjtésére került sor. A dokumentumelemzés szempontrendszerének meghatározása után egyfajta tartalomelemzés következett. Nehézséget okozott, hogy a tanodák által készített projekt előrehaladási jelentésekbe (PEJ) és a szakmai beszámolókbba, hivatalos kérvény leadása után sem engedett bepillantást az Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága (OKMTI).

Mivel a kvantitatív kutatás elsődleges célja a magyarországi tanodák teljes körű kérdőíves lekérdezése volt, így a dokumentumelemzés utáni következő lépés egy aktuális tanodalista összeállítása volt. E lista összeállításához segítséget kértünk mind az Oktatási és Kulturális Minisztériumnak, mind az Educatio Kht-nak, valamint a Szociális és Munkaügyi Minisztériumnak a tanoda és integrációs programokkal foglalkozó munkatársaitól. A fenti intézmények megkeresett munkatársai által rendelkezésünkre bocsátott listák összegzése, összevetése által nyilvánvalóvá vált, hogy egyik felkeresett intézmény sem rendelkezik egy teljes, a jelenleg működő összes tanodát tartalmazó adatbázissal. Az egyes intézmények bizonyos pályázati szakaszok eredményes pályázóinak nevét és elérhetőségét tartalmazó dokumentumokkal rendelkeznek, de a pályázatkezelők változásai miatt, e részlisták egységesítése, összefűlése nem történt meg. Nehézséget okozott, hogy a HEFOP 2005/2.1.4.b azonosítószámmal ellátott pályázati felhívás esetében kétszer került eredményhirdetésre sor, habár erre utaló megjegyzést a nyilvános pályázati kiírás nem tartalmazott³⁸. Találkoztunk olyan tanoda-listával, amely csak az első eredményhirdetés nyertes pályázóit tartalmazta, s olyannal is, amely csak a másodikét. Több esetben a válaszadók önmagukra, mint „harmadik körösökre” utaltak, mely fogalom a második pályázati kör második eredményhirdetésének nyerteseit takarja. Így a kutatás sikeressége érdekében megpróbáltunk egy minél teljesebb, aktualizált tanoda-listát összeállítani, nemcsak a rendelkezésünkre álló részlisták és adatbázisok segítségével, hanem az ún. hólabda módszert is alkalmazva, azaz a listánkon szereplő tanodák által ismert, de az adatbázisokban nem jelölt intézményeknek az adatbázisunkba való felvételével is. Ilyen módszerrel összesen 66 tanodát sikerült beazonosítanunk³⁹.

A tanodák listájának összeállítása után roma és nem roma kérdezőbiztosok felkészítésére, és a kérdezőbiztosok segítségével történő adatfelvételre került sor. Az adatfelvételt nehezítette, hogy amikor a fentiekben részletezett okok miatt, lekérdezésre alkalmas adatbázis elkészült, az iskolaév végi „hajtásban” sok tanodavezetővel többszöri időpont egyeztetés után sikerült csak találkozni. Néhány esetben a megbeszélte találkozót ellenére sem fogadták a helyszínre érkező kérdezőbiztosunk. Paradox módon, a legnagyobb nehézséget a budapesti tanodákkal való találkozó-szervezés jelentette. Ezeknek a tanodáknak a hivatalosan megadott címe, telefonszáma többnyire már nem volt aktuális, sok időbe telt az új elérhetőségek kinyomozása, ráadásul két esetben kiderült, hogy a tanoda már nem is működik, valamint még két esetben a tanodavezető elhárította megkeresésünk. Végül az adatbázisban szereplő 66 tanoda közül 53 vezetője, vagy projekt-menedzsere válaszolt kérdéseinkre.

A kvantitatív kutatás során használt kérdőív⁴⁰ négy fő témakört járt körül, a tanoda működési feltételeit, a tanulólétszám alakulását, a bevett pedagógiai gyakorlatot, valamint a tanoda külső kapcsolatait. A kérdőívek adatainak számítógépes rögzítése után, az adatok elemzése az ún. SPSS

³⁸ Ráadásul a pályázat kapcsán más-más nyerteslista jelenik meg az ún. Sulinova adatbankban, és a HEFOP honlapon is.

³⁹ A teljes adatbázist lásd, Melléklet 3.

⁴⁰ Lásd Melléklet 2.

program segítségével történt. A kérdőíves lekérdezés egyben háttér-információként is szolgált a kvalitatív vizsgálat számára, amely a kutatás következő fázisa volt.

Kvalitatív vizsgálatra 10 helyszínen⁴¹ került sor, amelyek kiválasztása a regionális és a működési sajátosságok figyelembevételével történt, valamint helyszínválasztásunk nagyban befolyásolta az a tény is, hogy mely tanodák működtek június és július hónap folyamán is. A nyári hónapokra (is) eső kvalitatív vizsgálat így egyfajta intézményválasztási „szűrőként” szolgált, azaz – későbbi – tapasztalatunk alapján megállapítható, csupán az aktív, motivált tanodák vállalják tanulóik nyári foglalkoztatását. A kiválasztott és felkeresett 10 helyszínből, végül 8 alkotja az elemzés tárgyát. Ennek oka, hogy egy esetben a terepen derült ki, hogy annak ellenére, hogy vállalták az interjút, a tanoda már nem működik, így a helyi jegyzőn és projekt-koordinátoron kívül, sem a tanoda (volt) munkatársaival, sem tanulóival nem tudtunk találkozni (Galambok). Egy esetben pedig szintén a helyszínen tisztázódott, hogy a hivatalos adatbázisokban két tanodaként szereplő, az uszakai és a tiszabecsi tanoda egy és ugyanaz, habár projekt-menedzserének székhelye valóban Tiszabecsen van, viszont a tanoda megvalósítási helyszíne a szomszédos település, Uszka.

A kvalitatív vizsgálat során részben-strukturált interjúk készültek a felkeresett tanodák (szakmai) vezetőivel, projekt-menedzsereivel (ha volt), munkatársaival, valamint tanulói fókuszcsoportos beszélgetésekre és helyszíni foglalkozás-megfigyelésekre is sor került. Több alkalommal lehetőség nyílt a tanodai munkában résztvevő tanulók által látogatott általános iskolák vezetőivel való beszélgetésre is. A kvalitatív vizsgálat időpontjának egyeztetése nem ütközött nagyobb akadályokba, a felkért tanodák munkatársai segítőkészek mutatkoztak. A kvalitatív vizsgálat során készült 30 részben strukturált interjú és 10 tanulói fókuszcsoportos beszélgetés elemzése az ún. Atlas.ti számítógépes program segítségével történt. A legépelte interjúk és beszélgetések szövegének kódolása után (756 kód), a leggyakrabban felbukkanó témák meghatározására következett, amelyek részletes – interjúrészletekkel ellátott – elemzése a II. fejezetben olvasható.

⁴¹ A kvalitatív vizsgálat helyszínei a következők voltak: Pécs, Bonyhád, Kaposfő, Táska, Galambok, Tiszacsege, Uszka Tiszabecs, Szendrőlád, Esztergom

2. A minta rövid leírása

A kvantitatív kutatás tárgya, a kezdeti szándék szerint, az aktualizált tanoda-adatbázisban szereplő 66 tanoda volt. Azonban a kérdezőbiztosok általi, szemtől szembeni lekérdezések időpontjának megszervezése során 13 esetben különféle nehézségekkel szembesültünk. Egyrészt voltak tanodák, amelyekkel fel tudtuk venni a kapcsolatot, de szándékunk ecsetelése után, azonnal közölték, nem kívánnak részt venni a kutatásban. A vizsgálatból kimaradt tanodák másik csoportját azok alkotják, amelyeket többszöri, sőt hónapnyi kapcsolatfelvételi kísérlet után sem sikerült elérnünk, végül két esetben időpont-egyeztetési nehézség miatt nem sikerült a tanodát felkeresni. (A kutatásban részt vett két olyan intézmény is, amely szintén időpont-egyeztetési nehézségek miatt, csak önkitöltős módon tudta vállalni az adatoknak a rendelkezésre bocsátását.)

A válaszadó 53 tanoda közül, a jelen tanulmányban szereplő kvantitatív elemzés 50 tanodai kérdőív adataira épül, mivel három esetben megbízhatósági (érvényességi) problémák merültek fel a megadott adatokat illetően. Így a következő rövid mintaelírás is már csak e 50 feldolgozott kérdőív adatait veszi figyelembe.

A tanodák felosztása, az alapítás ideje szerint

A tanodák alapításának három időszakát különböztethetjük meg. Az első körben azok találhatóak, akik már 2003-ban vagy előtte alapították a tanodájukat, jellemzően nagyobb állami rásegítés nélkül. A második körben, a 2004-2005-ben alapított tanodákat tehetjük, amelyek a HEFOP első körös pályázati kiírásának segítségével (is) keltek életre, míg a harmadik kör a tanodák új generációja, amelyeket 2006-ban vagy ezután alapítottak.

A tanoda alapításának éve	N	Arány (%)
1994	1	2
1996	1	2
1998	2	4
1999	1	2
2000	4	8
2002	1	2
2003	4	8
2004	6	12
2005	9	18
2006	20	40
2007	1	2
Összesen	50	100

1. táblázat. A tanodák száma és aránya az alapítás éve szerint, 1994-2007.

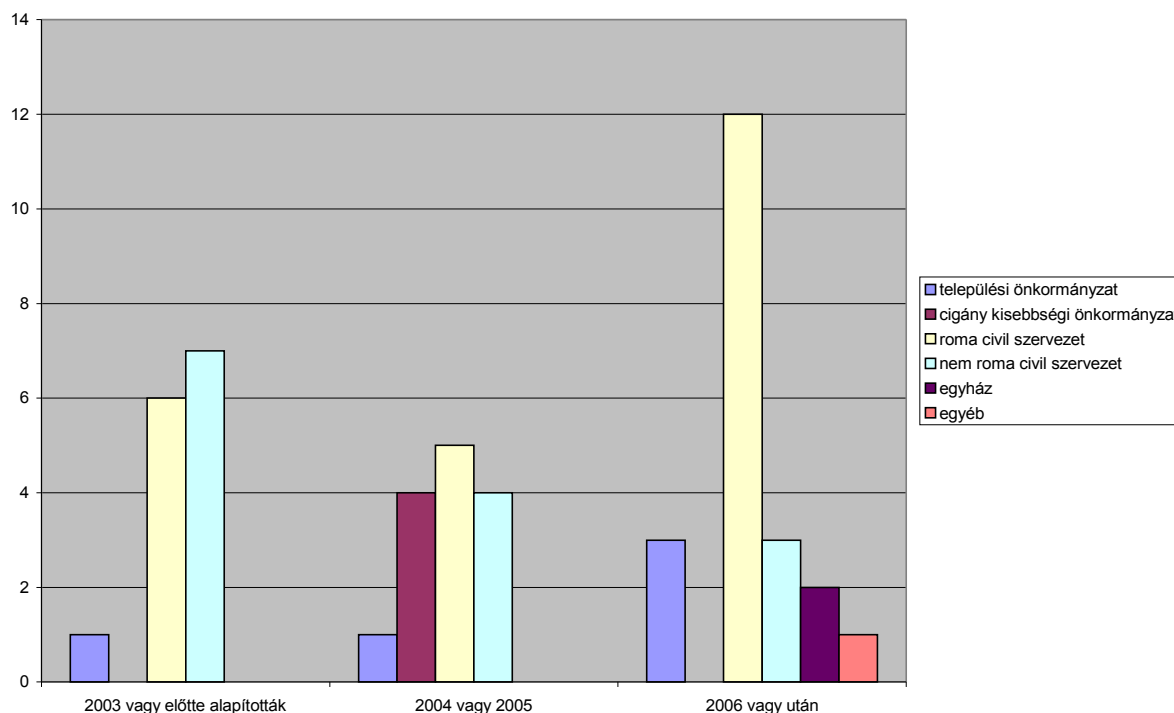
A tanodák felosztása fenntartók szerint

A tanodák háromnegyedét, civil szervezetek alapították, mintegy egyötöde önkormányzati alapítású, és 6 százaléka egyházi vagy egyéb fenntartású. A tanodák több mint felét roma civil szervezet, vagy cigány kisebbségi önkormányzat tartja fenn.

A fenntartó típusa	N	Százalék
Roma civil szervezet	23	46,9
Nem roma civil szervezet	14	28,6
Települési önkormányzat	5	10,2
Cigány kisebbségi önkormányzat	4	8,2
Egyház	2	4,1
Egyéb	1	2,0
Összesen	49	100

2. táblázat. A tanodák száma és aránya a fenntartó szerint, 2008.

Jellemzően elkülönülnek a tanodák a fenntartó jellege szerint is. Míg a tanodák első generációja zömében, civil szervezetekhez köthető, addig a második generáció alapításakor jelentek meg a cigány kisebbségi önkormányzatok, mint fenntartók, és a harmadik generációban a civil szervezetek között a roma civil szervezetek voltak a legaktívabbak. A nem roma civil szervezetek alapítási aktivitása csökkent, talán nem függetlenül a tanodák támogatásának változásától.

1. ábra. A tanodák száma fenntartó és alapítási év szerint.

II. Tanodák pedagógiai munkája

A tanoda célja

A jelen tanulmány bevezetőjében ismertetett célkitűzések⁴² értelmében, a tanoda-pályázatok által olyan intézmények életre hívása, támogatása a cél, amelyek amellet, hogy megpróbálnak hozzájárulni tanulóik iskolai sikerességéhez, csökkentik a tanulók szociális hátrányokból fakadó nehézségeit, valamint segítik megőrizni az otthoni kultúra értékeit, azaz erősítik a gyermekek kulturális identitását. A 2005-ben kiírt második pályázat ezeket a célkitűzéseket egészítette ki azzal, hogy a tanoda munkáját akkor lehet eredményesnek tekinteni, ha a programban résztvevő tanulók integrált iskolai környezetben is boldogulni tudnak, illetve ha sikeres középiskolai tanulmányokat folytatnak.

A kvalitatív vizsgálat során felkeresett kilenc helyszínen, a tanodavezetők által megfogalmazott intézményi célkitűzések árnyalják a fenti képet. Egyrészt a fenti általános célok már operacionalizálva, azaz kisebb, gyakorlatközelű elképzelésekre lebontva köszönnek vissza, másrészt, az oktatási és a társadalmi integráció fontossága, a pályázati kiírásban megfogalmazottakhoz képest, sokkal hangsúlyosabban jelenik meg. Ez a jelenség azzal is magyarázható, hogy a társadalmi integráció kérdéséről, éles különbség tapasztalható a telep-felszámolási program keretében létrejött tanodák és a HEFOP által finanszírozott intézmények céljai között. Míg az első csoportba tartozók fő célkitűzésként a társadalmi integráció fontosságát hangsúlyozzák, addig a második csoportba tartozók főként oktatási (rész)célokat fogalmaznak meg. Az interjúk során a tanodavezetők közül többen kitértek az integráció fogalmának értelmezésére is. Ezeknek az interjúrészeknek az összevetése által láthatóvá válik, hogy az oktatási és társadalmi integráció fogalma a gyakorlatban még mindig⁴³ helyi eltéréseket mutat. Egyes intézményvezetők az állami gondozott és a nem állami gondozott, de hátrányos helyzetű tanulók együttes délutáni foglalkoztatására alkalmazzák az integrált nevelés kifejezést, míg mások a halmozottan hátrányos helyzetű roma és nem roma tanulók délutáni, közös együtt-tanulására, és megjelenik olyan vélemény is, amely a roma és nem roma, hátrányos helyzetű és nem hátrányos helyzetű családok számára szervezett közös foglalkozások jellemzésére használja a kifejezést.

„Az gondolom, hogy minden tevékenységünk mögött, főleg, ami a romákhoz kapcsolódik, meg kell, hogy húzódjon az, hogy, még ha nem is mondjuk ki, de ennek integrációs célja is van, hogy továbbtanuljon, hogy okosabb legyen az iskolában. Az, hogy alkalmazkodóbb legyen akár a nem roma gyermek is, hogy családi programokon veszünk részt. Nagyon jó, hogy együtt vagyunk más családokkal is. Ez mind – abszolút ezt gondolom. Olyan dolog nálunk nincs, ami kizárólag a romáké lenne. Egyedül a telepprogramban volt, hogy ők kaptak lakást, mert nekik nem volt, de ez egy ilyen program volt. De igazán akkor is, amikor lehetőségünk volt, mindig az egész falut, és egy közösségépítést is, meg egy ilyen, mindent, ami belefér, amiből akár a falu, akár a magyarországi társadalom profitálhat, és ami az egéneknek is jó, megfelelő.”

A tanodavezetők válaszainak elemzése által, a tanodák működési céljainak szempontjából, három intézménytípus különíthető el. Az első típust azok a tanodák alkotják, amelyek a tevékenységek széles skálájával várják a minél heterogénebb összetételű tanulócsoporthoz. Ezek a tanodák a programjukban részt vevő tanulók igényei szerint végeznek felzárkóztatást, tehetséggondozást,

⁴² Lásd Bevezetés, 4-5.o.

⁴³ Az integráció fogalmának gyakorlati alkalmazásáról lásd: Németh Szilvia-Papp Z. Attila, „És mi adjuk az integráció vezérfonalát”. Dokumentumelemzés és a kvalitatív vizsgálat eredményei. című tanulmányt. In: Integráció a gyakorlatban. (szerk. Németh Szilvia) Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006.

érettségire való felkészítést, sőt ha szükséges megpróbálkoznak a részképesség-hiányok pótlásának elősegítésével is.

„A tanoda céljának és feladatának tekinti a részképesség-hiányok pótlását, a felzárkóztatást, a tehetséggondozást, a képességfejlesztést az egyéni igényekre és képességekre, a haladási tempóra alapozott egyéni fejlesztés, a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének, továbbtanulásának, szociális helyzetének javítását”⁴⁴.

„Mi nem válogatjuk a gyerekeket, aszerint, hogy tovább fognak-e tanulni. Aki továbbtanul, erősen támogatjuk őket. Mindent csinálunk. Ösztöndíj, minden... De aki nem, nem dobjuk ki. Itt nagyon fontos, hogy itt mindenki el tudja érni a legmagasabb szintet, amit el tud érni. És utána a legfontosabb, hogy legyenek jó emberek. Mert ha csak az esélyes emberekkel foglalkozunk, akkor ez növeli a távolságot, aki nem tanul, és aki tanul azok között.”

A második típusba azok a tanodák sorolhatók, amelyek elsődleges célja a leghátrányosabb helyzetben lévő és a legrosszabb tanulmányi eredménnyel rendelkező tanulók segítése, támogatása. Ebben az esetben fő célként többnyire a szaktárgyi korrepetálás, felzárkóztatás jelenik meg.

„2004 szeptember közepén indult a jelenleg is működő tanoda, a tanév elején kezdtük. Akkor az úgy kezdődött, hogy átmentem az iskolába és a legrosszabb magaviseletű, a legrosszabb tanulmányi eredményt elért cigány és egy-két magyar gyereket áthoztam ide a tanodába mindennap délután egy órától az első osztályosoktól kezdve a nyolcadikosokig mindenkit. Ez nagyon jól ment, akkor bevdásztuk a magántanulókat is.”

A harmadik alcsoportba tartozók egyértelműen olyan hátrányos helyzetű tanulókkal foglalkoznak, akik valamilyen tantárgyban tehetségesnek bizonyultak, akik iskolai tanulmányi átlaga jónak minősül, s akikben potenciált látnak a tanárok a tekintetben, hogy az általános iskola elvégzése után tanulmányaikat érettségig adó középiskolában folytathassák.

„Azt vállaltuk, hogy gyakorlatilag a gyerekeknek a lemorzsolódását akadályozzuk a középiskolás szinten, illetve, hogy azok a tanulók, akik ki lettek választva az általános iskolákból, egyfajta tehetséggondozásban vegyenek részt, illetve a hátrányaikat megpróbáljuk leküzdeni. Ezt a pályázatunkban így képzeltük el, ez is a fő profilunk. Az érettségire való nevelés, és szeretnénk bővíteni majd a későbbiekben a tanodai foglalkozásokat.”

E három tanoda-típus közötti fő különbség leginkább a tanulásszervezés módjában ragadható meg. Míg az első céltípusba sorolt intézmények esetében – az interjúk alapján – elmondható, hogy már a hétköznapi tanodai foglalkozásokat is megpróbálják minél integráltabb közegben, széles célközönség számára megvalósítani, addig a másik két céltípus esetében a tanulók iskolai eredményességének növelése az elsődleges, annak érdekében, hogy minőségi tudás birtokában, érettségivel a tarsolyukban, a mostani tanoda-résztevők felnőtt korukra a munkaerő-piac aktív szereplői, s a társadalomnak a többség által (is) elfogadott tagjai legyenek. E távlati cél elérése érdekében azt is vállalják, hogy a délutáni tanodai foglalkozások homogén gyermekcsoportban, azaz csak (halmozottan) hátrányos helyzetű roma tanulók részvételével folyjanak.

⁴⁴ A „Göncöl” szekér halad, „Göncöl” Völgységi Tanoda projektzáró kiadványa, Bonyhádi Független Roma Egyesület, Bonyhád, 2008. március, 2. oldal.

„A régi Tanodában, ami HEFOP-os programban működött, ott csak hátrányos helyzetűek, halmozottan hátrányos és hátrányos helyzetűek járhattak. Most mi ezen szeretnénk egy kicsit változtatni. Fontos számunkra, főleg ezt most szeptembertől fogjuk bevezetni, hogy itt integráltan tanuljanak a gyerekek. Minden iskolát meglátogatunk, így augusztus végén, szeptember elején, azokat az iskolákat is, ahova nem járnak hátrányos helyzetű gyerekek, és megpróbáljuk úgy kidolgozni a programot, hogy a nem hátrányos helyzetű gyerekeknek is megfeleljen. Egy jó délutáni eltöltés, és a nem hátrányos helyzetű gyerekeket tanító iskola is elfogadjon bennünket. Most sem csak állami gondozottak vannak, hanem hátrányos helyzetű és cigánygyerekek, most van már egy-kettő, aki nem hátrányos helyzetű, és szeretnénk az ő létszámukat is bővíteni.” (tanodavezető)

Tanodák felosztása céltípus szerint	Tanulásszervezés módja szerint	
	Heterogén tanulókörnyezet	Homogén tanulókörnyezet
1. típus (tanulói igény szerinti, személyreszabott foglalkozások)	Pécs (Faág), Táska	Esztergom
2. típus (felzárkóztatás, korrepetálás, középiskolára való felkészítés)	Kaposfő, Tiszacsege	Uszka
3. típus (tehetséggondozás, középiskolára való felkészítés)	Bonyhád	Szendrőlád

3. táblázat. A kvalitatív vizsgálatban résztvevő tanodák felosztása céltípus és a tanulásszervezés módja szerint. (Interjúelemzések alapján.)

A kvantitatív vizsgálatnak a tanodák célkitűzéseire vonatkozó adatainak elemzése nagyrészt alátámasztja a fenti táblázatban közölt felosztást. A kérdőív e témában feltett kérdéseire⁴⁵ adott 43 válasz alapján megállapítható, hogy a legtöbben (25,6%) a továbbtanulásra és az érettségire való felkészítést jelölik meg a tanoda legfőbb céljaként. A gyakorisági sorrend következő két eleme a korrepetálás, felzárkóztatás (23,3%), valamint az iskolai eredményesség növelése (18,6%). Szintén az iskolai eredményesség növelése érdekében, de a válaszokban önálló elemként jelenik meg még a kompetenciafejlesztés (2,3%), és az egyéni és/vagy kiscsoportos fejlesztés (2,3%) is. A kvalitatív elemzésben megfogalmazott, a céltevékenységek hármas felosztása során a tehetséggondozás hangsúlyos szerepet kap. A kérdőíves vizsgálat eredményeiben a tehetséggondozás, mint önálló célkitűzés mindössze csak két esetben (4,7%) bukkan fel, azonban a leggyakoribb kategóriaként jelölt, a továbbtanulásra való felkészítés, több esetben, a válaszadóknak a kérdéshez fűzött megjegyzése szerint, magában foglalja ezt a célt is. Ha ezeket a válaszokat együttesen vizsgáljuk, megállapítható, hogy a válaszadó tanodák több mint 76%-a a tanoda elsődleges céljának a programban résztvevő tanulók iskolai teljesítményének növelését tartja. A tanoda-pályázatban szereplő másik két elvárás közül az első, vagyis a tanulók szabadidős tevékenységének szervezése, a szabadidő hasznos eltöltése, mint cél, mindössze három esetben (7,0%) kerül említésre, míg a második, a tanulók identitásának erősítése, a válaszokban direkt módon meg sem jelenik. E célkitűzés operacionalizálásaként értelmezhető

⁴⁵ A tanoda célkitűzéseit firtató – a kérdőívben megfogalmazott - kérdések a következők voltak:

1. Kérjük, ismertesse a tanoda fő célkitűzését!
2. Kérjük, ismertesse, a tanoda konkrét célkitűzései milyen dokumentumokban található meg?

azonban, a hátrányos helyzetű családokkal való együttműködés preferálása, amely céltevékenységet két válaszadó (4,7%) említett meg.

Miként a jelen tanulmány bevezetőjében kifejtésre került, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, valamint a Roma Oktatási Alap által támogatott tanodák kimondottan az integrált oktatás támogatására jöttek létre. E célkitűzés a válaszokban mindössze három esetben (7,0%) jelenik meg. A célkitűzések között aszerint, hogy a tanoda Magyarország mely régiójában működik, illetve, hogy hány éve működik az intézmény, szignifikáns különbség nem található.

Céltevékenység megnevezése	Gyakoriság (%)
Továbbtanulásra, érettségire való felkészítés	25,6
Korrepetálás, felzárkóztatás	23,3
Iskolai eredményesség növelése	18,6
Integrált oktatás támogatása	7,0
Szabadidő hasznos eltöltése	7,0
Tehetséggondozás	4,7
Hiányzás, lemorzsolódás csökkentése	4,7
Hátrányos helyzetű családokkal való szoros együttműködés	4,7
Kompetenciafejlesztés, önálló tanulás elősegítése	2,3
Egyéni, kiscsoportos fejlesztés	2,1
Összesen	100,0

4. táblázat. A tanodák fő célkitűzése. (A kérdőív 5. kérdésére⁴⁶ adott válaszok alapján.)

A tanoda célkitűzései - a válaszadók elmondása alapján - főként a beküldött pályázati anyagokban (42,0%), a tanoda kiadványaiban és a helyi sajtóban közölt cikkekben (18,0%), az Irányító Hatóság számára készített negyedéves előrehaladási jelentésekben (8,0%), a tanoda alapszabályzatában (10,0%) található meg. A válaszadók, a tanoda pedagógiai programjáról összesen 6 esetben (12,0%) tesznek említést, mint a tanoda konkrét célkitűzéseit tartalmazó alapidokumentumról. A célkitűzések esetenként megjelennek még a cselekvési ütemtervben (4,0%), a támogatási szerződésben (2,0%), a tanoda működési szabályzatában (2,0%), illetve az egyéni fejlesztési tervekben (2,0%).

A tanodai felvétel rendje, a bekerülés kritériumai

A tanulókkal készült fókuszcsoporthozos beszélgetések, a tanodákban készült részben-strukturált interjúk és a kérdőíves vizsgálat néhány kérdésére adott válaszok alapján rekonstruálható a tanodák felvételi gyakorlata.

A tanulók elmondásuk szerint, alapvetően négyféle módon szereztek tudomást a tanoda működéséről. Egyrészt a helyi iskolában tanító pedagógusoktól, tanároktól (akiket a tanoda vezetője, munkatársa tájékoztatott), másrészt magától a tanodavezetőtől, illetve a tanodai munkatársaktól, akik családlátogatások keretében ajánlották a tanoda szolgáltatásait a szülők figyelmébe, harmadrészt saját barátaik, osztálytársaik irányították figyelmüket a tanodai foglalkozásokra, valamint a válaszadó gyermekek egy csoportját a már tanodás testvéreik, rokonaik próbálták bevonni a programba.

⁴⁶ A kérdőívet lásd Melléklet 2.

„Pedagógusok szokták általában kiválasztani a gyerekeket, mert legalább az osztályokból azok, akiket úgy néznek, hogy szeretnék, ha nekik egy kicsit segítenék. Akkor ők ezt próbálják elsősorban magasabbra emelni. És vannak olyan diákjaink, akik már régen kikerültek nyolcadik osztályból, de tudjuk róluk, hogy ők szeretnének járni.” (tanodai munkatárs)

„Nem én hallottam a tanodáról, az anyukám, ő beszélt a tanodavezetővel és úgy. Felkerültem a várakozó listára, mert sok volt a jelentkező. És egy hónap után szólt nekünk, hogy van hely, és beillesztett engem is. (...) Sok gyereket kitettek a Tanodából, és így bekerültem. (...) Nem tudom, miért rúgták ki őket. (...) Meg nem jártak. Sokan megbuktak.” (tanodás diák)

„A tanodavezető feljött hozzánk, és mondta, hogy lesz ilyen Tanoda. És mondta, hogy szeretnének-e beiratkozni? Mondtam, hogy jó, iratkozzunk be.” (tanodás diák)

A kvalitatív vizsgálat legtöbb helyszínén a tanodába történő jelentkezés feltételekhez kötött. A tanodavezetői interjúkban legtöbbször a felvétel kritériumaként a tanulók tanulmányi átlagát említik. A tanulmányi átlag két szempontból lehet a tanulói felvételt eldöntő tényező: vagy csak a minimálisan 3,5 feletti év végi átlaggal rendelkező tanulók nyerhetnek felvételt a programba, vagy csak a nagyon gyenge átlagot produkálók, illetve az évisméltés által veszélyeztetettek.

„Igazán meghúztuk a határt 3,5 fölött, mert hiszen annyi sok jelentkező volt, hogy kénytelenek voltunk meghúzni az átlagot, és azokat a diákokat választottuk ki, akik 3 egész vagy 3,5 között voltak. Egyébként a diákoknak a Tanoda nagyon nagy motiváltságot jelent, mert folyamatosan azt mondják, hogyha elérem, vagy jobban teljesítek, akkor jöhetnek a Tanodába, stb.” (tanodavezető)

„Nem, az én lányom, ő jelentkezett, ő szeretett volna. Na most, ő nem azért került ide, mert bukásra állt, hanem azért, mert szeretett volna, javítani, vagy erősíteni. De vannak olyanok, tehát tudom, hogy van olyan, aki gyengébb képességű volt, és azért, mert ne legyen a bukási arány esetleg olyan, mert ez segít neki abban, hogy esetleg átvészelve azt a nagyon-nagyon nehéz időszakot.” (szülői interjú)

Egy tanodavezető fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy náluk nincs különösebb tanulmányi feltétele a programhoz való csatlakozásnak. Minden érdeklődő hátrányos helyzetű tanulót szívesen fogadnak, nem tesznek különbséget a jelentkező, rászoruló gyermekek között.

„Én gondolom, hogy akinek van esélye továbbtanulni, esélyt kell adni és segíteni, de akinek nincs ilyen esélye, mert nem olyan okos, mert mást választott, akkor kell segíteni neki, hogy elérje a legmagasabb tanulási szempontból a szintet, hogy esély és szakma... De nekem sokkal fontosabb, hogy legyen jó ember. Én nem válogatok. Én kiegészítő iskolás gyerekekkel is foglalkozunk. A gyerekek oké. Abbahagyta a tanulást, és dolgozik, ezzel is foglalkozok. Mert neki már fontos az, hogy legyen jó ember. Az értékek, a szocializáció, és hogy beilleszkedik egy normális munkahelyen, tudja ellátni a munkát is, és fenntartani a családot, nekem ez egy sikeres dolog. A Tanodában nem. Ha valaki nem tud továbbtanulni, mert feleségül ment, és akkor muszáj dolgozni, akkor ez egy bukás. Ez egy lemorzsolódás. És az indikátor lefelé megy. Ez egy nagy eltérés a célok között. Mi nem válogatjuk a gyerekeket, hogy tovább fognak tanulni. Aki továbbtanul, erősen támogatjuk őket. Mindent csinálunk. Ösztöndíj, minden, amit innen-onnan fel... De akinek nem, nem dobjuk ki. Itt nagyon fontos, hogy itt mindenki el tudja érni a legmagasabb szintet, amit el tud érni. És utána a legfontosabb, hogy

legyenek jó emberek. Mert ha csak az esélyes emberekkel foglalkozunk, akkor ez növeli a távolságát, aki nem tanul, és aki tanul azok között.” (tanodavezető)

A kérdőíves vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a legtöbb válaszadó nem osztja a fentiekben idézett tanodavezetői véleményt. A 48 feldolgozott válasz közül mindössze 7-ben (14,6%) szögeznek le egyértelműen, hogy nincsenek bemeneti mérések, bárki bekerülhet a tanodai programba. Ehhez a választípushoz sorolható az a négy eset (8,3%) is, amely értelmében a tanulók önkéntesen csatlakozhatnak a tanodához, feltéve, ha valóban motiváltak, azaz önmaguk érzik szükségét a tanodai foglalkozásoknak. A tanodába kerülés általános feltételeként leginkább a házi rend betartásának kívánalma jelenik meg. A legtöbb tanoda (27,1%) csak olyan tanulókat vesz fel, akik szerződésben vállalják, hogy nem szegik meg a tanoda munkatársai által megfogalmazott szabályokat, és rendszeresen részt vesznek majd a munkában. Az általános felvételi kritériumok között még a tanulók szociális háttérére vonatkozó feltételek jelennek meg. A válaszadó tanodák 20,8%-a csak hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat fogad. 12 esetben ez a kívánalom tanulmányi feltétellel is párosul. E válaszok azonos arányban (12,5%-12,5%) nevezik meg felvételi kritériumként a gyenge, illetve a jó tanulmányi eredményt, azaz vannak tanodák, - miként a tanodák céltevékenységi felosztása is tükrözi⁴⁷ - amelyek csak hátrányos helyzetű 3,5-nél alacsonyabb átlaggal rendelkező tanulókat fogadnak, illetve vannak, amelyek csak ún. tehetséges gyermekeket.

A tanoda célcsoportja	Gyakoriság (%)
Szabályokat betartó, a tanodát rendszeresen látogató tanulók	27,1
Hátrányos helyzetű tanulók	20,8
Bárki járhat, nincs szűrés	14,6
Hátrányos helyzetű és gyenge tanulmányi eredményű és/vagy antiszociális tanulók	12,5
Hátrányos helyzetű és tehetséges tanulók	12,5
Motivált, önkéntes tanulók	8,3
Akit a pedagógusok ajánlanak	4,2
Összesen	100,0

5. táblázat. A tanoda célcsoportja. A tanodai felvétel kritériumai. (A kérdőív 34. kérdésre adott válaszok alapján. N=48)

A tanulói fókuszcsoporthoz beszélgetéseken elhangzottak azonban felhívják a figyelmet arra, hogy a tanodák sokszor hiába rendelkeznek lefektetett felvételi kritériumrendszerrel, a hétköznapi gyakorlat során eltérnek ettől. Például, több beszélgetés során nehezményezték a tanulók, hogy ún. „nem tanodás gyerekek” is szabad bejárást kapnak a tanodába, ráadásul az ott található eszközöket (számítógépek, társasjátékok, stb.) is használhatják. A problémát ecsetelő beszélgetés résztvevők negatív élményként élik meg, hogy míg ők a tanoda nyitvatartása alatt korrepetáláson, foglalkozásokon vesznek részt, addig mások számítógépeznek.

„Aki nem tag, ne engedjék be. (...) Aki nem tanodás, többet vannak, mint aki tanodás. És nincsen gép. Mert én tanodás vagyok, ő nem tanodás, és még őneki áll feljebb. (...) Szerintem a viselkedésük. Nem tanodás nem járjon, ne legyen zsúfoltság. Állandóan jönnek a nem tanodások, és verekednek a gépeken, hogy ki ül oda.”

A felvételi kritériumoktól való eltérés – a fókuszcsoporthoz alapján – a 3.5-ös átlag felettséghez való ragaszkodásban is kimutatható. Több, a tehetséggondozást fő célként jelölő kvalitatív

⁴⁷ Lásd 3. táblázat.

helyszínen is, a beszélgetésen résztvevő tanulók alacsonyabb tanulmányi átlagról számolnak be, sőt a gyermekek elmondása szerint, egy esetben egy évismételő tanuló is a tanoda diákja lehetett.

„3,2 volt az átlagom az idén. Két éve rosszabb volt. Ötödikben, meg hatodikban, félévkor buktam, kettőből.” (tanodás diák)

Annak ellenére, hogy mind a pályázati kiírásokban, mind a fentiekben bemutatott cél, illetve felvételi kritériumrendszerekben a tanodásoknak az érettségit adó középiskolákba való orientálása az egyik fő szempont a fókuszcsoportos beszélgetésen résztvevő általános iskolás tanulók többsége, a nyolcadik osztály elvégzése után, szakiskolában szeretné folytatni tanulmányait.

Fontos kiemelni ugyan, hogy a válaszadó diákok kivétel nélkül tovább szeretnének tanulni, de pályaválasztásuk során elsősorban a környezetükben piacképesnek mondott képzések iránt érdeklődnek. A szakmaválasztás alapján a legnépszerűbbnek elsősorban a bolti eladó, kőműves, hegesztő, szakács, pincér szakmák nevezhetők. Habár a beszélgetés résztvevők nagy arányban szakmát szeretnének tanulni, tehát a szakiskolai képzésbe kerülés az elsődleges céljuk, a válaszadók között volt példa érettségit adó középiskolába továbbtanulni vágyó fiatalra is. Azonban az ő számarányuk elenyésző a szakmaszerzést preferálókéhoz képest. A diákok harmadik csoportját a jövőképüket illetően bizonytalanokként definiálható válaszadók alkotják. Ebbe a csoportba leginkább az 5. és 6. évfolyamban tanulók tartoznak, ők a legbizonytalanabbak a tekintetben, hogy mit tanuljanak a későbbiekben.

„Én a borsodi általános iskolába járok, 13 éves leszek a jövő hónapban. Hetedik osztályba átmentem. Én nem tudom, hogy hova akarok menni suliba továbbtanulni. Azt tudom, hogy sporthorgász szeretnék lenni. (...) Egy kettesem volt, a többi hármas, rajzból voltam négyes, énekből is négyes, meg tesiből is.”

„Én 93-ban születtem, 14 éves vagyok, most decemberben leszek 15. Általános iskolába járok, most mentem nyolcba. A megyében szeretnék továbbtanulni. Hegesztőnek, mert az jól keres. (...) A jegyeim egy kettes, 3 hármas, a többi öt.”

„(...) általános iskolába járok, nyolcadikos osztályos, három éve járok én is a tanodába. Polgárra, szakiskolába fogok továbbtanulni, felvettek.”

„Hetedikes vagyok. Fehérgyarmatra szeretnék menni fodrásznak vagy bolti eladónak. (...) Kettes, hármas vagyok”

A tanulói fókuszcsoportos beszélgetések anyagának elemzése során markáns attitűdbeli különbség tapasztalható a tanodába járó, de már érettségit adó középiskolába felvett diákok, és a még iskolaváltás előtt álló általános iskolás tanulók között. A középiskolába járó tanulók mindegyike közeljövőbeli célként az iskola elvégzését, míg távlati célként egy felsőoktatási intézménybe való bekerülést említette meg. A diplomát szerezni vágyók leginkább tanítónak, romológusnak, illetve szociális munkásnak szeretnének jelentkezni. Szakválasztásukat – saját elmondásuk alapján – leginkább a környezetükben élő, már felsőoktatásban tanuló hátrányos helyzetű, roma fiatalok szakválasztása befolyásolta. Ezek a fiatalok, egyértelműen példaképekként jelennek meg a beszélgetések résztvevői előtt.

A kvalitatív helyszínek közül kettőben a részben strukturált interjúk során, nemcsak a tanodai felvétel kritériumairól, hanem kidolgozott, felvételi eljárás módokról is szó esett. E két tanodában a tanulói jelentkezések után a felvételi eljárás több lépcsőből áll. Az első esetben egy előzetes

igényfelmérés készül a jelentkezők továbbtanulási szándékairól, motiváltságáról, majd e kérdőív alapján kiválasztott tanulók szüleivel való kapcsolatfelvétel után osztályfőnöki jellemzést kérnek a jelentkezőkről. E háromszintű információgyűjtés alapján kerülnek a tanodai foglalkozások résztvevői kiválasztásra.

„Ez is egy összetett kérdés volt, mert a Tanodában előzetesen csináltunk egy felmérést, egy kérdőívet, hogy kinek milyen a továbbtanulási szándéka, milyen a motiváltsága, illetve, hogy itt kíván-e lenni a tanodai foglalkozásban? Ezt a szülő is megerősítette, szülői nyilatkozattal, hogy ide engedi a gyermekét a tanodai foglalkozásokon való részvételre. És volt egy harmadik eleme, egy osztályfőnöki ajánlás.” (tanodavezető)

A másik esetben egyfelől a szülők írásban fejezik ki szándékukat, hogy a gyermekük a tanodába járjon, és hozzájárulnak ahhoz is, hogy a tanoda munkatársai a gyermekük iskolai teljesítményét rögzítő osztálynaplókba is betekinthesse. Ez után a jelentkezők által látogatott iskolákkal kötnek együttműködési megállapodást arról, hogy a tanodai mentorok óralátogatások keretében megfigyelhetik a leendő diákjaik tanórai munkáját. Végül a kiválasztott tanulók ünnepélyes évnnyitó keretében írják alá saját tanulói szerződéseiket, amelyben vállalják, hogy eljárnak a foglalkozásokra, és hogy a csoportvezetőjüknek beszámolnak az iskolai osztályzataikról. A tanodából történő kizárásról s egyéb korlátozásokról a Szervezési és Működési Szabályzatban és a Házirendben rendelkeznek, melyet a szerződés előtt a mentorok ismertetik a tanulókkal.

A kvantitatív vizsgálat során használt kérdőívnek a felvételi eljárásrendjével kapcsolatos kérdésére⁴⁸ 50 tanodavezető adott választ. E válaszok feldolgozása után elmondható, hogy a válaszadó tanodák 26%-a nem rendelkezik hivatalos felvételi eljárásrenddel. A többi felkeresett tanoda válaszadói valamilyen bemeneti szelekció alkalmazását jelzik, többnyire szülőkkel kötött megállapodásról (14%), illetve ún. egyéni bemeneti teszt alkalmazásáról (8,0%) tesznek említést. A válaszadó tanodavezetők 6,0%-a a tanulók kiválasztását az iskolára bízta, míg a többi esetben helyi, intézményi megoldásokkal találkozhatunk. Ezek a helyi megoldások az eljárásrend változatos, egyedi formáit mutatják. A válaszokban leírt megoldások a következők⁴⁹:

1. A szülő, az iskola, a gyermekjóléti szolgálat, vagy a nevelési tanácsadó irányítja a tanodába a gyermeket. A tanoda vezetője a tanév elején tájékoztatót tart az iskolákban. Az érdeklődő gyermekek a szüleikkel együtt ellátogatnak a tanodába, amit családlátogatás majd környezetfelmérés követ. Ezek eredménye alapján választják ki a rászoruló tanulókat.
2. A tanodavezető két közeli iskolában tájékoztató napot tart. Az érdeklődő gyermekek, illetve szüleik telefonon vagy személyesen felveszik a tanodával a kapcsolatot, majd kitöltenek egy adatlapot. Az adatlap feldolgozása után, következő körben, a jelentkezők pályázatot írnak arról, hogy miért akarnak a tanodai program részesei lenni.
3. A tanodai foglalkozások híre szájhagyomány útján terjed. Egy részletes felvételi kérdőív kitöltése után, minden jelentkezőt felvesznek.
4. A diák kinyilvánítja igényét a tantárgyi felkészítésre. Ennek alapján a tanoda munkatársai felveszik a szülőkkel a kapcsolatot. Ha szülők beleegyeznek abba, hogy gyermekük a tanodai program részese legyen, kijelölik a tanuló számára a segítő tanárt, s elkezdődik a korrepetálás.
5. A tanodai felvétel előzménye és feltétele az ún. előtanodás tanulószobán való részvétel, majd ezt követően a tanuló írásos nyilatkozata arról, hogy elfogadja a közös szabályokat, és a foglalkozások során megfelelő magatartást tanúsít.
6. A tanodába jelentkező gyermek tesztet tölt ki, majd a tanodavezető családlátogatás keretében felkeresi szüleit. A jelentkezőket az iskola pedagógusai véleményezik, s mérik motivációjukat. Majd az ezek alapján kiválasztott tanulókkal szerződést kötnek.

⁴⁸ Lásd kérdőív 33. kérdés.

⁴⁹ Az egyes alkalmazott eljárásokat a kis esetszám és azok nagyrészt eltérő volta miatt nem lenne szerencsés tipizálni, viszont a helyi különbségeket és megoldásokat fontosnak tarjuk bemutatni.

7. A halmozottan hátrányos helyzetű családok gyermekeit háromszori szűréssel „rostálják”, s kiválasztják a legtehetségesebbeket, akiknek felajánlják, hogy a tanodai foglalkozások részesei lehetnek.

8. Az iskola pedagógusai, a családsegítő szolgálat, a konzorciumi partnerek, illetve rendőrségi jelzések alapján a tanoda mentorai felkeresik otthonaikban az érintett gyermekeket és a szüleiket, s felajánlják számukra, hogy legyenek a tanoda-program tagjai.

Tanulói részvétel és összetétel

A kérdőíves felmérés során rákérdeztünk a 2005-2007-ig tartó tanévek első félévében a tanodákban tanuló tanulók számára is. Ez alapján a három év átlagát tekintve, átlagosan 65-70 főt láttak el Nógrád, Komárom-Esztergom megyében, 44-46 főt Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megyében (Budapesten). 30-40 fő között mozgott a létszám Győr-Moson-Sopron, Szabolcs-Szatmár, Bács-Kiskun, Békés és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. 20-30 fő közötti volt az átlagos létszám Zala, Baranya és Hajdú-Bihar és Tolna megyében. Kifejezetten kicsi az átlagos létszám Heves és Somogy megyében.

Megye neve	Átlagos létszám	Tanodák száma	Szórás
Nógrád	69	2	35,36
Komárom-Esztergom	65	1	.
Pest	46	4	27,23
Jász-Nagykun-Szolnok	44	1	.
Győr-Moson-Sopron	38	1	.
Szabolcs-Szatmár-Bereg	36	7	12,09
Bács-Kiskun	36	2	10,61
Békés	33	3	16,58
Borsod-Abaúj-Zemplén	32	9	12,23
Tolna	27	2	4,01
Hajdú-Bihar	22	4	9,54
Baranya	21	7	14,95
Zala	19	3	16,17
Heves	10	3	11,51
Somogy	7	1	.
Összesen	31	50	18,92

6. táblázat. Tanulólétszám megyék szerint.

A három vizsgált év alatt a nem roma tanulók aránya a kérdőívet kitöltő tanodák között 0 és 43% (Budaörs) között mozgott, átlagosan a három év alatt 5-6 százalék volt. Érdekes módon, szignifikáns összefüggést mutat a tanoda alapításának ideje és a tanulói összetétel. Minél korábban alapították a tanodát, annál inkább jellemző volt rá a heterogénebb összetétel, míg az új tanodák tanulói zömében romák.

Alapítás éve	Nem roma tanulók aránya (%)	N	Szórás
2003 vagy korábban	8,0	14	10,75
2004 vagy 2005	8,2	15	10,53
2006 vagy után	2,3	21	2,97
Összesen	5,7	50	8,63

7. táblázat. A nem roma tanulók aránya a tanodák alapítási éve szerint.

Ugyanakkor a három év tanulói létszámát vizsgálva a tanodák közt számottevő különbséget találunk. A tanodák 15 százalékát jellemzi, hogy nincs tanulója vagy csak az egyik évben volt, 10 százalékában a tanulók létszáma csökkent, újabb 10 százalékában a tanulók létszáma ingadozott, míg 27 százalékában a létszám stabilnak mutatkozott és 38 százalékában folyamatosan nőtt a tanulók létszáma.

Megnevezés	Tanodák száma	Arány (%)
Nincs gyerek, vagy csak egy évben volt tanuló	7	14,58
A tanulók létszáma csökken	5	10,42
A létszám változó vagy új a tanoda	5	10,42
A létszám stabil	13	27,08
A létszám növekszik a három év alatt	18	37,50
Összesen	48	100,00

8. táblázat. A tanulói létszám alakulása tanodák szerint.

A tanulókat részletező kérdésekre csak a tanodák mintegy fele válaszolt, így az esetszám túl alacsony ahhoz, hogy valójában elemezni lehessen. Azonban egy szignifikáns összefüggés itt is kirajzolódott: az önkormányzat által létrehozott tanodákra inkább jellemző, hogy gyógypedagógiai csoportban vagy tagozaton tanuló diákokat is fogadnak.

Bár a tanodák céljukat tekintve elsősorban a középiskolára készítene fel, illetve a középiskolai tanulmányok sikerességét szolgálják⁵⁰, mégis vannak tanodák, ahol az alsó tagozatos korosztály is fellelhető. Az esztergomi, illetve a táskai tanodában fele arányban található kisiskolások is, míg ez kevésbé jellemző a szabolcsi, borsodi, illetve budapesti tanodákra.

Megye neve	Átlagos arány	N
Komárom-Esztergom	0,57	1
Somogy	0,50	1
Zala	0,38	2
Nógrád	0,26	2
Jász-Nagykun-Szolnok	0,26	1
Békés	0,19	3
Baranya	0,16	3
Tolna	0,13	2
Hajdú-Bihar	0,10	4
Borsod-Abaúj-Zemplén	0,07	9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0,05	6
Bács-Kiskun	-	2
Heves	-	1
Pest	-	2
Összesen	0,14	39

8. táblázat. A 6-10 éves tanodai tanulók aránya megyék szerint, 2007/08.

A tanodák különböznek aszerint is, hogy hány iskolából fogadnak tanulókat. Az iskolákkal való kapcsolatok száma szerint két móduszú az eloszlás, a tanodák 28 százaléka egy iskolával tart kapcsolatot, másik 22 százalék viszont négyvel. Van olyan tanoda is, ahol 10 iskolát is felsoroltak, hogy honnan fogadják a gyerekeket. A tanodák 16 százalékának, miután nem soroltak

⁵⁰ A tanodák célkitűzéseiről lásd még *A tanoda célja* című alfejezetet.

fel iskolát, vélelmezhetően jelenleg nincs egy iskolával sem kapcsolatuk. A továbbiakban az elemzés során már így vettük számba őket.

Hány iskolából jönnek a tanulók	Tanodák száma	Százalék
0	8	16
1	14	28
2	1	2
3	3	6
4	11	22
5	2	4
6	3	6
7	1	2
8	2	4
9	3	6
10	2	4
Összesen	50	100

9. táblázat. A tanodák száma és aránya aszerint, hogy hány iskolából fogadják a tanulókat.

Megyék szerint szignifikánsan eltérnek a tanodák iskolai kapcsolataik számát tekintve. A Komárom, Bács-Kiskun és Tolna megyei tanodák 9 iskolával tartják a kapcsolatot, míg a Somogy és Győr-Moson-Sopron megyei tanodákra a kevesebb iskolaszám jellemző⁵¹.

Megye neve	Iskola szám átlagosan	Tanodák száma	Szórás
Bács-Kiskun	9	2	1,41
Komárom-Esztergom	9	1	.
Tolna	9	2	0,71
Jász-Nagykun-Szolnok	5	1	.
Pest	5	4	5,23
Nógrád	4	2	-
Hajdú-Bihar	4	4	2,06
Borsod-Abaúj-Zemplén	3	9	2,51
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2	7	1,86
Békés	2	3	1,73
Zala	2	3	1,00
Heves	2	3	2,08
Baranya	2	7	1,99
Somogy	1	1	.
Győr-Moson-Sopron	-	1	.
Összesen	3	50	3,00

10. táblázat. A tanoda iskolákkal való kapcsolata megyénként. (Hány iskolából jönnek a tanulók)

2006/07-ben átlagosan 1,5 főt foglalkoztattak a tanodák, a képesített pedagógusok száma pedig, akik nem főállásban, de dolgoztak a tanodában, átlagosan 6 fő körül alakult. Egy képesített

⁵¹ Fontos megjegyezni, hogy e két megyében a kutatásban résztvevő tanodák száma is alacsony.

pedagógusra átlagosan 8,5 tanuló jutott, de volt olyan tanoda, ahol 24 tanuló. A pedagógiai munka minőségi indikátorai ugyanakkor nem igazán mutattak szignifikáns összefüggést sem a tanoda alapítási idejével, sem fenntartójának típusával, sem a létszám alakulásával, sem a település régiójával.

Megnevezés	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Főállásban foglalkoztatottak száma (2006/07 1. félév)	31	0	9	1,48	2,17
Összes képezített pedagógus (2006/07 1. félév)	44	0	14	5,91	3,49
Tanulók száma (2006/2007 1. félév)	41	0	85	39,34	15,62
Egy képezített tanárra jutó diák száma	39	0	23,5	8,46	5,24

11. táblázat. A pedagógiai munka néhány minőségi indikátora, 2006/07.

A tanulói fókuszcsoport-beszélgetések anyagának elemzése alapján, a tanodában oktató tanárok három típusa különböztethető meg:

1. A helyi iskola pedagógusai, akik délelőtt tanítják az iskolában a diákot, délután pedig a tanodában dolgoznak, korrepetálnak. Ebben az esetben a diákok többsége nem igazán tesz különbséget a tanodában tanultak és az iskolában tanultak között, viszont tapasztalataik szerint a pedagógus kedvesebb, közvetlenebb velük⁵².
2. Az iskolától független szakember, pedagógus, akit kifejezetten a tanoda program keretében foglalkoztatnak. Őket a diákok „új emberként, új kapcsolatként” kezelik, aki azért van a tanodába, hogy fejlessze őket.
3. Önkéntes óraadó, egyetemi hallgató, aki korábban még nem tanított.

A fókuszcsoport beszélgetések helyszínei jellemzőinek összevetése után megállapítható, hogy az első eset főként azokra a tanodákra jellemző, amelyeknél már a pályázati fázis alatt jelentős együttműködés volt tapasztalható a főpályázó és a helyi általános iskola pedagógusai között. Igaz ugyan, hogy egyik tanoda pályázat sem tette lehetővé hogy közoktatási intézmény vagy közoktatási intézmény mellett működő alapítvány pályázzon, de több esetben a helyi pedagógusok – főként akkor, ha iskolájuk integrációs normatívában részesült, s részt vesznek az iskolai integrációs programban – voltak a kezdeményezői a pályázatírásnak, a pályázat benyújtásának. A helyi pedagógusok tanodai jelenléte azoknak a tanodáknak is a sajátja, amelyek a tehetséggondozást előtérbe helyezve működnek, illetve kifelé esetenként, ahol a tanodavezetők elmondása szerint a szaktantárgyi segítségnyújtásra szakmailag felkészült személyeket csak a helyi iskolában tudnak találni.

A második eset, azaz a helyi iskolától független, szakképzett tanárok alkalmazására főként a nagyobb településeken működő tanodákra jellemző, valamint ott, ahol a tanoda nem a valamelyik pályázati felhívás hatására született, hanem már azt megelőzően, civil kezdeményezésként, épp a helyi iskolákkal kapcsolatos negatív tapasztalatok hatására jött létre.

A tanulókkal folytatott beszélgetések során kétfajta ún. önkéntes segítő képe rajzolódik ki. Egyrészt vannak olyan tanodák, amelyek egyetemista fiatalokat alkalmaztak óraadóként, akik általában heti egy-két órát tanítanak a tanodában, főleg szombatonként. Ezek a foglalkozások szemtől szembeni korrepetálásként értelmezhetők, a válaszadó gyermekek nem ismerik egymás

⁵² A kvalitatív mintavételbe került tanodák között található olyan tanoda, ahol a helyi iskolában dolgozó pedagógus, aki a 4. osztály osztályfőnöke is, tanít a tanodában, tanítványai elsősorban az osztályba járó diákok. A diákok elmondása alapján drámafoglalkozást, szakkört tartott számukra a tanárnő.

mentorait, kapcsolatuk csak saját mentorukkal van. A tanodai önkéntesek másik csoportját, azok a fiatalok alkotják, akik roma – sok esetben egyetemista - fiataloként felajánlják segítségüket a tanodának, csoportos foglalkozásokat, szabadidős tevékenységeket vezetnek. Ők általában nagy népszerűségnek örvendenek a tanulók körében, példaképpül szolgálva számukra. Míg a korrepetálást vállaló – inkább nem roma egyetemista – fiatalok tanodai jelenléte a tanodapályázati felhívásra létrejövő tanodák sajátja, addig a roma önkéntes fiatalok tanodai jelenléte a 2003 előtt alakultaké.

Tanodai foglalkozások

A kitűzött célok megvalósításának mikéntje, a tanodai foglalkozások vizsgálata által ismerhető meg. A kvalitatív vizsgálat eredményei szerint, a három fő céltípusba – személyre szabott foglalkoztatás, a felzárkóztatás-korrepetálás, és a tehetséggondozás – sorolható tanodák mindegyike egymástól eltérő heti beosztással és tanrenddel működik. Eltérés tapasztalható a célok megvalósításának a módjában is, azaz minden egyes vizsgált helyszínen egyedi gyakorlatokkal találkozhatunk.

A tanoda a vizsgált nyolc helyszín esetében minimum heti három nap áll a tanulók rendelkezésére: hat tanodában hétköznaponként, egyben (Tiszacsege) szombaton is, egyben (Esztergom) pedig vasárnap is fogadják a gyermekeket. A foglalkozások délutánonként folynak, változó időtartamban. Van tanoda, ahol a programban résztvevő gyermekek egy órányi időt töltenek a tanodában, de van olyan is, ahol délután kettőtől este hétig folyik a munka.

A tanulók, saját elmondásuk alapján, leginkább az iskola után, egy-két órát töltenek a tanodában. A tanodába járó gyerekek többsége szeretné, ha a foglalkozásokat úgy szerveznék, hogy több időt tölthessenek ott. Véleményük szerint, a tanodai nyitva tartás igazodik az iskolai programokhoz, de sokan sajnálják, hogy a legtöbb helyen hétfőként - amikor szívesen részt vennének különféle programokon – ritkán vannak foglalkozások.

A tanodavezetői interjúk alapján megállapítható, hogy a tanodákra általánosan jellemző, hogy minden esetben a megvalósítani kívánt célt egyéni és/vagy csoportfoglalkozások keretében próbálják elérni. A hangsúly a legtöbb helyen a szaktárgyi felkészítésen van, míg az ún. szabadidős foglalkozásokra kevesebb időt szánnak a tanodák működtetői. A tanulók iskolai eredményességét tudatos, tanulók számára direkt módon oktatott tanulásmódszertannal, azaz az ún. tanulás tanítása tárgygyal,⁵³ két tanoda próbálja segíteni (Szendrőlád, Tiszacsege). Az interjúk során, az eredményesség növelésének indirekt eszközeként még a kreativitást fejlesztő kézműves foglalkozások, a nyelvhelyességet ápoló drámacsoportok, az önbizalmat erősítő táncsoportok, valamint a különféle tantárgyakhoz kapcsolódó szakkörök hatását emelték ki a válaszadók.

Heterogén tanulókörnyezetben folyó személyre szabott foglalkozások

2.1.1 A pécsi Faodú tanodában egyéni tantárgyi felkészítés keretében – igény szerint bármilyen tantárgyból – segítik a tanulókat, ritkábban csoportmunka keretében, mivel a tapasztalatok szerint a személyre szabott tanulmányi segítség a leghatékonyabb módszer a felmerülő igények kielégítésére. Csoportmunka keretében az azonos korosztályú és

⁵³ E két tanodában a heti foglalkozásrend része a „tanulás tanítása” óra.

évfolyamra járó diákokat tanítják, maximum 3-4 fős csoportokban. A tantárgyi felkészítés mellett a közösségi programokat, klubokat, projektnapokat és foglalkozásokat, szakköröket is szerveznek az idejára fiataloknak. A tanoda védjegye a „patronáló rendszer”, melynek keretében az idősebb diákok tapasztalatok és tudásuk birtokában segítik fiatalabb kortársaikat. A kortárssegítés már a tanoda elindítása óta jelen van, jelenleg 4-6 patronáló fiatal, többnyire egyetemi hallgatók, dolgoznak önkéntesként a tanodában⁵⁴. A patronálók feladata elsősorban a tanodába járó gyerekek számára segítségnyújtás tanulmányi eredményeik javításában és szociális helyzetük, családi és egyéni problémáik kezelésében.

- 2.1.2 Tásán a telepfelszámolási program keretében működő tanodában, 2007 novemberéig, az iskolaidő alatt heti három nap tartott nyitva a tanoda. Ebből két napon - kedden és csütörtökön - ún. általános nyitva tartás volt, amely a tanoda pedagógiai asszisztensének elmondása szerint, változatos programot jelentett. A konkrét iskolai felzárkóztatás, illetve fejlesztések, óvodai, vagy korai fejlesztéseken kívül minden más program ezeken a napokon zajlott. „A középső, szerdai napot pedig fejlesztő napnak neveztük el, amikor mind a kicsikkel, mind az ovisokkal, mind pedig a fogyatékos gyerekekkel, illetve az iskolásokkal, akik felzárkóztatásra, vagy korrepetálásra tartottak igényt. Ez lehetett egyszerűen egy olyanfajta tanulmányjavítás, tehát jöhetett olyan is, aki a hármas helyett négyest szeretett volna, vagy a négyes helyett ötöst. Erre is nyitottak voltunk, és erre volt lehetőség.” A hivatalos tanoda-program befejezése óta is heti három alkalommal tartanak nyitva. A legnagyobb változás, hogy fejlesztő pedagógus⁵⁵ híján az addigi fejlesztő nap megszűnt, de a tanodavezető elmondása szerint, ha valamelyik gyereknek tantárgyi problémája van, akkor megpróbálnak segíteni. A nyári szünetben heti négy nap tartanak foglalkozásokat, mind délelőtt mind délután.

Heterogén környezetben folyó felzárkóztatás, korrepetálás

- 2.2.1 Kaposfőn a tanoda naponta fél egytől fél ötig tart foglalkozásokat, korrepetálásokat és szabadidős programokat. Kezdetben az általános iskola első évfolyamától kezdve foglalkoztak diákokkal, de mára az általános iskola bevezette az egész napos, iskolaotthonos oktatást, így jelenleg a negyedik osztályosoktól kezdve fogadnak gyerekeket. A tanulókat általában a napközi időszakában tanítják a tanodában, lényegében szülői beleegyezéssel elkérik a napköziből a diákokat, s a tanoda munkatársai segítségével átkísérik őket a tanodába a foglalkozásokra. A foglalkozások során a csoportmunkát kevésbé míg az egyéni fejlesztést, foglalkozást inkább alkalmazzák a tanoda munkatársai. A tanodavezető szerint, ennek elsősorban az az oka, hogy a tanulói igények azt követelik, hogy minden diákkal külön-külön foglalkozzanak, az eltérő problémáik és hátrányaik miatt. Próbálkoznak a csoportmunka bevezetésével, ami a tanodavezető véleménye szerint, leginkább akkor működik, ha azonos osztályból, azonos házi feladattal érkeznek több gyerek. A délutáni foglalkozásokon a házi feladat elkészítése mellett a diákok aktuális problémáival kapcsolatos kérdések megbeszélésére is van lehetőség. A

⁵⁴ Korábban a tanoda pályázat keretében finanszírozni tudták a patronálókat, de egy éve, hogy a projekt lezárult s azóta önkéntes munka van, s nincs díjazás. A patronálók többsége a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán tanul főként pedagógia, tanárképző, kommunikáció, romológia szakokra. Az önkéntes munka keretében sikeresen működik a tanoda, a finanszírozási problémák a tanítási órákat nem érintik, ezáltal kiküszöbölve a humánerőforrási hiányokat.

⁵⁵ Jelenleg az egyesület önerejéből folyik a tanoda fenntartása, így forráshiány miatt nem tudnak fejlesztő pedagógust alkalmazni.

korrepetálások mellett szabadidős foglalkozások, játékok szervezése is zajlik. A tanoda foglalkoztató termeiben nincs számítógép, így számítógépes fejlesztő-programok használatára nincs lehetőség.

2.2.2 A tiszacsegei tanodában vasárnap kivételével a hét minden napján tartanak foglalkozásokat a tiszacsegei általános iskola pedagógusai, valamint tanárszakos egyetemisták. A programban résztvevő roma és nem roma tanulók főként egyéni szaktárgyi fejlesztésre, korrepetálásra járnak. A legtöbb tanuló egy tárgyból kap segítséget, de vannak, akik több fajta tantárgyi felzárkóztatást is igényelnek. Az egyéni foglalkozások időtartama egy óra. Ezekre a foglalkozásokra a tanuló magával viszi a hét iskolai feladatait, s a tanárral újra átveszik az adott tárgy heti ismeretanyagát. Házi feladatok elkészítésére nincs mód, de ha olyan feladat van, amelyet a tanuló egyedül nem tud megoldani, erre is kitérnek. A szaktárgyi korrepetálás mellett az alsó tagozatos (negyedik osztályos) tanulók számára heti egy alkalommal csoportos drámafoglalkozást, a felsős tanulóknak pedig csoportos szövezsakkört és tanulásmódszertan felkészítést tartanak. A tanoda egyetlen roma alkalmazottja vállalta a lovári nyelv tanítását, felnőttek és gyermekek által együttesen látogatott vegyescsoport számára. A tanoda jellegzetessége, hogy a tanodás gyermekek szülei számára is különféle tanfolyamokat szervez, így került sor a 2007/2008-as tanévben alapfokú számítógépkezelői képzésre is.

Heterogén környezetben folyó tehetséggondozás, középiskolai tanulmányokra való felkészítés

A bonyhádi tanodában napi nyolc órában mentorokat foglalkoztattak, akik egyben óraadók, szakkör-, és csoportvezetők is voltak. A programban résztvevő tanulók választották ki saját mentorukat, majd önszerveződő csoportokban dolgoztak. E tanulói csoportok nyitottak, átjárhatóak voltak, azaz egy diák több csoportnak is a tagja lehetett, attól függően, hogy milyen témájú szakkör vagy foglalkozás érdekelte. A pedagógiai módszerek tekintetében az egyéni fejlesztés és a csoportmunka a tanulói igényeknek megfelelően történt. Ha több azonos évfolyamról érkező diák is volt a tanodában, s ugyanazt a tantárgyat tanulták, ebben az esetben kiscsoportban folyt a tevékenység. Emellett az egyéni fejlesztések is megjelentek. A tanodában dolgozók és a tanoda szakmai vezetője is egyetértett abban, hogy alapvető igény a házi feladatok megoldásában történő segítségnyújtás, s ezen kívül az egyéni fejlesztések, kompetencia fejlesztése különböző indirekt foglalkozásokkal, programokkal, szakkörökkel. Összesen 5 szakkör működött a pályázat keretében, melyet a négy mentor szervezett: informatika, média, színjátszó, sport, életmód. Ezen kívül táncsoport, zenekar és néptörténeti kör jött létre. Az életmód szakkör célja a lányok anyai szerepre való felkészítése volt, a színjátszó szakkör során kommunikációs gyakorlatokat végeztek, ezáltal a szövegértés fejlesztése is zajlott, emellett az ünnepeken előadásokat tartottak, elsősorban a nagyobb ünnepeken, mint például a karácsony. A táncsoport alapvetően a diákok identitástudat megőrzését célozta, a zenekar a táncsoport mellett, „kísérőként” működött. A médiaszakkör keretében újságot szerkesztettek a diákok, az informatika szakkör diákjaival közösen megosztva a feladatokat.

2.3 Homogén tanulókörnyezetben folyó személyre szabott foglalkozások

Esztergomban a hét minden napján működik a tanoda. Az általános iskolás gyerekek a tanítás után, egyenesen az iskolából érkeznek a tanodába. Az egyik csoportvezető elmondása szerint, először „lazításként” háromnegyed órát számítógépeznek (oktatóprogramokkal), játszanak, fociznak, majd másfél órás tanulási blokk következik, tanári felügyelettel és tutori⁵⁶ segítséggel. A foglalkozás nem a másnapi iskolai házi feladat elkészítését szolgálja, de a felügyelő tanár ellenőrzi annak meglétét is. Aki még nem készítette el, az pótolja, majd fejlesztő játékok, feladatok segítségével kompetenciafejlesztés következik. A tanulási blokk után háromnegyed órás kézműves foglalkozáson vesznek részt a tanulók, amelyet közös uzsonna, majd este hét óráig tartó pingpong, csocsó és társasjáték követ. Az óvodás csoport hétköznaponként vesz részt a tanoda életében. Délután négytől fél hatig tart számukra a játékos foglalkozás. Utána a tanodában megfürödnek, majd hazamennek. A hétvégeként tánc és sportprogramokat szerveznek, valamint közös kirándulásokat.

Homogén környezetben folyó felzárkóztatás, korrepetálás

Uszán heti három délután áll nyitva a tanoda a gyermekek előtt: kedden, szerdán és csütörtökön, délután kettő és öt óra között. Ezeken a napokon kiscsoportos kézműves, dráma-és táncfoglalkozást szerveznek, valamint heti két alkalommal a tiszabecsi általános iskola⁵⁷ négy tanára tart szaktárgyi kiscsoportos korrepetálást a gyerekek számára. Az egy-egy órás tantárgyi korrepetálás általában angol és magyar nyelvből, valamint matematikából, fizikából történik. Ezeken a fejlesztéseken mindig csak azok a gyermekek vesznek részt, akiknél a tanár az adott héten gyengébb iskolai teljesítményt tapasztalt. Így van olyan hét, amikor egy tanuló csak a közös szabadidős tevékenységeken, foglalkozásokon vesz részt, s van olyan hét is, amikor több tárgyból is korrepetálják. A nem szaktárgyi felkészítést minden alkalommal a tanodavezető és állandó (roma) asszisztense vezeti. A tanulókkal bontott kis-, és bontatlan (nagy)csoportban dolgoznak, egyéni fejlesztésre nem kerül sor. A 2007/2008-as tanévtől kezdődően, a korábbi gyakorlattól eltérően, az általános iskola alsó tagozatának tanulói is részt vesznek a foglalkozásokon.

A tanodavezető elmondása szerint a drámafoglalkozásokon, elsősorban az értő olvasást és a szép kiejtést gyakorolják, valamint ünnepnapra készülve lehetőség van vers-, és dalszövegek tanulására, a színpadi mozgás gyakorlására, így erősítve a gyerekek közötti együttműködést, a közösségi kapcsolatokat. A kézműves foglalkozások keretében megpróbálják fejleszteni a gyermekek kreativitását, fantáziáját. Erre a foglalkozásra egy nagycsoportban kerül sor, a tevékenységvezető elmondása szerint, irányított beszélgetés kíséretében. A beszélgetés témái kiterjednek a helyes viselkedésre, magatartásra, a nagyobbak esetében a továbbtanulásra.

Homogén környezetben folyó tehetséggondozás, középiskolai tanulmányokra való felkészítés

⁵⁶ A tutorok olyan középiskolás tanulók, akik a saját tanulmányaik mellett segítenek a tanodás gyermekeknek. A 2007/2008-as tanévben öt tutor végzett megbízási szerződéssel diákmunkát a tanodában. Az egyik csoportvezető így értékeli a tutorok szerepét: „Az elsődleges célja a tutorok alkalmazásának az, hogy olyan cigány fiatalokat állítsunk eléjük példaként, akik igenis azt választották, hogy továbbtanulnak, esetleg felsőoktatási intézményben is.”

⁵⁷ Uszán nincs iskola, az uszakai gyermekek Tiszabecstre járnak általános iskolába, az óvoda pedig Marosligeten található.

Szendrőládon a tanoda minden hétköznap nyitva áll, de mivel a programban résztvevő tanulók három csoportba sorolva dolgoznak, így mindegyikük hetente három alkalommal vesz részt a tanodai foglalkozásokon. A szaktárgyi felkészítő, illetve tehetséggondozó foglalkozások ún. mikro-csoportokban zajlanak. Ilyenkor két tanár⁵⁸ van jelen a tanodában, az egyik tanár az egyik mikro-csoporttal, a másik tanár a másikkal foglalkozik. Egy-másfél óra után „megfordul” a két csoport, cserélnek a tanárok. A szaktárgyak gyakoroltatás célja a matematika, a reáltárgyak, illetve a magyar nyelv és nyelvtan, helyesírás erősítése. Egy-egy alkalommal például az egyik félórán a matematikát, a másik félórán a helyesírást, a harmadik félórán a fizikát gyakorolják. A tanulók évfolyam szerinti feladatlapokat kapnak, de szükség esetén egyéni feladatokat is kiadhat a tanár. A szaktárgyi felkészítés mellett, nagy hangsúlyt fektetnek a tanulástechnika módszertanra, próbálják megértetni a diákokkal, hogyan tanuljanak, és hogyan jegyezzék meg könnyen az elsajátított anyagot, illetve játékos csoportfoglalkozások keretében figyelnek a konfliktuskezelésre, a tanulási motivációra, az én-tudat kialakítására, erősítésére. A tanoda programjában kimondott tantárgyi korrepetálás nem szerepel, de a tanoda szakmai vezetőjének elmondása szerint, ha a diák valamiben úgy érzi, hogy segítségre szorul, akkor egyénileg is rendelkezésre állnak tanárok. Ez a lehetőség a szakközépiskolás tanulók számára is adott, ha valamiben hátrányt szenvednek, illetve nem értik az adott tananyagot. A foglalkozások kettőtől ötig tartanak, az utolsó félóra mindig szabadfoglalkozás. Ilyenkor lehetőség van társas-, és számítógépes játékok játszására, valamint nagy népszerűségnek örvend a tanodában felállított csocsóasztal is. A tanodavezető hangsúlyozza, a foglalkozásokon kívül a tanoda munkatársai fontos feladatuknak érzik, hogy sokat beszélgessenek a gyerekekkel a hétköznapi dolgokról, iskolai és magánéleti problémáikról.

A tanodákban zajló pedagógiai munka összegzése

Tanoda helyszíne	Korcsoport	Foglalkozások módja	Szabadidős tevékenység	Identitás-erősítés	Fő sajátosság
Pécs	Általános iskola első évfolyamától	Egyéni foglalkozások, kiscsoportok	Szakkörök (főzőszakkör, kézműves szakkör, filmklub)	Közösségi programok	Patronáló rendszer, projektnapok
Táska	Óvodás kortól	Csoport-foglalkozások	Közös játék, számítógépezés	Közösségi programok	Fejlesztő nap
Kaposfő	Általános iskola negyedik évfolyamától	Főként egyéni foglalkozások	Közösségi programok, játékok	Közösségi programok	Számítógépek hiánya
Tiszacsege	Általános iskola negyedik évfolyamától	Főként egyéni foglalkozások (alsó tagozatosoknak csoportfoglalkozás)	Szöveg, dráma	Lovári nyelv tanítása, tánc csoport	Szülők képzése
Bonyhád	Általános iskola	Egyéni és	Szakkörök	Tánc csoport,	Önszerveződő

⁵⁸ A szendrőládi tanoda nyolc munkatárssal működik, akik közül négy a szendrőládi általános iskola pedagógusa, négyen pedig egyetemet végzett roma és nem roma fiatalok. A tanoda a Miskolci Egyetem végzős növendékei közül gyakornokokat is fogad. Így például a 2007/2008-as tanévben egy angol szakos lány 60 órás gyakorlatát a tanodában töltötte.

	felső tagozatától	csoportmunka	(informatika, média, színjátás, sport, életmód)	zenekar	csoportok, mentorok
Esztergom	Óvodás kortól	Csoportfoglalkozások	Kézműves foglalkozás, számítógépezés, sport, kirándulás	Táncfoglalkozások	Hétfélig programok, egyéni fejlesztési dokumentáció
Uzka	Általános iskola első évfolyamától	Csoportfoglalkozások	Kézműves, tánc-, és drámafoglalkozások	Tánc csoport, ünnepi előadások	Rászoruló tanulók időszakos korrepetálása
Szendrőlád	Általános iskola felső tagozatától	Kiscsoportos foglalkozások	Számítógépezés társasjátékok	Egyéni és kiscsoportos beszélgetések, önismereti kör, én-kép erősítés	Önismeretre nevelés, konfliktuskezelés, tanulásmódszertan

12. táblázat. A kvalitatív vizsgálatban résztvevő tanodák fő jellemzői. Tevékenységek, sajátosságok. (Interjúelemzések alapján)

A fenti leírásban és a táblázatban röviden összefoglalt helyi gyakorlatok alapján megállapítható, hogy a meglátogatott nyolc tanoda közül kettőben már óvodás korú gyermekek részére is szerveznek foglalkozásokat, háromban az általános iskolák alsó tagozatos tanulóit is fogadják, míg a maradék háromban a felső tagozattól kezdve az érettségire való felkészítésig vállalnak diákokat. Az a tény, hogy milyen korcsoportba tartozó gyermekeket illetve fiatalokat fogad a tanoda, nagyban befolyásolja az intézményben bevett tanulásszervezési módokat is. Míg az óvodáskorúakat kizárólag csoportos formában tevékenykedtetik, és az alsó tagozatos tanulóknak is egy kivétellel csoportfoglalkozásokat szerveznek, addig a csak idősebb korosztállyal foglalkozók esetében az egyéni és kiscsoportos foglalkozások, fejlesztések dominanciája jellemző.

A szabadidős tevékenységeket minden esetben a szakkör-jellegű foglalkozások, a társasjátékok, illetve a számítógépes játékok jelentik. Szervezett, rendszeres sporttevékenységről mindössze két tanodában számoltak be. E „sporhiány” egyértelmű oka az, hogy a tanodavezetők elmondása szerint nem rendelkeznek sportolásra alkalmas helyiséggel, udvarral⁵⁹. Szabadtéri, közös sportolásra inkább csak a nyári táborozások, kirándulások alkalmával kerül sor.

A tanodák támogatására kiírt pályázatok, valamint a tanodák működését segítő módszertani segédanyagok leírása szerint⁶⁰ a szaktárgyi felkészítés és a szabadidős tevékenységek megszervezése mellett a tanodák harmadik fontos feladata a tanulók identitásának támogatása⁶¹, erősítése. Ez az elvárás a vizsgált hétköznapi tanodai gyakorlatban többnyire cigány tánc-tanításban, zenekar-szervezésben merül ki. A lovári nyelv tanításáról mindössze egy, az identitás-erősítést tudatosan célzó közösségi tevékenységek szervezéséről négy helyen számoltak be. A nyolc vizsgált tanoda közül mindössze egy helyszínen, Szendrőládon, találkozhatunk a hagyományos megközelítéstől gyökeresen eltérő gyakorlattal. Itt közösségi játékok, tréningek, beszélgetések által próbálják a tanulók én-képét alakítani, identitását megerősíteni.

⁵⁹ A sportra alkalmas helyiségen, udvaron kívül a sportszerek hiánya is több interjúban említésre került, mint a szervezett sportolást megakadályozó tényező.

⁶⁰ Lásd Bevezetés, 4.o.

⁶¹

A tanulói fókuszcsoporthoz beszélgetések alapján elmondható, hogy a szabadidős foglalkozásokra nagy az igény a diákok részéről, akik többnyire sporttal és a játékokkal kapcsolatos foglalkozásokat szeretnének. Sajnálják, hogy a tanodák többsége elsősorban korrepetál, és tantárgyi felkészítést végez. Véleményük szerint, a sport programok többsége egyrészt helyhiány miatt, másrészt az idő-, és szakemberhiány miatt nem valósul meg. A szabadfoglalkozások közül a cigánytánc tanulás, a számítógépezés, a labdajátékok a legkedveltebbek. A diákok szívesen jönnének szabadfoglalkozásra hétfőként is, vagyis szombaton és vasárnap (is) szeretnének közös játékokban részt venni.

A számítógépes foglalkozások nagyon népszerűek, de szinte minden tanodában az igényekhez képest kevés a számítógép, emiatt már több megtörtént konfliktusról is beszámolnak a gyerekek. A gépek megfelelő használatával kapcsolatban minden tanoda problémákkal küzd, a számítógépet gyakran nem megfelelően használják a diákok.

„Legyen szigorúbb ... mindenki beleszalad a gépekbe, le kéne egy kicsit ülni tanulni, vagy beszélgetni, vagy játszani, fejleszteni az agyunkat, mit tudom én! Mindig csak gépezni! Unalmas egy kicsit.” (tanodás diák)

A részben-strukturált interjúknak, és a tanulói fókuszcsoporthoz beszélgetéseknek a tanodai foglalkozásokkal kapcsolatos elemzéseit megerősítik a kérdőíves vizsgálat során nyert adatok is. Az 50 kérdőív e témával kapcsolatos kérdéseire adott válaszok alapján megállapítható, hogy a kutatásban résztvevő tanodák által leggyakrabban használt pedagógiai módszer a tanár-tanuló vagy mentor-tanuló párban folyó egyéni fejlesztés, illetve a kis-, és nagycsoportos szaktárgyi felzárkóztatás. A differenciált és az ún. kooperatív tanulásszervezési technikák szintén gyakori használata az egyéni tanulási igényekre való reflexió szükségességének felismerésére utal. A tanulóközpontú technikák mellett azonban – a tanodavezetők elmondás szerint – néha még a hagyományos frontális oktatás is megjelenik.

Módszer megnevezése	Átlag	Szórás
Egyéni fejlesztés	1,06	0,32
Csoportmunka	1,13	0,49
Kiscsoportos felzárkóztatás	1,15	0,46
Differenciált tanulásszervezés	1,20	0,58
Kooperatív tanulásszervezés	1,34	0,70
Projekt módszer	1,63	0,82
Frontális oktatás	2,17	0,93

13. táblázat. Kérem, ismertesse, alkalmazzák-e a tanodai pedagógiai munka során a következő módszereket?⁶² (1- Igen, gyakran, 2 – Igen, néha, 3 – nem)

Fontos megjegyezni azonban, hogy a tanodai foglalkozásokat elbeszélő interjú-részletek elemzése rávilágít arra a tényre, hogy annak ellenére, hogy a tanodák szakmai vezetői, csoportvezetői, pedagógiai asszisztensei az interjúk során gyakran használják az egyéni fejlesztés, a csoportfoglalkozások, csoportmunka, illetve a mentor kifejezéseket, de az azonos elnevezés sokszor eltérő helyi jelentéstartalmakat takar.

A kérdőív egyik kérdése⁶³ megpróbálta feltárni, a válaszadók véleménye szerint, a tanodai

⁶² Lásd kérdőív 32. kérdése.

⁶³

foglalkozások a tanulók milyen típusú kompetenciáit fejlesztik, illetve milyen mértékű befolyással bírnak a programban résztvevők továbbtanulási szándékára, munkaerő-piaci helyzetére. Az adatok elemzése a válaszadók egységes véleményére utal a tekintetben, hogy a tanodai foglalkozások leginkább a gyermekek kommunikációs és problémamegoldó képességét, valamint kreativitását fejlesztik .

	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
Kommunikációs képességének fejlesztését	3,72	0,497
Problémamegoldó képességének fejlődését	3,64	0,485
Kreativitásának fejlődését	3,64	0,693
Alkalmazkodó képességének fejlődését	3,60	0,535
Elsajátítási mechanizmusok fejlesztését	3,58	0,538
Középiskolai továbbtanulását	3,58	0,575
Gyakorlati ismeretek elsajátítását	3,52	0,614
Középiskola utáni továbbtanulását	2,88	1,282
Iskola utáni önállósulását	2,88	1,136
Iskola utáni álláskeresését	2,68	1,269

14. táblázat. Véleménye szerint, az Önök intézménye, milyen mértékben segíti a diákok ...? (4-nagymértékben, 3-inkább segíti, 2-inkább nem segíti, 1-egyáltalán nem segíti)

A válaszadás háttérében álló „rendezőelv” faktoranalízis segítségével történő feltárása két fő tényezőt azonosít. Egyrészt elkülönül az iskolán kívüli boldogulást, azaz a felnőttkori élethelyzet minőségére hatást gyakoroló tényezők csoportja, az iskola utáni önállósulást, az iskola utáni álláskeresést, a középiskola utáni továbbtanulást, és a magát a középiskolai továbbtanulást befolyásoló, valamint az ún. pszicho-pedagógiai tényező, amely az iskolai eredményességhez (is) elengedhetetlenül fontos altényezőket - például, kommunikációs képesség, problémamegoldó képesség, elsajátítási mechanizmusok - tartalmazza.

	Faktor	
	1. Iskolán kívüli boldogulást elősegítő tényező	2. Pszicho-pedagógiai tényező
Iskola utáni önállósulás	,933	
Iskola utáni álláskeresés	,787	
Középiskola utáni továbbtanulás	,704	,220
Középiskolai továbbtanulás	,409	,387
Gyakorlati szakismeretek elsajátítása		,682
Kommunikációs képesség fejlődése		,665

Problémamegoldó képesség fejlődése		,612
Elsajátítási mechanizmusok kialakulása	,362	,492
Kreativitás fejlődése		,389
Alkalmazkodó képesség fejlődése	,326	,363

15. Táblázat. Az ún. iskolán kívüli boldogulást elősegítő tényezők és pszicho-pedagógiai tényezők. (Extraction Method: Maximum Likelihood. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Rotation converged in 3 iterations.)

A hátrányos helyzetű és roma tanulók integrált nevelésének, azaz az együttnevelésnek iskola, és osztálytermi szintű megvalósítását elősegíteni hivatott Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) 9 csoportban 26 pedagógiai-módszertani eszközt sorol fel, amelyek használatát kötelezően választható módon várja el az integrált nevelést zászlajukra tűző, úgynevezett integrációs bázisintézményektől. Egy 2006-os vizsgálat⁶⁴ eredményei szerint szinte teljesen általánosan elterjednek volt mondható a szociális kompetenciák fejlesztése, a kooperatív tanulásszervezés, az értékelő esetmegbeszélések, illetve a multikulturális tartalmak oktatása is. Ezekkel szemben ritkábban fordultak elő a problémamegoldó fórumok, az ún. patrónusi rendszer, a diákszociális támogatások és a civil szervezetekkel való együttműködések.

Mivel a tanoda-program egyik célkitűzése épp az, hogy a tanulók integrált oktatási környezetben tanulmányi sikereket érjenek el, a jelen kérdőíves vizsgálat során a tanodavezetőktől is választ vártunk arra, hogy az IPR-ben meghatározott eszközök közül, melyeket használják a tanodai munka során.

<i>Tevékenység megnevezése</i>	<i>%</i>	<i>Jelenleg résztvevő tanulók száma</i>
Önálló tanulást segítő fejlesztés	75,6	627
Szociális kompetenciák fejlesztése	70,0	682
Drámapedagógiai foglalkozások	50,0	455
Múzeumpedagógiai foglalkozások	55,0	243
Művészeti foglalkozások	66,0	606
Önismereti és személyiségfejlesztő foglalkozások	65,9	558
Projekt-napok	60,6	514
Multikulturális tartalmak megjelenítése	71,4	585
Pályaorientáció	76,7	555
Továbbtanulásra felkészítő	69,8	481

⁶⁴ Imre Anna. A hátrányos helyzetű tanulók integrációs felkészítésének bevezetése a bázisiskolákban. A kvantitatív vizsgálat eredményei. In: Integráció a gyakorlatban. (szerk. Németh Szilvia). Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006.

program		
Szabadtéri programok	69,4	659
Hétfélig közös programok (családtagok nélkül)	67,5	475
Hétfélig családi programok	54,3	436
Nyári táborok	64,4	515
Kirándulások	62,5	648
Hagyományörző foglalkozások	60,0	498
Tehetséggondozás	67,4	471

16. táblázat. A feltüntetett tevékenységek, pedagógiai eljárások és módszerek megtalálhatók-e az Önök tanodájában?⁶⁵

A fenti táblázatban foglalt eredmények alapján jól látható, hogy a szociális kompetenciák fejlesztése ebben az esetben is a tanodák által egyik legjobban preferált terület, viszont csak az önálló tanulást segítő tevékenységek után. A bázisiskolák gyakorlatában csak elvétve megjelenő drámapedagógiai, művészeti foglalkozások, valamint az önismeret és személyiségfejlesztés a tanodavezetők elmondása alapján, a tanodákban sokkal hangsúlyosabban jelenik meg.

A foglalkozásvezetők pedagógiai-módszertani felkészülését támogató tevékenységek alkalmazási gyakoriságának vizsgálata rámutat, hogy a megkérdezett tanodákban leggyakrabban, havonta 1-2-szer értékelő esetmegbeszéléseket, havonta egyszer tanári műhely-tevékenységet, azaz kiscsoportos szakmai megbeszéléseket tartanak. Szülők, szakemberek bevonásával lefolytatott problémamegoldó fórumokra és egymás foglalkozásainak látogatására átlagosan negyedévente egyszer kerül sor.

Tevékenység megnevezése	Átlag	Szórás
Értékelő esetmegbeszélések	2,30	1,55
Tanári műhely-tevékenység	2,41	1,76
Tanodavezetői hospitálás	3,51	2,32
Problémamegoldó fórumok	3,83	1,86
Egymás tanóráinak látogatása	3,96	2,44

17. táblázat. Milyen gyakran jelennek meg a következők a tanoda pedagógiai munkájában?⁶⁶ (1-hetente, 2-kéthetente, 3-havonta, 4-negyedévente, 5-félévente, 6-ritkábban, 7-soha)

A tanulói fókuszcsoportos beszélgetések eredményei szerint is, a tanodák szolgáltatásai között elsősorban a korrepetálás szerepel, melyet a legtöbb helyszínen kiscsoportos foglalkozásként próbálnak megoldani. A megkérdezett tanulók többsége, saját bevallása szerint nem preferálja az ilyen keretekben folyó munkát, a legtöbben úgy érzik, e módszert használva az iskolához hasonlít a tanodai foglalkozás, mivel ott is egy nagyobb gyerekcsoportnak, vagyis az osztálynak magyarázza el a tanár a tananyagot, „és így nem figyel a diákokra külön-külön, mert nincs idő rá”.

„Nyilván az iskolában csak egy közösségnek kell magyarázni, és úgy, hogy mindenki megértse. És itt meg azért megismertük egymást. Tudta a tanárom, hogy nekem hogy magyarázza el, hogy én azt megértsem.” (tanodás diák)

⁶⁵ Lásd kérdőív 37. kérdése.

⁶⁶ Lásd kérdőív 31. kérdése.

A tanodák a korrepetálás mellett egyéni fejlesztéseket is végeznek, illetve vannak tanodák, ahol a tanárok a házi feladatot nem készítik el a diákkal, de különböző fejlesztő programokat, gyakorló feladatokat végeznek a diákokkal.

A legtöbb tanodában csoportokba szervezik, csoportokba szerveződnek a diákok. A csoportalakításának elvei tanodánként változnak, de a diákok többsége nem tudja, hogy miért és hogyan került egy-egy csoportba. Több tanuló nehezményezi, hogy ha van csoportba sorolás, akkor sem tartják be a tanulók, s így a foglalkozásokon káosz alakul ki. A tanárok pedig nem küldik ki a csoportbeosztás szerint, épp nem „odavaló” tanulót a foglalkozásról.

„Tartsák be azt a rendet, a piros, zöld, akkor járjon, amikor kell.”

A tanodák kapcsolatai, a tanodai foglalkozás-kínálat alakulása

A tanodák által kínált tevékenységek alapvetően összefüggnek azzal, hogy milyen környezetben, milyen kapcsolatrendszerben működnek. A tanodák 70 százaléka válaszolta azt, hogy a tanulói igények nagymértékben befolyásolták kínálatukat, és a helyi iskolák pedagógusai, valamint a szülői közösségek is nagy szerepet játszottak ebben. Az Országos Oktatási Integrációs Hálózat szerepe úgy tűnik ellentmondásos, a tanodák igen nagy hányada szerint egyáltalán nem befolyásolta a tevékenység-kínálat kialakulását, sőt a tanodák 13 százaléka nem tudta eldönteni, vajon befolyásolta-e egyáltalán.

Megnevezés	Nagyon nagy-mértékben	Nagy-mértékben	Kis mértékben	Egyáltalán nem	Nem tudja eldönteni	N
Helyi önkormányzat	32	26	20	22	0	50
CKÖ	23	21	23	32	0	47
Helyi civil szervezetek	15	21	36	26	2	47
Helyi iskolák pedagógusai	41	22	28	9	0	46
OOIH	6	15	23	43	13	47
Tanulói igények	71	23	6	0	0	48
Szülői közösség	38	33	25	4	0	48
Szociális, gyermekvédő szakértők	13	33	13	37	4	46
Egyház	14	7	7	67	5	42

18. táblázat. Milyen mértékben járultak hozzá az alábbi intézmények a tanoda tevékenység-kínálatának alakulásához?

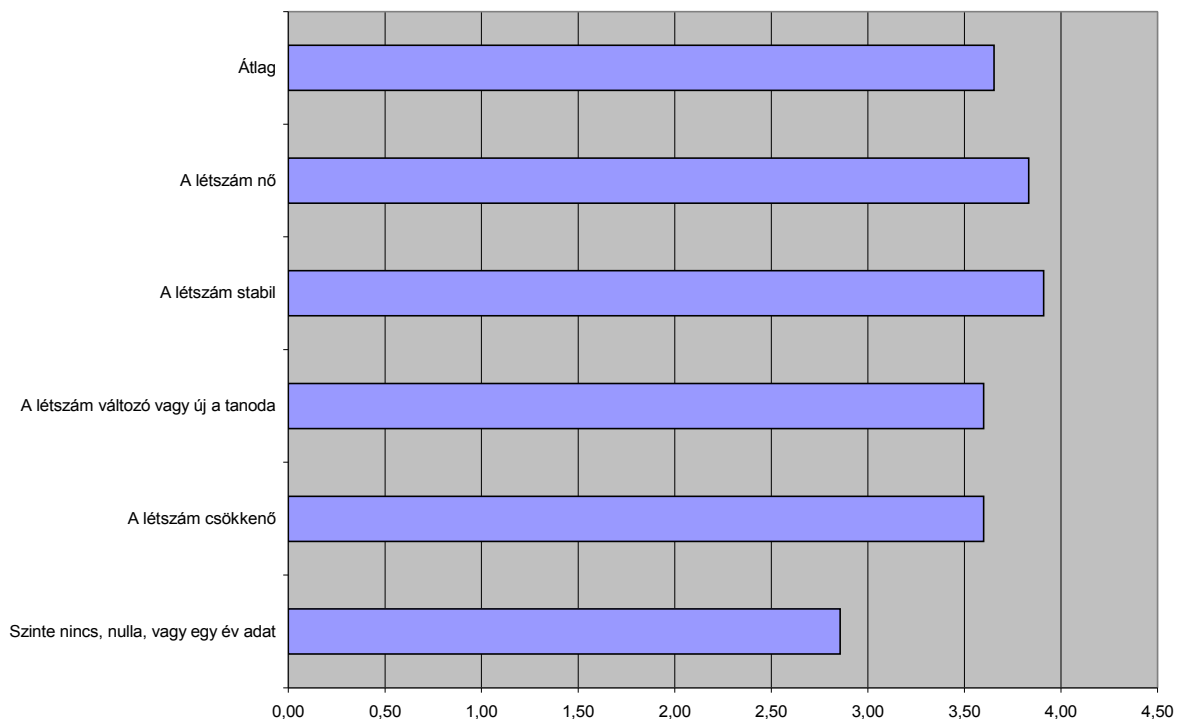
Az talán természetesnek tűnik, hogy a cigány kisebbségi önkormányzat nagy hatással volt a saját fenntartású tanodáinak kínálatára, mint ahogy az egyház is a sajátjaira, ugyanakkor az már nem evidens, hogy a tanulói igények az egyházi és civil fenntartású tanodák kínálatában nagyobb lattal estek súlyba, mint az önkormányzati fenntartású tanodák esetén, legyen az roma, vagy nem roma.

Fenntartó	CKÖ	Tanulók	Egyház
------------------	------------	----------------	---------------

Cigány kisebbségi önkormányzat	4,0	3,3	1,0
Egyház	2,5	4,0	4,0
Települési önkormányzat	2,4	3,4	2,0
Roma civil szervezet	2,2	3,7	1,4
Nem roma civil szervezet	2,0	3,8	2,0
Összesen	2,4	3,6	1,7

19. táblázat. A tanoda különböző szereplőinek hozzájárulása a kínálat alakításához, fenntartó szerint. (Négyfokú skála, 4= nagy mértékben ... 1= egyáltalán nem)

Még érdekesebb, hogy amennyiben a tanodák tanulói létszámának alakulását nézzük, azt találjuk, hogy azok a tanodák, amelyek stabil vagy növekvő létszámmal rendelkeznek, az átlagosnál nagyobb mértékben vették figyelembe a tanulói igényeket.

2. ábra. A tanulói igények szerepe a tanodai kínálat alakulásában a működés stabilitása szerint. (Négyfokú skála, 4= nagy mértékben ... 1= egyáltalán nem)

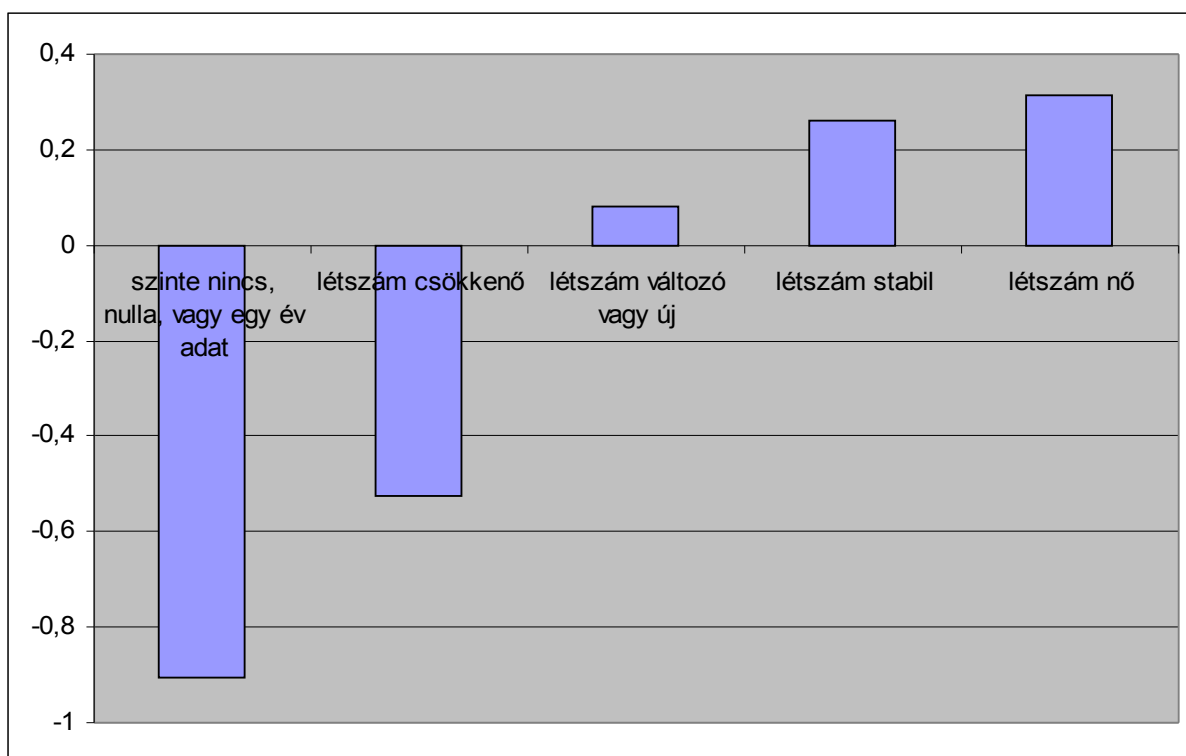
Amennyiben megpróbáljuk a tanodakínálat struktúráját felderíteni, úgy a főkomponens elemzés segítségével három jellemző nyalábot kapunk, amely az eltérések 68 százalékát magyarázzák. E három faktornyaláb alapján azt mondhatjuk, hogy a tanodakínálat mögött három dimenzió térképezhető fel. Az egyik, ahol elsősorban a tanulók és szülők állnak, a másik, ahol elsősorban a helyi önkormányzatok illetve pedagógusok, a harmadik, ahol a helyi civil szervezetek és egyéb, nem az önkormányzatokhoz köthető szereplők.

Megnevezés	Faktor		
	1. Nem önkormányzati intézmények	2. Önkormányzat, iskola	3. Tanulók, szülők
Gyermekvédelmi szakértők	0,85	0,28	0,22
Helyi civil szervezetek	0,80		
Egyház	0,64		0,28

OOIH	0,59		- 0,38
Helyi önkormányzat		0,86	
Helyi iskolák pedagógusai	0,24	0,75	0,40
Helyi ckö		0,72	- 0,46
Tanulói igények			0,84
Szülői közösség	0,25	0,46	0,63

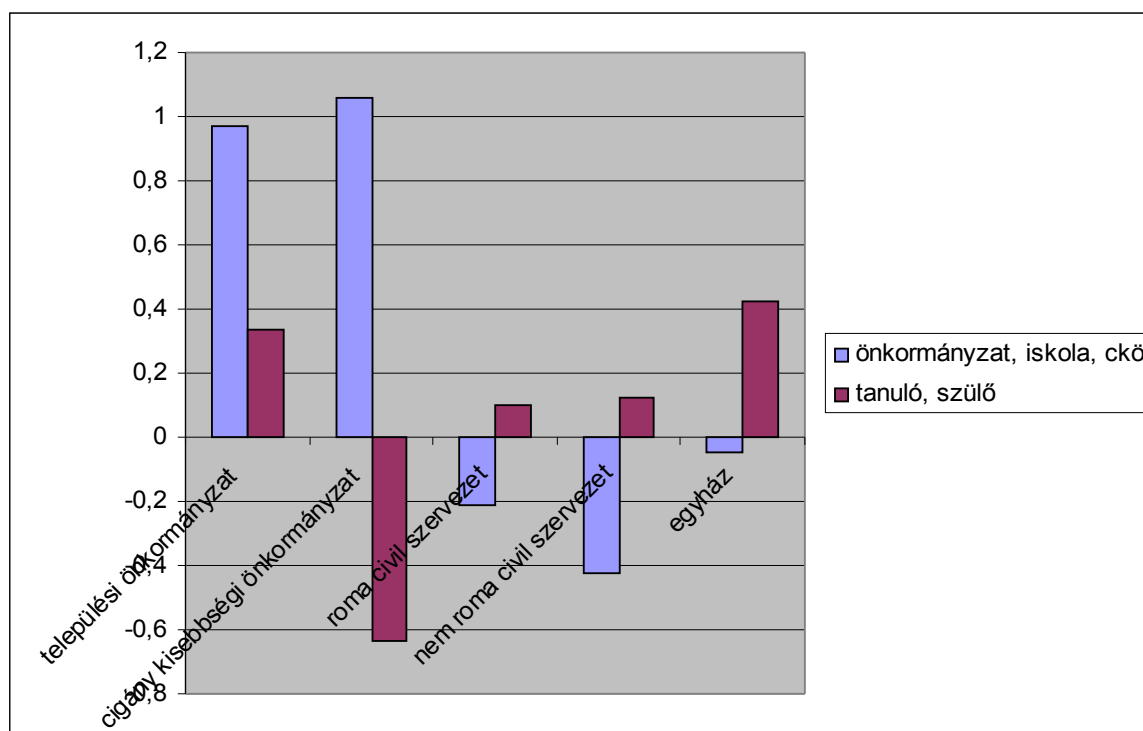
20. táblázat. A tanoda tevékenységkínálata mögött álló tényezők faktorstruktúrája. (Főkomponens elemzés).

Talán nem véletlen és összecseng a korábbi eredményekkel, hogy a tanulói és szülői igényeknek a tevékenységre gyakorolt hatása és a tanoda létszámának alakulása között van kapcsolat. Azoknak a tanodáknak a vezetői, ahol a tanulói létszám csökken, vagy már nincsenek is tanulók, kisebb arányban mondták azt, hogy a tanulói igényeknek nagymértékben hatása lett volna a tanoda által nyújtott tevékenységek kínálatára.

3. ábra. A tanulói, szülői igények faktorszóráinak átlaga a tanoda működése szerint.

A faktorszórák szintén szemléletesen mutatják azt a már bemutatott összefüggést, hogy a tanulói-szülői igények nagyobb mértékben formálják a civil szervezetek, egyházak által fenntartott tanodák kínálatát, mint a helyi vagy cigány önkormányzat által fenntartott tanodáékat.

4. ábra. A tanulói, szülői igények, valamint az önkormányzati faktor skórajainak átlaga a tanoda működése szerint.

A tanodák vezetői arról számoltak be, hogy leggyakrabban, évente átlagosan négyszer az általános iskolai pedagógusokkal találkoznak. A középiskolai pedagógusok, helyi munkaügyi központok alkalmazottaival és más tanodák vezetőivel évente átlagosan kétszer-háromszor találkoznak. Az OOIH és az RPTH munkatársaival ennél jóval kevesebbszer, míg a megyei pedagógiai intézetekkel alig. Ez utóbbira jellemző, hogy alapvetően az első generációs tanodák állnak, álltak kapcsolatban velük, és talán a kapcsolatok ritkulására hatással lehetett a megyei pedagógiai intézetek ellehetetlenülése is. Az RPTH-val való kapcsolat esetén érdekesség, hogy a nyugat-magyarországi – jellemzően civil romaszervezetek által fenntartott - tanodák szignifikánsan intenzívebb kapcsolatot táplálnak velük, mint a kelet-magyarországiak.

Megnevezés	N	Minimum	Maximum	Átlag
Általános iskolai pedagógusokkal	46	0	7	3,96
Középiskolai pedagógusokkal	39	0	7	2,74
Helyi munkaügyi központ alkalmazottjaival	37	0	7	2,62
Más tanodák vezetőivel, munkatársaival	40	0	7	2,60
RPTH munkatársaival	29	0	7	1,83
OOIH munkatársaival	35	0	6	1,43
Megyei pedagógiai intézet munkatársaival	33	0	4	0,52

21. táblázat. Különböző intézmény képviselőivel, személyekkel való találkozások átlagos száma a 2007-es év során, a tanodavezetők bevallása szerint.

A kapcsolatok legfőbb célja az információszerzés. Az iskolák pedagógusaival elsősorban a diákok tanulmányi előmenetele, az OOIH vagy RPTH munkatársaival az aktuális pályázatok a téma, a munkaügyi központoknál a szülők számára való munkakeresés, a megyei pedagógiai intézeteknél pedig pl. a szakértői bizottsági értékelések felülvizsgálata. A legintenzívebb a

kapcsolat a középiskolai pedagógusokkal és a többi tanodával. Ez utóbbi esetén dominálnak a szakmai megbeszélések, a tapasztalatcsere és együttműködés.

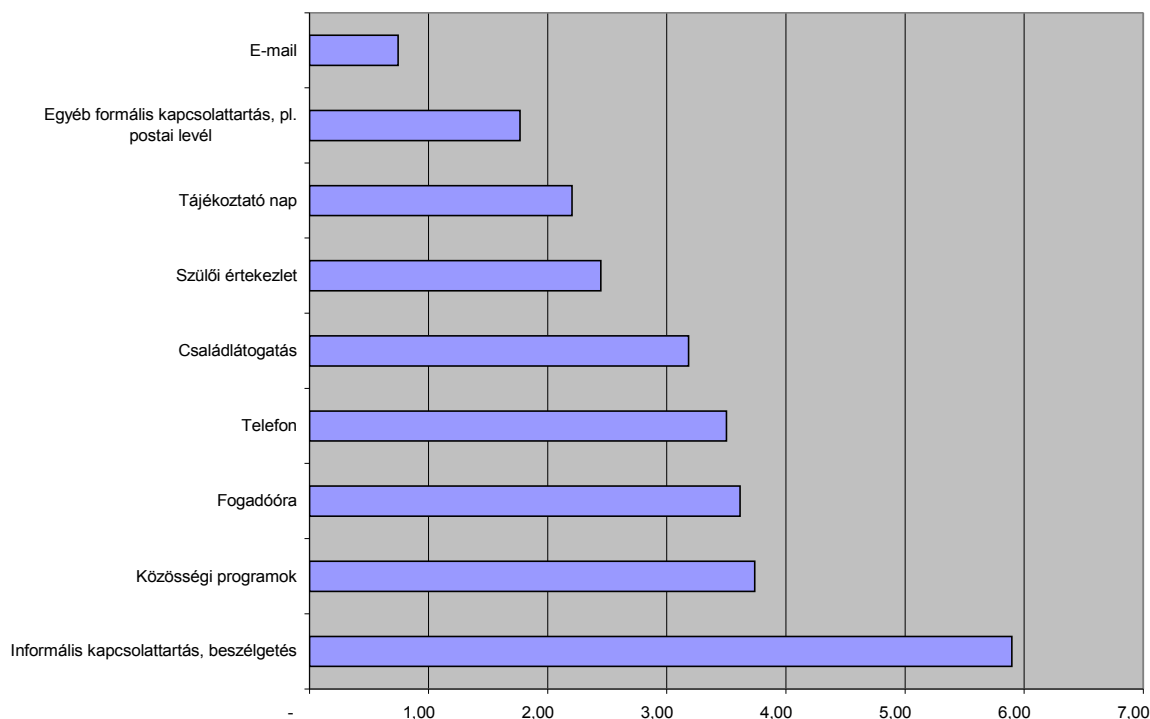
A találkozás céljának megnevezése	Gyakoriság (%)
Szakmai megbeszélés	30
Tapasztalatcsere, segítségnyújtás a kezdőknek	22,5
Együttműködés	12,5
Tanodaszövetség kapcsán	7,5
Hospitálás	7,5
Konferenciaszervezés, részvétel	5
Közös programok	5
Közös kirándulás	2,5
Konzorciumi partnerség	2,5
Azonos a tanoda vezetője	2,5
Oktatási segédanyagok cseréje	2,5
Összesen	100

22. táblázat. A többi tanodával való találkozások célja, az említések százalékában.

A tanodák közötti kapcsolatok kissé különböznek régióként. A kelet-magyarországiak elsősorban a szakmai együttműködést említették, a közép-magyarországiak, jellemzően a budapestiek illetve budaörsi, a konferenciaszervezést és konzorciumi partnerséget, míg a nyugat-magyarországiak a Tanodaszövetséget és a hospitálást.

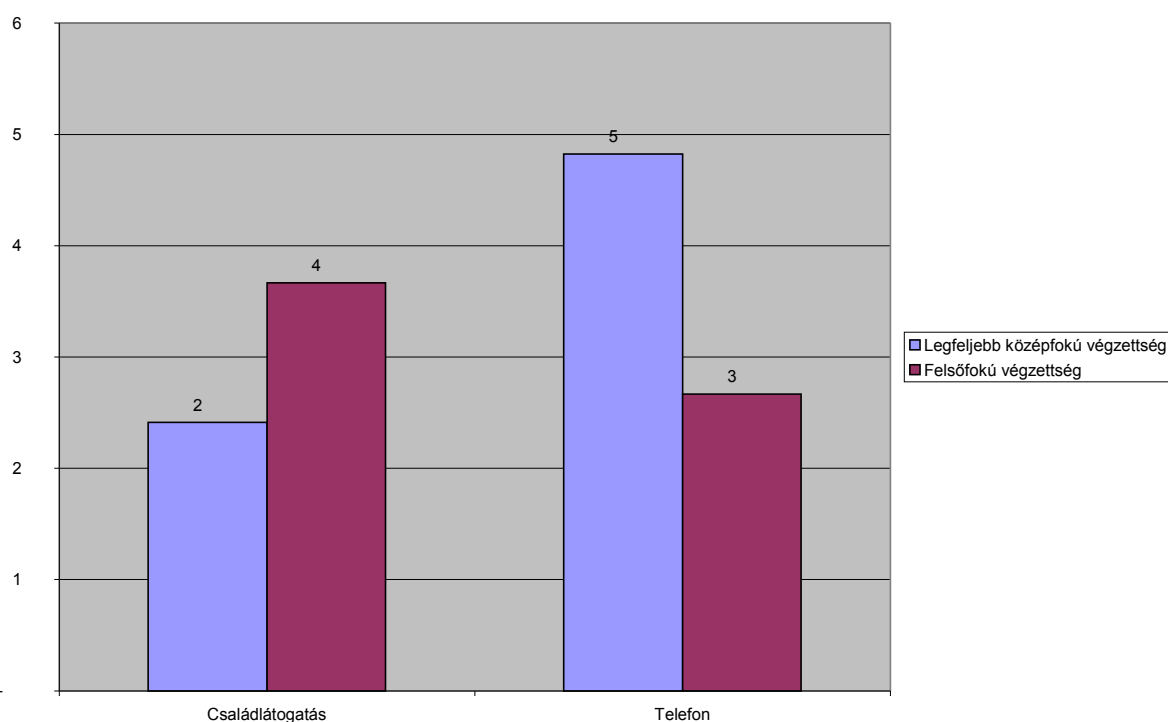
Kapcsolattartás a szülőkkel

A szülőkkel való kapcsolattartás legjellemzőbb módja az informális beszélgetés. Szintén gyakorinak mondhatók a közösségi programok, fogadóórák, míg a formális kapcsolattartás kevésbé jellemző.

5. ábra. A szülőkkel való kapcsolattartás formáinak gyakorisága (7- naponta, 6- hetente, ..., 1- ritkábban, 0-soha)

A kapcsolattartás némely formája érthető módon nem független a tanoda vezetőjének iskolázottságától. A felsőfokú végzettségű tanodavezetők gyakrabban említették a családlátogatást, míg a kevésbé képzettek gyakrabban tartják telefonon a kapcsolatot a szülőkkel. Ez az elsőre furcsának tűnő összefüggés kissé értelmezhetőbbé válik, ha tudjuk, hogy a telefonálás és a közösségi programok szervezése együtt jár, míg a családlátogatás inkább a szülői értekezlet tartásával és a tájékoztató napokkal. Ez arra utal, hogy a magasabb végzettségűek azokat a formákat preferálják, ahol valamilyen hierarchikus viszonyba kerülnek a kliensekkel, míg a kevésbé képzettek esetén a szülőkkel való kapcsolattartásra inkább a horizontális, vagy egyenrangú viszony illik.

6. ábra. A családlátogatás és a telefonálás, mint a szülőkkel való kapcsolattartás, gyakorisága a tanodavezető iskolai végzettsége szerint

Kapcsolattartás a végzett hallgatókkal

A végzett hallgatókkal a tanodák 85 százaléka tartja a kapcsolatot, ugyanakkor a kapcsolattartás jellemző módja az, hogy a volt diák odatéved, a tanodák elvétele követik csak tanulóikat, vagy keresik fel őket tudatosan. A tanodák vezetőinek három százaléka mondta azt, hogy felkeresik a végzett tanulókat és 10 százaléka mondta azt, hogy a volt tanuló bekapcsolódik a tanoda munkájába. A többi esetben a tanulón múlik a kapcsolatfelvétel.

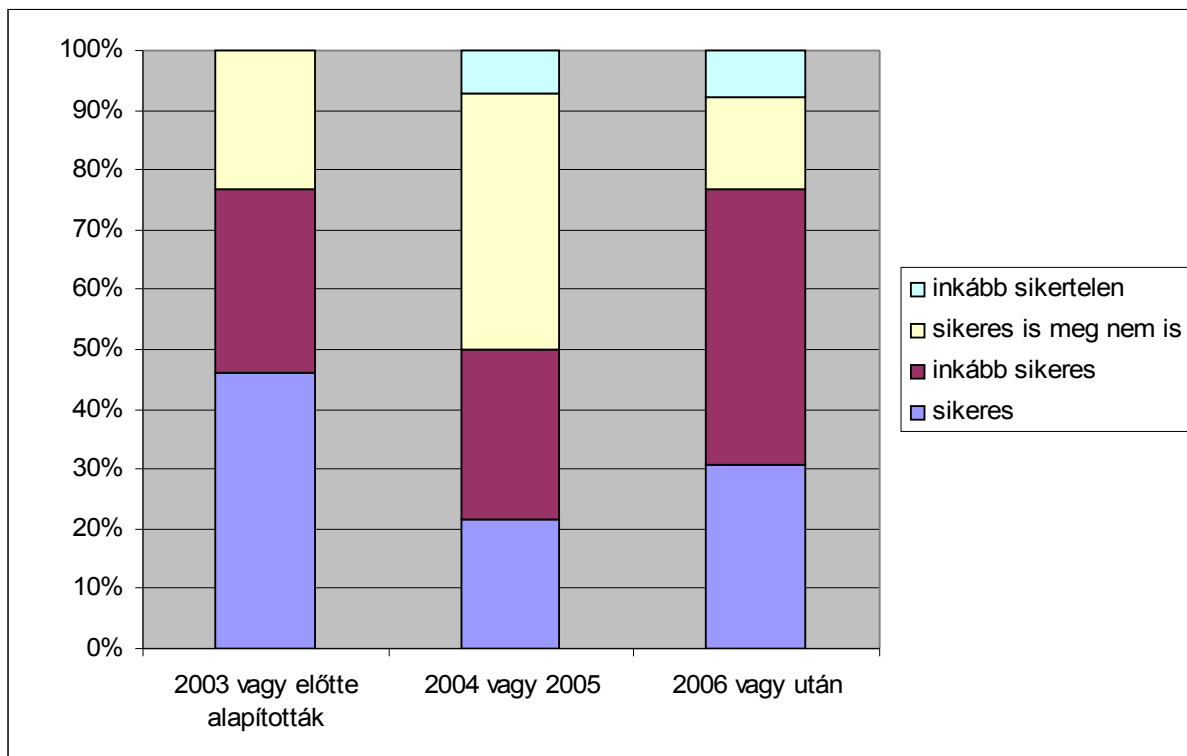
A kapcsolattartás módja a végzett tanulókkal	Tanodák száma	Gyakoriság (%)
A tanoda munkatársai felkeresik a volt hallgatókat	1	2
A volt hallgató bekapcsolódik a tanoda munkájába	4	8

A volt hallgató rendszeresen ellátogat a tanodába	10	20
A volt hallgató ellátogat a tanodába	20	40
Véletlenszerűen, összefutnak a településen	4	8
Összesen	39	78
Missing	11	22
Mindösszesen	50	100

23. táblázat. A kapcsolattartás módja a tanoda végzett hallgatóival.

Volt tanulóik sikerességét a középfokú intézményekben a tanodavezetők, mintegy 28 százaléka ítéli meg egyértelműen sikeresnek és további 31 százaléka is inkább sikeresnek tartja iskolai pályafutásukat. Nem tudja megítélni ezt a kérdést a tanodavezetők 13 százaléka, valamint bizonytalan további 24 százaléka. Csupán négy százalék nyilatkozott úgy, hogy a volt tanulók középiskolai pályafutása sikertelen volt.

A sikeresség megítélése változik attól függően, hogy mikor alapították a tanodát. Az első generációs tanodák vezetői ítélik meg leginkább sikeresnek volt tanulók középiskolai pályafutását, amit részben az is magyarázhat, hogy a korábbi indulás miatt náluk inkább vannak tapasztalatok a végzett tanulókat illetően. A második generációs tanodák körében jóval nagyobb a bizonytalanság a volt tanulók sikerességét illetően, míg a harmadik generációsok körében viszonylag nagyobb arányú a többihez képest a sikertelenségről beszámoló aránya. Ugyanakkor a sikeres és inkább sikeres válaszok együttes aránya eléri ez utóbbi körben az első generációs tanodáknál tapasztalt arányokat.

7. ábra. A végzett tanulók sikeressége a tanodavezetők szerint, az alapítás éve alapján.

A sikeresség megítélése nem független a tanodavezető etnikai hovatartozásától. A tanodavezetők több mint fele romának vagy félig romának vallotta magát, és háromnegyedük értékelte sikeresnek a tanulók középiskolai pályafutását. Ezzel szemben a nem roma tanodavezetőknek kevesebb, mint harmada tekinti sikeresnek a tanulók középiskolai pályafutását, viszont jóval

inkább bizonytalanok e kérdés megítélésében, mint a roma tanodavezetők. Talán nem független ez attól sem, hogy a tanoda fenn tudott-e maradni vagy nem. A működő tanodák 60 százalékában roma vagy félig roma a vezető, míg a nem működők esetében ez az arány csak 30 százalék.

A tanodák eredményessége

Alapvetően a legizgalmasabb kérdés az lenne, hogy vajon sikeresek-e a tanodák, illetve amelyek eredményesek, azok vajon miért. Az eredményesség vagy siker megítélése viszont nagyban függ attól, hogy vajon mit nevezünk a siker indikátorának. Erre a legmegbízhatóbbak azok az adatok lennének, amelyek azt mutatnák, hogy az időben nézve mennyire fejlődtek a tanodában tanulók kompetenciái, vajon sikerült-e elvégezniük a középfokú intézményt, el tudtak-e helyezkedni. Sajnos ilyen jellegű adataink két okból sincsenek, egyrészt, mert a tanodák nagy része még nem működik olyan régen, hogy ilyen hosszú távú hatásindikátorokat mérni lehessen, másrészt pedig jelenleg csak elvétve vannak olyan felmérések, amelyek a tanodai tanulók kompetenciáinak fejlődését mérnék objektív külső eszközökkel⁶⁷, valamint nincsenek megbízható indikátorok a tanulók iskolai sikerességének egyéb olyan mutatóira nézve sem, mint a bukások, lemorzsolódás aránya, a továbbtanulás sikeressége. Ezért a tanodák sikerességét illetően kénytelenek vagyunk részben a tanodavezetők szubjektív megítélésére támaszkodni, másrészt pedig olyan közvetett adatokat használni, mint a létszám alakulása, vagy a helyszínen járt kérdező benyomásai.

Ezek alapján az a meglehetősen meglehetősen eredményt kapjuk, hogy a létszámadatak alapján kimutatott eredményesség nincs harmóniában az egyéb adatok és a kérdezők által tapasztalt „valósággal”. Miközben a tanodák mintegy 21 százaléka a helyszíni szemle alapján nem működik (a tanoda hosszabb távra be van zárva, vagy más célra kiadva, gyereket nem találni, esetleg a helyszínre nem is lehetett eljutni), addig a tanodavezetők tanulói létszám bevallása alapján csak 15 százalékuk nem működik. Ugyanakkor fordítva is előfordul, hogy bár tanulólétszámot nem adnak meg, mégis a tanoda működni látszik. Ez azt mutatja, hogy még a kérdőívek és helyszíni szemlék sem garantálják, hogy teljesen megbízható adatokhoz jutunk. Ennek egyik oka részben, hogy az adatfelvétel egy része nyáron zajlott, amikor szünet van, ugyanakkor így is feltűnő, hogy a tanodák egy része, amely éppen hogy a nyarat kihasználva nyújthatott volna értelmes szabadidős foglalkozást a láthatóan nem nyaraló gyermekeknek, mégsem tette. Sok tanoda pedig éppen hogy eldöcögött tavaszig, de pénz híján kénytelen volt szünetelni. ugyanakkor az újabb pályázati lehetőségen a tanodák nyolcvan százaléka indulna, tehát egy részük talán – ha nem nyúlik el a jegelési időszak – még életre kelhet újra.

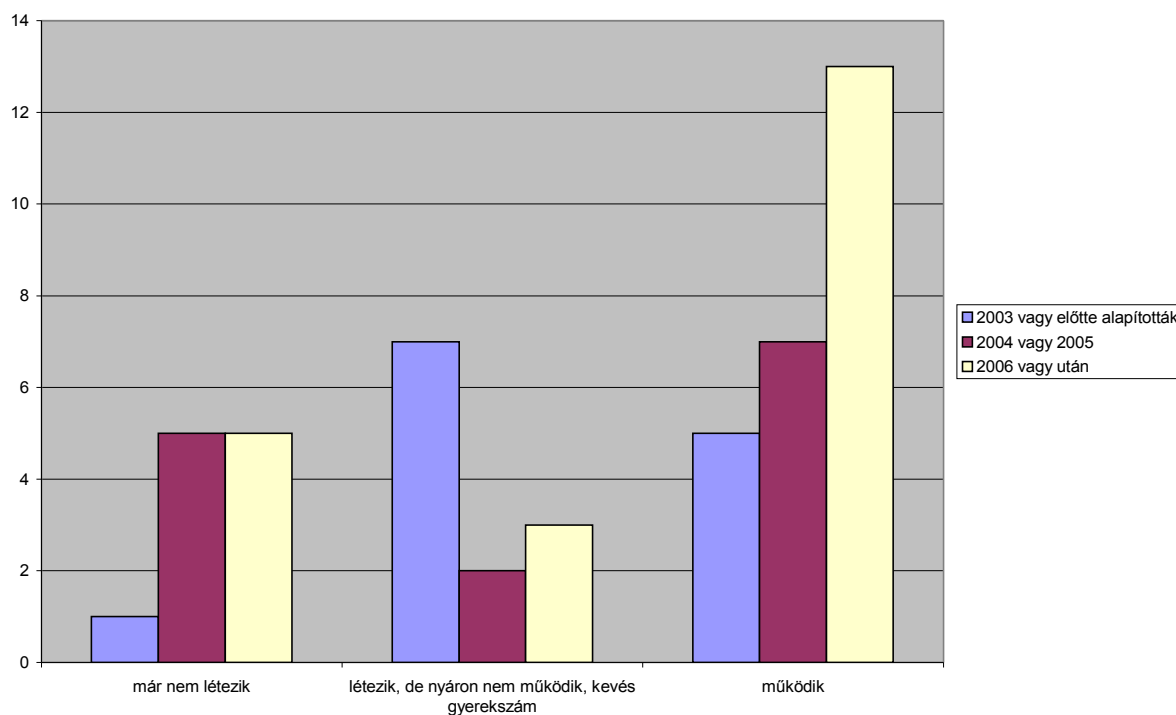
A tanoda létszámának alakulása a tanodavezető szerint	Működik-e a látottak és az elérhető dokumentumok alapján			Összesen
	Már nem létezik	Létezik, de nyáron nem működik, vagy nagyon kevés a gyerekszám	Működik	
Nincs tanuló, vagy csak az egyik évben	3	1	3	7
A létszám csökkenő	2	1	2	5
A létszám változó vagy új a tanoda	1	1	3	5
A létszám stabil	1	5	6	12
A létszám nő	3	3	11	17
Összesen	10	11	25	46

24. táblázat. A tanoda működési eredményessége a tanodavezető által szolgáltatott tanulólétszámok és az egyéb helyszíni és dokumentum információk alapján

⁶⁷ Erre találunk precedenst a bonyhádi tanoda esetében (lásd a mellékelt esettanulmányt).

A helyszíni szemlék alapján a tanodák 22 százaléka már nem működik, 24 százalékuk csökkentett üzemmódban, és 54 százalékukra mondható, hogy működnek. A tanodák mintegy háromnegyede, 35, amely mindkét szempont szerint (helyszíni értékelő és a tanodavezető bevallása) többé-kevésbé koherens képet mutat. négy olyan tanoda van, amely működni látszik, habár a tanodavezető által megadott létszámadatok nem ezt mutatják, valamint hét tanoda van, amely bár adott létszámadatokat, mégsem működik.

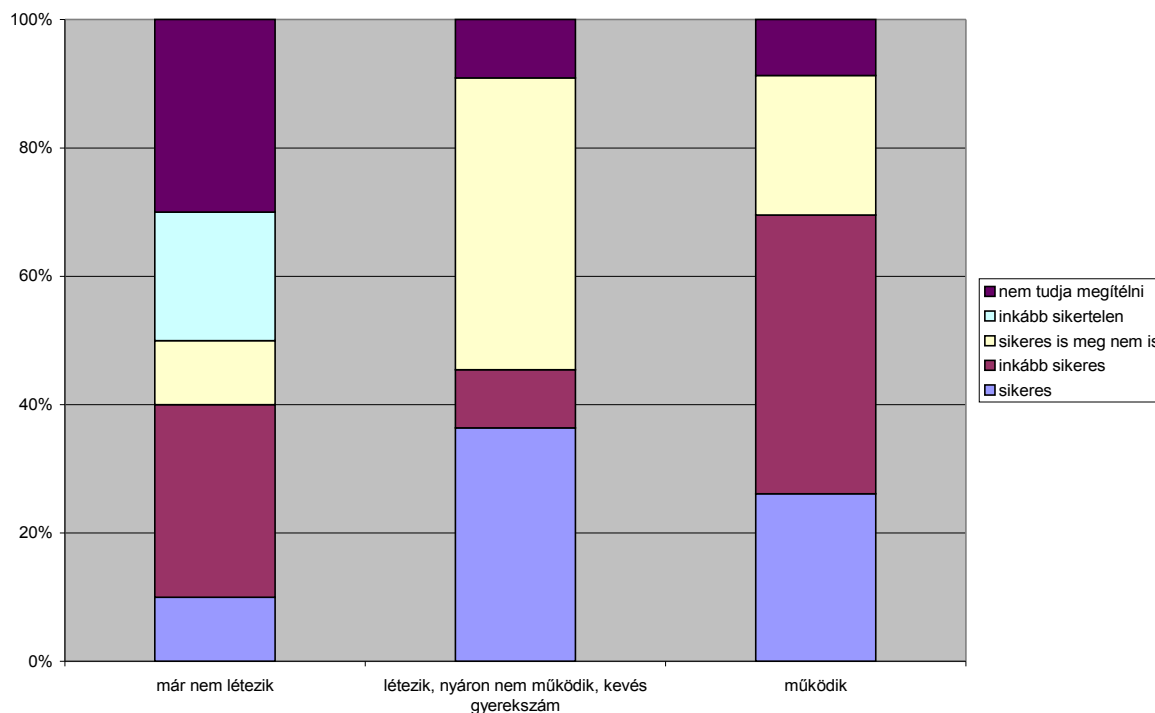
A működést tekintve a már megszűntek és a jelenleg is működők közt nagyobb arányban találjuk a második és harmadik generációs tanodákat, míg a legrégebben alapított tanodákra nem jellemző, hogy megszűnnek, viszont működésük igencsak bizonytalan. Ennek oka, hogy az újabb konstrukciók nekik kevésbé kedveznek, viszont mivel már korábban létrejöttek, mint hogy a fejlesztési pénzek meg lettek volna erre a célra címkézve, ennek hiányában nem dőlnek be rögtön. Ugyanakkor azok a tanodák, amelyek csak az állami fejlesztési forrásokra jöttek létre, azok működése hosszabb távon, amennyiben ez a forrás megszűnik, igencsak bizonytalan. Ez mindenképpen felveti a fenntarthatóság problémáját, és megkérdőjelezi azt az eljárást, amely a semmiből akar létrehozni valamit, ahelyett hogy építene a már létrejövő helyi kezdeményezésekre.

8. ábra. A tanoda működési eredményessége az alapítás ideje szerint.

A sikeresség másik ismérve lehet a tanulók eredményessége, amelyre csak a tanodavezető szubjektív véleményét ismerjük. Érdekes módon arra a kérdésre, hogy a tanulók sikeresebbek-e az iskolai tanulmányaik terén, a tanodavezetők 92 százaléka nyilatkozott pozitívan, kétharmaduk a tanulmányi eredményeket, egyharmaduk pedig egyéb kompetenciák (együttműködés, önbizalom, magatartás) javulását említette. A végzett tanulók középiskolai sikerességét már sokkal nagyobb szórással ítélik meg, mint láttuk korábban. Ezzel is függhet össze, hogy míg a tanulók tanulmányi eredményeivel kapcsolatos vélemények nincsenek összefüggésben a tanodaműködési sikerességével, addig a középiskolai eredményességet tekintve már tapasztalunk együtt járást. Úgy tűnik, hogy az általunk megítélt működési eredményesség és a tanodavezetők által a végzett tanulók középiskolai eredményességéről vallott megítélése között van kapcsolat. A működő tanodák vezetői nagyobb arányban ítélték sikeresnek volt hallgatóik középiskolai

pályafutását, míg a nem működő tanodák vezetői inkább bizonytalanok ezen a téren, és az ő körükben fordul elő az is, hogy sikertelennek ítélik meg hallgatóik pályafutását.

9. ábra. A végzett hallgatók tanodavezető által megítélt középiskolai eredményességének megoszlása, a tanoda működési eredményessége szerint.

A diákok véleménye alapján tanulmányi eredményük változott a tanodai foglalkozások hatására. Pozitívként említették, hogy tanulmányi eredményük nem romlott, s bár jegyeikben nem mindig tapasztalható változás, úgy gondolják jobban értik a tananyagot, mint korábban. Tudásuk biztosabb lett, s remélik, ezt hamarosan osztályzataik is tükrözni fogják.

„Segített a tanulmányi eredményben, mert rosszabb tanuló voltam, egy-két jegyet feljavítottam év végére. (...) Végül is nekem is segített a tanulmányi átlagomban. Sokkal erősebb lett az a jegy, ami volt. (...) Hármás volt, de így most kicsit közelebb volt a négyeshez, de még nem kaptam meg végül is, de erősebb hármás lett.”

A tanodák működési eredményessége

Bár az elemszám igen alacsony, de a tanodák sikerességét illetően mégis megpróbáltunk többváltozós elemzést is végezni. A tanodák működési sikerességének az általunk létrehozott külső működési indikátort tekintettük, és azt vizsgáltuk, vajon milyen tényezőkön múlhat, hogy egy tanoda valamennyire működik, ahhoz képest, hogy már nem. Az elemzésbe bevontuk az átlagos tanulólétszámot, feltételezve, hogy minél nagyobb a létszám, annál inkább működhet a tanoda. A tanoda fenntartója is befolyásolhatja a működést, így két szempontból is bevontuk a fenntartót, vajon roma vonatkozású-e, illetve, hogy önkormányzat, vagy civil szervezet-e. A tanoda vezetőjének iskolai végzettségét és a tanoda iskolai kapcsolatainak számát is bevettük a modellbe, valamint az alapítás idejét, hiszen már korábban láttuk, hogy élesen elkülönül a tanodák három generációja.

Az elemzésbe bevont változók	Kategóriák	N	Marginális megoszlás
Működik-e még	Már nem létezik	10	21,28
	Létezik, nyáron nem működik, kevés gyerekszám	12	25,53
	Működik	25	53,19
Iskolai végzettség	Legfeljebb érettségi	19	40,43
	Főiskola	14	29,79
	Egyetem	14	29,79
A fenntartó roma vonatkozású	Nem roma	21	44,68
	Roma	26	55,32
A fenntartó önkormányzat vagy civil szervezet	Önkormányzat	8	17,02
	Civil	39	82,98
Az alapítás ideje	2003 vagy előtte alapították	13	27,66
	2004 vagy 2005	13	27,66
	2006 vagy után	21	44,68
Valid		47	100
Missing		3	
Összesen		50	
Cox and Snell			,450
Nagelkerke			,518
McFadden			,295

25. táblázat. Az elemzésbe bevont változók alapeloszlásai

Az elemzés során néhány meglepő eredményre jutottunk. A működésben nem játszott szerepet a fenntartó típusa, a tanulók átlagos létszáma, de a 2003 vagy korábban létrehozott tanodák inkább működnek, mint a később létrehozott tanodák, és több mint másfélszer nagyobb eséllyel működik a szélesebb kapcsolatrendszerrel rendelkező tanoda, mint az a tanoda, amely kevesebb iskolából fogad gyereket, valamint az a tény, hogy a tanoda vezetője kevésbé iskolázott, szintén növeli a működés esélyét. A legfeljebb középfokú végzettség hatvanszoros, a főiskolai végzettség huszonötszörös esélynövekedést jelent. Ez utóbbi eredmény rendkívül meglepőnek tűnik, és minden bizonnyal további elemzést kíván.⁶⁸ A magyarázat valószínűleg abban rejlik, hogy minél inkább helyi igényekre épül egy tanoda, ahol sok környező iskolából fogadnak gyereket és ahol a vezető helyben lakik és a végzettsége és feltehetően kultúrája kevésbé tér el a kliensektől, ott a tanoda szervezesebben gyökeret ver, a tanoda helyi és személyes üggyé válik, ami nagyobb esélyt ad a fennmaradására.

⁶⁸ Amennyiben a modellből kivettük a tanulólétszámot és beletettük a tanodavezető etnikai hovatartozását, az esélyhányadosok csökkentek, de még így is hússzoros maradt a legfeljebb középfokú végzettség esetén. Ez azt mutatja, hogy a modellben kapott összefüggést csak részben magyarázhatjuk a tanodavezető etnikai hovatartozásával, az alacsonyabb végzettség és a működés közötti ilyen irányú kapcsolatot magyarázhatja az is, hogy a kevésbé képzetek magasabb presztízsiként élik meg a tanodavezetői létet és ezért erősebb az érdekeltségük.

Már nem működik	Bevont változók	B	Standard hibák	Wald	Szig.	Exp (B)
Hektikusan működik	Intercept	-1,50	1,80	0,68	0,41	
	A tanulók átlagos létszáma	0,02	0,04	0,30	0,58	0,98
	A küldő iskolák száma	0,28	0,22	1,52	0,22	1,32
	Legfeljebb középfokú végzettség (ref: egyetemi végzettség)	1,36	1,53	0,78	0,38	3,88
	Főiskolai végzettség (ref: egyetemi végzettség)	0,39	1,39	0,08	0,78	1,48
	Nem roma fenntartó (ref: roma fenntartó)	-0,21	1,37	0,02	0,88	0,81
	Önkormányzati fenntartó (ref.: civil fenntartó)	1,75	1,45	1,47	0,23	5,75
	Alapítás ideje 2003 vagy előbb (ref.: 2006 vagy után)	2,95	1,74	2,87	0,09	19,18
	Alapítás ideje 2004 vagy 2005 (ref.: 2006 vagy után)	-0,15	1,31	0,01	0,91	0,86
Működik	Intercept	-3,85	2,23	2,99	0,08	
	A tanulók átlagos létszáma	0,01	0,04	0,13	0,72	1,01
	A küldő iskolák száma	0,57	0,23	3,96	0,01	1,76
	Legfeljebb középfokú végzettség (ref: egyetemi végzettség)	4,09	1,86	5,15	0,02	59,89
	Főiskolai végzettség (ref: egyetemi végzettség)	3,21	1,59	4,09	0,04	24,88
	Nem roma fenntartó (ref: roma fenntartó)	-0,51	1,22	0,18	0,67	0,60
	Önkormányzati fenntartó (ref.: civil fenntartó)	0,74	1,46	0,26	0,61	2,11
	Alapítás ideje 2003 vagy előbb (ref.: 2006 vagy után)	1,05	1,73	0,37	0,55	2,85
	Alapítás ideje 2004 vagy 2005 (ref.: 2006 vagy után)	-0,20	1,10	0,03	0,85	0,82

26. táblázat. A tanodák működési sikeressége (multinomiális regresszió).

III. A tanoda-program lebonyolításának nehézségei

A kvalitatív és a kvantitatív kutatás adatai alapján megállapítható, hogy a helyi tanoda programok megvalósítását leginkább az elnyert támogatás késedelmes átutalása akadályozta. A szinte hozzáférhetetlen támogatási összeg rendkívül megnehezítette az előre tervezett ütemezés végrehajtását.

A minden egyes tanodavezető által ecsetelt finanszírozási problémák – a válaszadók véleménye szerint – főként az utófinanszírozási rendszer hibáiból erednek. A gyakran több hónapnyi késéssel megérkező támogatások megnehezítették, esetenként ellehetetlenítették a szakmai munkát, működést. Így a tanodák többsége⁶⁹ banki kölcsönt vett fel, hogy az általa vállalt szakmai feladatokat az elfogadott ütemezés szerint megvalósítsa. A hitel kamatait a legtöbb intézmény a – sokszor a még meg sem érkezett - pályázati összegből nem tudta visszafizetni, így gyakran a tanoda fenntartója más forrásaiból próbálta átcsoportosítani a kamatra fordítható összeget, vagy más munkák által igyekezett megteremteni azt.

„Tehát mindig kuncsergálni kellett, hogy küldjék már le a pénzt. Pénzügyi fennakadások mindig voltak. A tanárok elől már bujkáltam, hogy mi van, mikor lesz kifizetés. És akkor a végén azt mondták, hogy nem akarnak kimenni többet, akkor nagyon elkeseredtem, de a végén mégis kimentek, megtartották az órákat. Nem az elszámolás miatt történt. Tehát el volt fogadva, minden rendben volt, és akkor is fél évig, 8 hónapig várni kellett. Mindennap ígérték. Szegényt, akit odaültettek, hogy mondja azt, hogy a hétvégén lesz pénz. Ha hétvégén kérdeztem, akkor hétfőn lesz pénz, és akkor ez így ment 8 hónapon keresztül. Tehát valahol ott megakadt.” (projektvezető)

Azok a tanodák, amelyek a támogatás folyósításának késedelmét banki hitel nélkül megoldották, a vállalt feladatokat csak magánszemélyektől kapott kamatmentes kölcsön segítségével tudták elvégezni. A banki hitelt nem mertek igényelni, mert attól tartottak annak kamatait nem tudják kifizetni. Több tanodavezető – az interjú során - feltette a kérdést: olyan helyzetben, amikor az utófinanszírozás és a késedelmes, bizonytalan kifizetések miatt nem lehet kiszámítani a visszafizetési időpontot, hogyan mertek volna hitelt igényelni?

„Hiába van több forrás az EU-nál, tudom, hogy már régen nem a Tanodánál tartunk, hiába várják azt, hogy pályázzanak, ha inkorrekt az elbírálási rendszer, ha a pénzek leosztása nem történik meg rendszeresen, tehát a szerződött pénzeknél az egyik oldalon várják a pontos szerződésnek a betartását, a másik oldalon nem. 8 hónap múlva sincs pénz egy megkötött szerződés után – akkor miről beszélünk? Én voltam az, aki eljárásrendi vizsgálatot indítottam az OKMTI ellen, és érdekes módon, két héten belül megkaptuk a projektből a pénzt. Igaz, hogy ezért a Kht. kivonult az OKMTI-be, és a

⁶⁹ A kérdőív ez irányú kérdésére - 26. kérdés - adott 46 válasz 67,4%-ban számolnak be hitelfelvételről. Hivatalosan nem igényelt hitelt a válaszadók 32,6%-a.12,9

miniszteri vizsgálatok elkezdődtek, elég komoly vizsgálat volt. Miért kell ahhoz eljárásrendi vizsgálat, hogy megkapjuk a pénzünket?” (tanoda szakmai vezetője)

A tanodai foglalkozások folytonosságának, külső hitel vagy kölcsön általi fenntartása minden egyes, általunk vizsgált régióra igaz, viszont, régióként változik, hogy milyen forrásból próbáltak anyagi segítséget szerezni. A hitelt nyújtó intézmények közül a tanodák főként a Mikrohitel Zrt. hitelkonstrukcióját vették igénybe (35,5%), s főként az észak-magyarországi régióban. A válaszadók 19,4%-a a Roma Oktatási Alaphoz fordult pénzügyi segítségért, ők főként a dél-dunántúli régióból kerültek ki. Takarékszövetkezeti, banki kölcsönt a válaszadók 16,1%-a igényelt, többnyire szintén a dél-dunántúli régióból. A megkérdezettek 12,9%-ának saját egyesülete, alapítványa hitelezett, a munkájukat így folytatók, kizárólag az észak-magyarországi régióban működtek.⁷⁰ Magánszemély, meg nem nevezett szponzor, 1-1 esetben (6,5%) nyújtott anyagi segítséget a tanoda fenntartásához, az észak-magyarországi, illetve a dél-dunántúli régióban. A helyi települési önkormányzat szintén 2 (6,5-6,5%) helyen vállalta át a tanodai foglalkozások időszakos finanszírozását, Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon. Szerzetesrend, egyház egy helyen, a Közép-Dunántúlon, egy esetben (3,2%) volt hitelforrás.

<i>A hitelt, kölcsönt nyújtó megnevezése</i>	<i>Észak - Alföld</i>	<i>Észak - Mo.</i>	<i>Dél- Alföld</i>	<i>Dél- Dunántúl</i>	<i>Nyugat- Dunántúl</i>	<i>Közép - Mo.</i>	<i>Közép- Dunántúl</i>	<i>Összesen</i>
Mikrohitel Zrt.	0	6	1	2	0	2	0	11
Roma Oktatási Alap	1	1	0	3	0	1	0	6
Takarékszövetkezet, bank	1	0	0	3	1	0	0	5
Alapítvány, egyesület	0	4	0	0	0	0	0	4
Szponzor, magánszemély	0	1	0	1	0	0	0	2
Önkormányzat	1	0	0	0	0	1	0	2
Szerzetesrend, egyház	0	0	0	0	0	0	1	1
Összesen	3	12	1	9	1	4	1	31

27. táblázat. A hitelt, kölcsönt nyújtó intézmény, személy megnevezése. (n=31, szig.: ,006)

A HEFOP 2.1.4. és a HEFOP 2.1.4b keretében elnyert támogatások finanszírozása hosszú és a tervezett ütemezéshez képest hónapokat csúszó folyamat volt. Ennek oka a pályázat kiírók, a közreműködő lebonyolító szervek és a kedvezményezettek közötti nehézkes kommunikációban és akadozó együttműködésben is keresendő.

A projekt-vezetői interjúk során a nyertes pályázók hangsúlyozták, hogy megértették és elfogadták azt a tényt, hogy az Európai Unió pályázatok új pályázati rendszert jelentenek, s hogy az utófinanszírozás új feladatokat és pénzügyi feltételeket kíván, viszont nehezményezték a pályázat benyújtásától annak lezárásig tartó túl hosszú (bürokratikus) utat.

A nyertes tanodák (a beadott pályázat formai és a szakmai értékelése után) már a szerződéskötésre is hónapokat vártak, hiszen legalább három közreműködő szervezet foglalkozott a szerződések előkészítésével és megkötésével. A formai ellenőrzést a megyei foglalkoztatási hivatalok, míg a szakmai ellenőrzést a támogatáskezelő igazgatóság (OKMTI, korábban OMAI)

⁷⁰ Ez a jelenség az észak-magyarországi civil szervezetek aktív és „több lábón álló” tevékenységére utal.

végezte, különféle külső szervezetek, intézmények, szakértők bevonásával. Emellett, minden pályázónak volt hivatalos kapcsolattartója is, akivel együtt kellett működnie. Ha a szakmai és pénzügyi monitorok rendben találták a leadott beszámolókat és projekt előrehaladási jelentéseket (PEJ), a tanodáknak az Irányító Hatóság döntésére kellett várniuk, mert e hatóság felelt a pénzügyi összegek átutalásának elindításáért

A bürokratikus rendszerben folyamatosan adminisztratív változások is történtek. Az Európai Unió elvárásaira hivatkozva a pályázatot lebonyolító (háttér)intézményrendszer átszervezésére is sor került. Az ügyintézés hatékonyságára hivatkozva, egy helyre, az OKMTI-be került minden feladat. Az átszervezés miatt újabb késések történtek.

„A pályázattal kapcsolatban az első probléma a finanszírozás, tavaly október 31-én befejeztük a tanoda pályázatát, mert előbb kezdtük engedéllyel, és már augusztus közepe van, de még nem kaptuk meg a pénzünköt, de ha mi egy papírt rosszul adunk le vitatkoznak, telefonálnak, e-maileznek, fenyegető leveleket írnak, hogy szankcionálnak, miközben ők nem tudnak időre semmit elkészíteni, átnézni. Az első tanoda pályázatnál a vége után 1,5 évvel kaptuk meg a támogatást, ez embertelenség. De beadjuk újra, ha kiírják a pályázatot, mert nincs más lehetőség, kényszerhelyzetben vagyunk, s ezt jól tudják a pályázat kiírók. Mintha nem is ismernének ott fent embereket, darab, PEJ, s papír szinten tudnak gondolkodni, de hogy e mögött érző és szenvedő, küszködő emberek vannak, azt egyáltalán nem tudják felfogni. Ezt szükséges lenne javítani, hogy a pályázatok kiírása folyamatosságot biztosítson, s a finanszírozás is legyen folyamatos. Hallottam, hogy tanodák csődbe mentek. Az adminisztráció is probléma a mázsaszám gyártott papír, amikor alá kell írnom a PEJ-t a munkatársam nem tudja behozni az asztalra, kettő ember kell, hogy behozza, olyan sok, de ez a legkevesebb, mert ez a sok papír nem tesz tönkre senkit, legfeljebb nehezíti az ember életét, legfeljebb a sok papír készítése. Volt nálam egy másik lelkész, aki gondolkodott, hogy indítana tanodát a településen, eljött hozzánk a tanodába és nagyon tetszett neki, beszélgettünk a működésről, elmondtam a finanszírozást, a pályázatot, azt mondta, hogy mégsem tudja vállalni, mert nem tudják előfinanszírozni, mert több tanoda működne az országban, ha megfelelőek lennének a feltételek. A pályázathoz nem vettünk fel hitelt, mert a kamatot nem tudtuk volna visszafizetni, magánemberként mindenholnan kértem kölcsönt, amit kamatmentesen kell visszaadnom, mert a kamatot nem tudtam volna fizetni.”

A nyertes pályázók egységesen nehezményezik, hogy nemcsak a szakmai ellenőrzés rendkívül bürokratikus folyamat, hanem a pályázat kezelői a pályázat megvalósítótól is rendkívül részletes adminisztrációt várnak el. Több projekt-vezető kifogásolta, hogy a pályázat beadása előtt nem tájékoztatták őket ennek szükségességéről, mivel többen nem különítették el pénzügyi összeget egy főállású tanodai adminisztrátor alkalmazására. Az interjúalanyok közül többen értetlenül fogadták, hogy a papíralapú beszámolókról, az elektronikus beszámolásra való átállás még több helyi adminisztrációt igényelt.

„Ez borzasztó, hogy hónapokon keresztül csak papírokat gyártottunk. Tudom, hogy nekik valamilyen módon kell bizonyítani, hogy a munka, amit csinálok ez jó, és össze kell szedni sok mindent, de ezt nem fogom csinálni. Hiába van a Tanodának egy jó cél, a cél nem fontos, hanem a számolás a fontos. Hogy a minisztérium tudja mutatni, hogy ők rendben tartanak bennünket. De ezt már mondtam az igazgatónak, a ... igazgatónak, hogy olyan abszurdum követelések vannak, ami egy dolog százszor, háromszor, négyszer kell bizonyítani, hogy megtörtént.” (tanodavezető)

„Igazából én azzal nem értettem egyet, hogy ez a papírgyártásról szólt. Tehát egy embernek csak azzal kellett foglalkozni, hogy az adminisztrálás, meg az adminisztrálás, meg ez a rengeteg sok papír, körülbelül ilyen papírhegyeket gyártottunk. És most, hogy a zárót beadtuk, most kiderült, hogy amit eddig beküldtünk, azt ismételtelen megint be kell küldeni. Tehát igazából most azt számoltuk már ki, hogy nekünk nem is volt ennyi pénz betervezve erre a rengeteg sok papírra, meg fénymásolásra. Tehát ha ezeket elektronikusan nyújtjuk be, akkor miért kell ez a rengeteg sok papír, ezt ismételtelen, ami már bent van.” (projekt-vezető)

Egy tanodavezető a beszámolási mechanizmus egészét elhibázottnak és feleslegesnek tartja. Véleménye szerint, ez csak az Oktatási Minisztérium munkatársairól *„veszi le a felelősséget”*, azaz a beszámolókat által bizonyíthatják, hogy minden apró részletre odafigyeltek, minden intézkedést ellenőriztek.

„Megpróbálunk profi módon dolgozni, de a lényeg a gyerek, nem a papír. A minisztériumban nem fogunk tudni kiszabadulni ebből, mert ott bizonyítani kell papíron sok mindent. Nekünk nem az a feladatunk. És mondom, az Európai Unió elvár sok mindent, de ilyen formában nem. Egy csomó dologban tudna segíteni, mert nagyon sok pénz van benne, de hazudni nem kell. Ez egy kicsit durván fog hangzani, de így van sajnos, nincs bizalom. Ha mindenki csal, a legfontosabb feladat elkapni a hibákat, elkapni a csalót. Ezért van, hogy állandóan arról intézkednek, hogy papíron kell kimutatni mindent. Mert nem hiszik el, hogy mi jól csináljuk a dolgot.”

Az állami szervezetek munkatársai között is gyakori volt a fluktuáció, mely tovább nehezítette a munkát, a kapcsolattartást, s minden esetben újra kezdődött az együttműködés az illetékes kapcsolattartóval. A támogatások utalására az ellenőrzések a pénzügyi és a szakmai dokumentumok teljes elfogadása és jóváhagyása után volt lehetőség, ami a tervezethez képest akár 5-10 hónapos vagy akár egy éves csúszást is jelenthetett. A tanodák munkatársainak tapasztalata szerint, még ha a szükséges beszámolás ütemezés szerinti elkészítése és leadása meg is történt, a beküldött adatok ellenőrzése gyakran hónapokig tartott, s így a felmerülő problémák is hónapokkal később derültek ki, melyek korrigálását a tanoda munkatársai azonnal megtették, viszont újabb hónapok következtek az újabb ellenőrzésre várva. Az interjúalanyok közül többen, ezeket a hosszú várakozási időket a pénzügyi és szakmai ellenőrök, valamint a kapcsolattartók gyakori változásával magyarázzák.

„Ami még nehézség volt, hogy állandóan változott nekünk a kapcsolattartót. Nem volt egy fix. Nem volt egy fix mentorunk. Akkor kijelöltek valakit. Kijött pénteken, és akkor utána a minisztérium szólt egy másik csapatnak, az kijött hétfőn. Nem tudott a kettő egymásról. Nem érttem, akkor most egymást ellenőrizték.” (projekt-vezető)

„Nekünk az OMÉK-kal kellett volna tartani a kapcsolatot. Most nem tudom, hogy hányadik kapcsolattartónál vagyunk, de ez már dolgozik. De közben rájöttünk, hogy mi a probléma. Hogy három hónapig nincs szerződésük, és azt is visszamenőleg kötik meg. És addig nem nyúlhatnak a papírjaikhoz, amíg nincs szerződésük. Tehát ő a kapcsolattartónk, de úgy valójában nem nyúlhatnak a papírokhoz. Tehát érdekes volt. Három hónapig beszélünk, beszélünk, ott van előtte, de semmit nem csinálhat. A pénzügyi elszámolásra is valami hasonló volt. Hogy az egyik elfogadta. Utána átkerült egy másikhoz, az átnézte, ő pedig azt mondta, lehúzó, de azért visszaküldte az elsőnek. Az megint visszaírt neki, hogy el van fogadva, lehet utalni. És akkor a végén mégis kevesebbet utaltak. Tehát így oda-vissza küldözgették egymásnak, és akkor nem

is tudtak egymásról, hogy valójában, ez úgy 6 hónap múlva derült ki, hogy mind a ketten folyamatosan nézik a mi pénzügyi beszámolóinkat.” (projekt-vezető)

A következő gyakran említett probléma a pályázatok folyamatosságának a hiánya: az első (HEFOP 2.1.4) tanoda pályázattól a következő tanodapályázat (HEFOP 2.1.4b) kiírásáig tizenkét hónap telt el. Emiatt, a tanodában dolgozó, a gyerekeket jól ismerő foglalkozásvezetők, a működést átlátó munkatársak többsége – megélhetési okok miatt - nem tudta vállalni a bizonytalan várakozást, inkább máshol kerestek munkát.

”Úgy gondolom, hogy az, amit most minisztériumi és állami szinten csináltak, az a tanodák elleni merénylet. Nemcsak a sztenderdizáció, az is, de az Educatio Kht. működése, hogy nem írták ki a pályázatot, és hogy egy csomó Tanoda ellehetetlenült, és szétszaladnak a gyerekek, és szétszaladnak a pedagógusok. Még egyszer ugyanazt a pedagógust, nincs garancia, hogy be tudom csinálni a projektbe, akinek egyszer azt mondtam, hogy vizslát, de az már tudja, hogy egyszer kiképeztem, 18 hónapig csinálta, tudja, hogy mit kell csinálni. A gyerekeknek, ha egyszer elszokik tőle, elszökik, elszökik a Tanodától, a rendszerességtől, az ellenőrzéstől, a következetességtől, nincs olyan ember, aki két év múlva visszahozza ezt újra. Ezért mondom, az, hogy nem írták ki most ezt a Tanoda-pályázatot újra, és hogy nem úgy kezelik, ahogy szakmai érvek alapján kellene. Itt minden van, csak szakmaiság nincs. Itt monitor, kérdőívek, ellenőrzésektől kezdve minden van, csak korrekten a pénz nem jön le, a másik pedig az, hogy csak szakmaiság nincs abból a szempontból, hogy aki ezt megengedte, hogy ezek a Tanodák világgá szaladjanak, az szakmaiatlan döntést hozott, úgy gondolom, és akkor nagyon őszintén fogalmaztam. (...)Tehát ott, ahol olyan döntés születik, hogy nem írják ki a pályázatot, hogy folytonos lehessen egy Tanoda, hát ott már csak a gyerek nem számít.” (tanoda szakmai vezetője)

A fentiekben idézettek ellenére, a válaszadó tanodák 79,6%-a ismét részt szeretne venni egy új tanoda-pályázaton. A jelenleg kiírás előtt álló pályázatról a legtöbb tanoda vezetője nem rendelkezik információval. Remélik, hogy az új pályázat 2008 szeptemberének végén meghirdetésre kerül, de a pályázatkezelők általi gyakori határidőcsúszások miatt úgy vélik, lehet, hogy ez még várat magára.

A tanodák közül hét vezetője jelezte, hogy „belátható időn belül” nem szeretne újabb tanoda-pályázaton részt venni. Ezek a tanodák, annak ellenére, hogy a többségük aktív, sőt még nyáron is nyitva tartja a tanodát a gyermekek előtt, az eddigi pályázati tapasztalataik miatt, ismét civil alapon, saját maguk által megfogalmazott célkitűzések mentén, saját alapszabályaik szellemében szeretnének továbbműködni. Közülük négyen, másik két, a kutatásban részt nem vevő tanodával együtt, egy saját – keresztény értékek mentén szerveződő - hálózat megalapításán munkálkodnak.

„Nem pályázok olyan pályázatra, amiben nem tudom rugalmasan érvényesíteni, hogy a program meglegyen a gyerekeknek. Hiába van egy jó elképzelés a tanodában, azt ez a struktúra megeszi, fűjtak az egésznek. Jelenleg 3-4 tanodával kezdtünk együttműködni. Már döntöttünk, hogy nem a tanoda-pályázatba szállunk be, hanem inkább szövetkezünk, Keresztény értékeket próbálunk képviselni, csinálunk egy egyházi katolikus szociálpedagógiai hálózatot, és megpróbálunk más utakon járni. Állami támogatást nem igénylünk. Alsószentmárton, Kaposfő, Zsámbék, Arló, Hodász, Viszló, hatan megvagyunk. Csinálunk egy alapot. Csináltunk egy alapprogramot, hogy mit akarunk csinálni a gyerekekkel, mi a fontos, a célok, a módszer, minden. Mi más úton keresünk támogatást. Hogy a minisztériumot elkerüljük, ... csinálunk, nem ilyen pályázati rendszerben gondolkodunk, hanem inkább ilyen együttműködési

megállapodáson, Caritáson keresztül, és kötünk valamilyen megállapodást, hogy mi ilyet csinálunk, és másforma elszámolást csinálunk.”

A finanszírozási nehézségek ecsetelése mellett a tanodavezetői interjúk visszatérő eleme a kezdetben még az ún. Tanodaszövetség által kezdeményezett, majd 2008-ban az Educatio Kht. és az Oktatási és Kulturális Minisztérium megbízásából, szakértők által elkészített – a jelen tanulmány bevezetőjében részletezett – tanoda-standard kritikus véleményezése. Az interjúalanyok, elsősorban a standard kidolgozásának elhúzódó folyamatát kritizálták, főként azért is, mert annak tartalmát a legtöbben még nem ismerték. A standarddal kapcsolatban néhány alkalommal találkozót szervezett a Tanodaszövetség, majd a tervezetről évek múlva, egy budapesti - az Educatio Kht. által - szervezett tájékoztatón hallottak újra. Ezek után a legtöbb tanodavezető a kijelölt szakértők számára elküldte a kért szakmai anyagaikat, dokumentumaikat. A válaszadók közül többen nem értik, a még 2003-ban alakult Tanodaszövetség miért veszítette el szakmai befolyását a készülő anyagra, míg mások véleménye szerint, a szövetség tetszalott állapotban van, főként azért, mert a tanodák közötti nagy különbségek miatt nem tud egységes álláspontra jutni.

„Közben van egy tanodás szövetség, ami nem tud csinálni semmit. Nem is működik. Igazán már nem foglalkozom ezzel, mert a Tanodaszövetségben a kezemben nincsenek eszközök. A tagok is hibásak, mert nem nagyon foglalkoztunk ezzel. Amikor született ez a szövetség, az kellett volna, hogy legyen normatíva és legyen egy normális dolog, de annyira nagy különbség volt a másik tanodához képest, hogy nehéz volt szelektálni.”

Azok az interjúalanyok, akik már értesültek a készülő tanoda-standard tartalmi eleiről is, a tervezet leglényegesebb elemének a célcsoport új meghatározását tekintik. Úgy értesültek, a célcsoport a 1993. évi közoktatási törvény hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanuló-definíciója alapján kerülne meghatározásra, valamint életkor szerint is korlátoznák, kik vehetők fel. Több válaszadó véleménye szerint, ez az elképzelés ellentétes a korábbi tapasztalatokkal, és a legtöbb tanoda helyi gyakorlatával, hiszen a tanodák jellemzően más-más célcsoport számára nyújtották szolgáltatásaikat, és a helyi igényeknek megfelelően határozták meg programjukat.

„A másik problémánk, nekem most az, hogy a sztenderdizációban a 3H-s gyerekeket, valószínű, hogy azt nyomatják. Ezeknek a gyerekeknek a (kizárólagos felvétele), mikor még mi indultunk a Tanodával, nem volt kötelező. Ez nekünk azt jelentené, a sztenderdizáció, hogy megkötné a pedagógusoknak a figyelmét és a munkabírását és az erejét az, hogy olyan gyerekeket, akik sem nem akarnak, sem nem, tehát tudomásul kell venni, hogy van 3H-s olyan gyerek, aki annyira lemaradt és annyira magatartászavaros, hogy nincs vele mit kezdeni. Persze lehet, meg kell is, de ha ő nem jön oda, még a szoros emberfogás mellett is, ha ő vállat rángat, és a saját szüleit becsapva azt mondja, hogy nem érdekli, akkor ne az vegye el az energiát attól, aki csak 2H-s, de összetenné a két kezét azért, hogy tanulhasson. Ugyanúgy roma, ugyanúgy hátrányos helyzetű, csak nem halmozottan, és aki már járt mondjuk másfél évig a Tanodába. De gondold végig. A sztenderdizáció félévente változott. Ebben hol benne volt az, hogy a szülők OKJ-s képzése számít, hol nem volt benne. Elmondanám, hogy mi előtte, a nők munkaerő-piaci reintegrációjában orrba-szájba képeztük a szülőket. Minden OKJ-s képzés volt. Akivel lehetett, megcsináltattuk a 8 általánost. Ugye, most itt meg lassan hátrány lesz az, hogy az egyesület ennyit dolgozott. És nem fogják elfogadni lassan a 3H-s gyerekek azt a szülőt, aki ugye tanult? Elvileg az OKJ-s alapkategóriába nem tartozott bele, csak a szakmunkás végzettség. Most a szakmunkás-végzettség beletartozik. De ha félévente változni fog, akkor isten tudja, mi lesz ebből. (...) A sztenderdizációból csak annyit éreztünk, hogy le akarják nyúlani az

anyagainkat. És ebből valaki valamikor nagyon jól jár. Mindent szakmai anyagot bekérnek, semmi nem lesz az egészből, a véleményeinket igazából sehol nem láttam viszont, hiába írtam meg. 25 kérdőívet elküldtek, válaszoltunk De nem kérték sehol, hogy ez az én anyagom, vagy ki csinálta, vagy hogy csinálta, vagy melyik tanodáé. Igazából nem is láttam viszont úgy, hogy alatta lett volna a nevünk. Majd meglátjuk. Most nem az, mert úgyis megcsináltuk, meg nyilván mindenki megkapta érte a pénzét, amiért megcsinálta. Jó, de nem mindegy, hogy valaki viszontlátja egy szaklapban az anyagát, és más veszi fel érte a pénzt.”

Összegzés és javaslatok

A tanodákat elemző – a Roma Education Fund felkérésére készített – kutatásunk során 66 tanodát azonosítottunk, ebből 53-ban készítettünk kérdőíves felmérést és 10-ben további kvalitatív elemzésre is sor került. Már a kutatás előkészítését kísérő akadályok arra utaltak, hogy a tanoda-történet egyelőre nem tekinthető egyértelmű sikertörténetnek, ugyanakkor sok tanulság vonható le belőle. A nyilvánosan rendelkezésre álló tanodalisták hiányos volta, a több esetben nehezen beazonosítható és fellelhető tanodák már a kutatás kezdetén jelezték, hogy a program nem kellőképpen átlátható. Némely tanodával a kapcsolatot sem lehetett felvenni, ezek nagy valószínűséggel – a megkeresés időpontjában, a hivatalos adatok ellenére - már nem is működtek. A működő és együttműködésre kész tanodák igen sok problémáról számoltak be, aminek egy részét mi is tapasztaltuk, hiszen 2008 nyarának elejére már sok tanoda kénytelen volt forráshiány miatt ideiglenesen beszüntetni tevékenységét.

Miután a tanodák nagy része csak nemrég kezdte meg működését, és még a régebbiek is finanszírozási gondokkal küszködnek, ezért a tanodák eredményessége vagy sikeressége leginkább abban mérhető, hogy egyáltalán sikerült-e talpon maradniuk. Az elemzés során is elsősorban ezt tekintettük a siker egyik indikátorának, hiszen a tanulmányi eredményességre vagy továbbtanulásra vonatkozó megbízható, objektív és megfelelően adminisztrált adatok nem léteznek, már csak azért sem, mert a hosszú távú eredményesség alapvető feltétele, a folyamatos működés, sem teljesült.

Talán a legmegdöbbentőbb adat, hogy a látókörünkbe került tanodáknak csak több mint a fele működik. A nem működő tanodák egy része éppen a legutóbb alakult tanodák közül került ki, míg a régebben alakult tanodák egy csoportja - amelyek közül több, korábban mintatanodának minősült - folyamatos működésre már nem képes, és a megszűnés határára került. Vajon mi az oka a tanodaprogram eddig kudarcának? Az alábbiakban a kutatás tapasztalatai alapján ezeket a tényezőket próbáljuk összefoglalni.

Ágazatokon átívelő egységes stratégia hiánya

Annak ellenére, hogy a roma lakosság iskolázottsági és foglalkoztatottsági helyzete egyre riasztóbb képet mutat, és ezen a téren kifejezett kormányzati szándék a továbblépés, mégsem született még egységes, az ágazatokon átívelő, tehát mind a foglalkoztatást, egészségügyet és oktatást felölelő fejlesztési stratégia, amelybe a sok, elaprózott fejlesztési elképzelés szinergikusan összeérhetne. Részben ez is az oka, hogy miközben a hátránykompenzáló, esélynövelő programok közül számtalan fut egyszerre, amelyek összköltségvetésüket tekintve sok pénzt jelentenek, önmagukban mindegyik alulfinanszírozott, azok leginkább egymással párhuzamosan, de nem feltétlenül egymásra épülve futnak, futottak. Ezen a területen, legalábbis az oktatásügy terén, előrelépést jelenthet az Új tudás, Műveltség Mindenkinek program, ahol az intézkedések egy része egymást segíti, egymásra épül. A 2009-től bevezetett óvodáztatási támogatás, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat tanító pedagógusok illetménye egyszerre próbálja motiválni a pedagógusokat és a hátrányos helyzetű szülőket. Ezen felül folytatódik az Útravaló Ösztöndíj program és folytatódnak már a HEFOP programok során is elkezdődött integrációs kezdeményezések (iskolai integrációs program, tehetséggondozás a roma fiatalok számára, a képzésbe ágyazott foglalkoztatás programja). Az ÚMFT keretén belül pedig a települési fejlesztési programok jóváhagyásának feltétele az esélyegyenlőségi tervek megléte.

A Köznevelési törvény „halmozottan hátrányos helyzetű” kategóriája ugyanakkor nem problémamentes. A jegyzőhöz delegált nyilvántartási kötelezettség a szülők iskolai végzettségéről önkéntességen alapuló nyilatkozatokra épül. A jegyzői és az esetleges iskolában mért adatok között

gyakran olyan eltérések vannak, hogy becslések sem értelmezhetők. Így a jelenlegi jogszabályok alapján egy olyan csoport meghatározására épül a normatívák, vagy a beiskolázási arányok szabályozása, továbbá a 3 éves kortól történő óvodai felvételhez kötődő családi juttatás, amely csoporthoz tartozást csak nagy munkával és nagy pontatlansággal tudnak megbecsülni a települési önkormányzatok és a közoktatási intézmények. Ugyanígy problémásnak tekinthetők az esélyegyenlőségi tervek is, miután azok gyakran olyan adatokra támaszkodnak, amelyek nem mindig kontrolláltak.

A HHH besorolás ellen felhozható másik érv, hogy a gyermekek szegénységéhez és hátrányos helyzetéhez kapcsolódó, szelektíven nyújtott ellátások nem ösztönzik a szülőket sem keresetnövelésre, sem (olykor) továbbtanulásra. E problémát másik oldalról a tanodavezetők egy része is beszámolt, akik korábban a kevésbé iskolázott szülők számára is nyújtottak képzéseket, most viszont ellenérdekeltek lehetnek a szülők iskolázottságának emelésében, amennyiben a HHH tanulók száma szerint kapnak támogatást (és nem a körükben elért eredmények alapján).

A Gyermekszegénység elleni Program készítői szerint *„a gyermekek körében minden lehetséges esetben, de legalább a természetbeni ellátásoknál, fel kellene hagyni a szelektivitás gyakorlatával. E helyett megismételjük korábbi elosztási javaslatunkat a **fokozatosan bevezetett csoportos célzásról**. Számos hivatalos adatbázis alapján jól körülhatárolhatóak azok az óvodák, iskolák, települések, ahol jelentős arányban tanulnak, élnek kedvezőtlen helyzetű, vagy éppen roma gyerekek. A mindenki számára fontos ellátást, mint például az iskolai étkezés, először a legrosszabb helyzetű településeken, kistérségekben, iskolákban kellene bevezetni, és ha az ellátás beválik, fejlesztése (a szükségleteknek megfelelően) követheti a „minőségi lejtőt”* (Bass László – Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Ferge Zsuzsa: A gyermekszegénység elleni küzdelem állása 2008-ig, MTA KTI Gyerekprogram Iroda).

A tanodák esetében jól látható, hogy két fejlesztési hullám is elindult, de két különböző koncepcióval. Megfelelő stratégia híján sem a koncepció, sem a szereplők kiválasztása nem lehet megalapozott. Míg a mostani hivatalos (standardizáción alapuló) koncepció tulajdonképpen (szegregált) iskolaszerepbe kényszeríti a tanodákat, addig a korábban is meglévő elképzelések, amelyek a tanodáknak nem csak oktatási, de térségintegráló szerepet is adtak volna, elhalnak, vagy nem tudnak kellő súlyt kapni. Holott a tanodák léte nem pusztán oktatási ügy, amit jól érzékeltetett egy-két tanodavezető is, akik szükségesnek látták, hogy például a munkaügyi központokkal is kapcsolatot tartsak fenn, hogy végzett tanulóikat, sőt azok szüleit segítsék a munkakeresésben. A tanodákba járó gyermekek szülei körében végzett korábbi felmérés (Az Educatio Kht. megbízásából a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Oktatási Kht. végezte) szerint is a szülők körében nagy igény lenne olyan nem iskolai jellegű szolgáltatásokra, mint a munkalehetőségekről illetve a jogokról, segélyekről, hivatali ügyintézés menetéről szóló tájékoztatás.

A tanodakoncepció jelenleg nélkülözi ezt a színességet és ezt a fajta horizontális-holisztikus megközelítést. Érdemes lenne felderíteni olyan egyéb programokat, amelyek esetleg közvetve segíthetik a tanodákat is. Sok ilyen program fut (és küzd finanszírozási nehézségekkel), ezeknek egy egységes megjelenítése valószínűleg revelációként hatna.

Amennyiben lenne egy ágazatokon átívelő stratégia, úgy a tanodaügy is kevésbé szorulna be egy iskolaszerepbe, és jóval több hasznot tudna hozni a települések és az ott lakók számára. Ez természetesen azt is jelentené, hogy a tanoda-programot egy szélesebb keretbe kellene foglalni, ahol nyitottá kellene tenni a kommunikációt és többszereplőssé a cselekvési teret. Ehhez nélkülözhetetlen lenne a tárcák, a roma és egyéb civil szervezetek között az együttműködés. Az ilyen együttműködésnek jó terepei lehetnének az ilyen célból létrejött közalapítványok, vagy az

olyan civil kezdeményezések, mint a Tanodaszövetség, ugyanakkor az is feltétel, hogy ezek a szereplők bírják az általuk képviselt szervezetek bizalmát.

A fejlesztések nem fenntarthatóak, ha nincs beágyazottság és megfelelő humán erőforrás

Sajnálatos módon azért sincsenek valódi horizontális stratégiák, mert a stratégiai elképzeléseket többnyire csak az Új Magyarország Fejlesztési Terv tartalmazza, amely viszont ágazati projektlogikára épül. Sajnos így a fejlesztések operatíván igen rövid időtávúak, a tanodafejlesztések is egy-két éves időtávot ölelnek át, és a 2007-2013-ig tartó fejlesztési szakasznak is csak az első két évét látják, akik terveznek.

A rövid távú, de viszonylag nagy pénzek elköltését szorgalmazó tervek rendre küzdenek a fenntarthatósággal. *Sajnálatos téveszme, hogy oda kell irányítani a pénzforrásokat, ahol még nincsenek meg a feltételek, mert ahol megvannak, ott a szereplők elboldogulnak maguk is.* A fejlesztési pénzek így gyakran kerülnek olyan helyekre, ahol ugyan megvan a jó szándék, de sok más, a program továbbélését biztosító tényező nem biztosított. A tanodák esetében jól láthatjuk, hogy bár két körben is kiírtak pályázatokat, azok célközönsége változott, a feltételek is változtak, és a tanodák gyors elterjesztése tűnt az egyik célnak. Közben éppen azok a tanodák kerültek a legnehezebb helyzetbe, akik már bizonyítottak, viszont sok olyan új is született, amely végülis nem állta ki a marandóság próbáját.

A fejlesztéseknek tehát hosszú-távú stratégiára kellene alapozódnia, egyértelmű preferenciákkal. Ehhez viszont hosszabb távon kell a működést is biztosítani. A rövidtávú és nem kellően professzionális és akadozó segítség, amelynek célzottjai ráadásul az e téren kevés tapasztalattal bíró szervezetek voltak, nem is érhet célt. Az eddigi fejlesztések tapasztalatai is azt mutatják, hogy egyrészt építeni kell a már elindult jó gyakorlatokra, és támogatni kell azokat. Ott ahol már tettek maguk is valamit, ott kell még inkább segíteni, hiszen ezek a szervezetek, intézmények húzhatják a többit. Ott, ahol semmilyen alulról jött kezdeményezés még nincsen, ott az ilyen jellegű, rövidtávú és hektikus pénzügyi injekció a kellő szakmai segítség hiányában is, nem tud eredményes lenni. A tanoda elképzeléseket ezért szélesebb stratégiai mezőbe kell helyezni, és elsősorban a már korábban is bizonyított intézmények továbbfejlesztésével, mentorrá képzésével lehet olyan ékszíjakat létrehozni, amelyek segítségével azok is fel tudnak később zárkózni, ahol nemcsak a pénzügyi háttér hiányzik, de sok egyéb humán erőforrás is.

Bemeneti szabályozás mellett folyamatszabályozásra is szükség van

A fejlesztéspolitikai beavatkozások sajnálatos módon nélkülözik még a valódi értékeléseket, az úgynevezett hatáselemzéseket, így viszont a hosszú távú értékelések hiányában általában a cél-eszköz viszony rövidre zárt és a beavatkozások gyakran céllellentétes hatásúak. A kilencvenes évek során létrejött sokszínű tanodák mellé ma még több és eredményesebb tanodát szeretnének létrehozni. Ugyanakkor az eredményesség egyik legfontosabb biztosítékát a jelenlegi elképzelések szerint *a tanodák bemeneti standardizációja* jelentené. Az ilyenfajta bemeneti kontroll látványosan nem működik Magyarországon. Van például taneszköz-ellátottsági elvárás az iskolák felé, de mivel ezeket teljesíteni még hosszú távon is képtelenek, viszont a feladatot el kell látni, ezért ezek az előírások rendre felhívulnak. Ez nem feltétlenül az eredményesebb tanodák fele visz el minket, hanem elindíthatja- az eredeti céllal ellentétesen is – *egy szegregált második iskolahálózat kialakulását.*

A magyar szakpolitikák szabályozás és finanszírozás központúak, ugyanakkor a visszacsatolást szinte nem ismerik. Pedig az eredményességet a folyamatkontrollal és követéssel lehetne biztosítani, ez viszont sokkal több szellemi energiát és felkészülést kíván a kiíró szervezet részéről is. Miután a tanodák száma véges, a tanodákkal való folyamatos személyes foglalkozás sem lett volna teljesíthetetlen elvárás. Ezzel szemben *az ügyért hosszú távon személyében is felelős és kompetens személyek kijelölése, a folyamatos és személyes szakmai kontroll és felelősség kialakítása* helyett a standardizáció örvén még nagyobb bürokratikus terhet rónának a tanodákra. Egészen biztos, hogy a tanodák megújításának és fejlesztésének önmagában a standardizáció nem a legjobb eszköze. Amennyiben a bürokratikus előírások nem párosulnak igazi és személyes szakmai kontrollal, valamint a projekt eredményessége iránti felelősséggel nemcsak a pályázó, de a pályáztató részéről is, akkor ez csak egy újabb ballaszt lesz, amivel sikerül megnehezíteni az általunk éppen hogy megsegíteni kívánt intézményeket.

A humán erőforrásigény alulbecslése

A projektek sikeres végrehajtásához szükséges kompetenciák nincsenek végiggondolva, sem a pályázatot kiíró, sem a pályázó oldaláról. A megfelelő szakmai és pénzügyi kompetenciák hiányát ugyanis nem lehet pusztán előírásokkal és standardizálással orvosolni. Az ilyen jellegű fejlesztések esetén minden bizonnyal gondolni kell a pénzügyi kultúra fejlesztésére is, ezt segítő ilyen jellegű kompetenciákat részben el kellene várni a pályázótól, másrészt ennek kialakulásában segítséget nyújtani, akár képzéssel, akár személyesen kijelölt pénzügyi tanácsadóval.

Finanszírozási és végrehajtási problémák

A kellőképpen nem végiggondolt és menetközben változó koncepció is okozhatja, hogy a finanszírozás nem folyamatos, a számlák kiegyenlítése nagyon gyakran nem azért nem történik meg, mert a teljesítéssel gond van, hanem mert túlzottan is bürokratikus az ügymenet, gépies a monitoring, nincs se visszacsatolás, se személyes konzultáció. A tanodák vezetői rendre beszámoltak arról, hogy több hónapig kellett várniuk a számlák kiegyenlítésére, a támogatás átutalására, ráadásul gyakran nem is volt ismert az ügyintéző személye. A szakmai kontrollt biztosító emberek a gyakori fluktuáció miatt sem a szakmaiságot, sem a megfelelő felelősségvállalást nem tudták biztosítani. Amennyiben *folyamatos szakmai és pénzügyi konzultáció* folyna a pályáztató, vagy egy más erre a célra kijelölt és a terület gazdjaként alkalmas szervezet és a pályázó között, akkor valószínűleg a számlák elbírálása is kevesebb zökkenővel járna. A szakmai szempontok háttérbe szorulásával felerősödnek az olyan jellegű formai elvárások, amelyek nem teljesítése valójában nem akadályozná a program teljesülését. A tanodák többségénél személyesen nem járt szakmai konzultációt is nyújtó szakember. Ennek oka részben az is, hogy az ilyen jellegű tevékenységek költségei, mint pl. az utazási költség, nincsenek beépítve a monitoringba. Így viszont a monitoring jelentések rendre azt jelentik, hogy papíron ellenőrzik, vajon szóról szóra egyezik-e a leadott jelentés a beadott pályázattal. Ugyanakkor ennek helyszíni ellenőrzése nem történik meg. Ebben a rendszerben az esetleges elmaradásokat őszintén bevallók hátrányba kerülnek, nem is beszélve arról, hogy éppen így a leckét sem lehet levonni. Így a monitoring valódi visszacsatolásra szinte egyáltalán nem alkalmas.

A tanodák *állandóan likviditási gondokkal küzdenek*, amit hitelfelvétellel próbálnak orvosolni, így viszont egy adócsapdába sétálnak bele. Az ilyen jellegű fejlesztési programok finanszírozásánál meggondolandó az előleg szerepének átgondolása, vagy egy olyan 'pool' létrehozása, ahonnan állami garanciával és kamatmentesen lehetne a likviditási gondokat kezelni.

Újszerű finanszírozási konstrukciókat kellene kifejleszteni és ezek mögé megfelelő háttérrel szervezni (lásd még szegények bankja).

A nyilvánosság, átláthatóság nem kellő mértékű

Az ilyen jellegű fejlesztéseknek a legnagyobb nyilvánosság mellett kellene zajlaniuk. Ennek ellenére többszöri próbálkozásra sem sikerült megkapnunk a tanodák beszámolóját az OKMTI-től, maguk a pályázati kiírások idővel lekerülnek a pályázatkírók nyilvános honlapjáról, a nyertesek listája nem egyértelmű. Az ügyeknek nincs olyan személyes felelőse, aki érdemben eljárna, vagy tájékoztatná az érdeklődőket. Ezen a téren mindenütt óriási a hiányosság, és talán ez még inkább elmondható a romákkal és hátrányos helyzetűekkel foglalkozó fejlesztési programokról, ahol talán a téma rosszul megítélt érzékenysége is gátját veti annak, hogy valóban transzparens és számon kérhető legyen a fejlesztési pénzek elköltése. Ezzel viszont újra csak céllentétes hatást érnek el.

A megfelelő kommunikáció talán azért sem valósul meg, mert nincs hozzá megfelelő szintér. *A fejlesztési programokat tekintve érdemes lenne tematikus honlapokat létrehozni* és esetleg a már meglévő olyan alapítványokat is használni kommunikációs célra, mint pl. a Tanodaszövetség, amelynek a honlapja egyébként már hónapok óta nem frissült. Az átláthatóságot szolgálná az is, ha konkrét felelősei lennének a fejlesztési programoknak, akik felelnek annak megfelelő szakmai és pénzügyi lebonyolításáért. Az adott honlapon a programok szakmai felelősei is névvel és elérhetőséggel lennének megjelenítve. Az ehhez szükséges személyi háttérrel pedig meg kell teremteni.

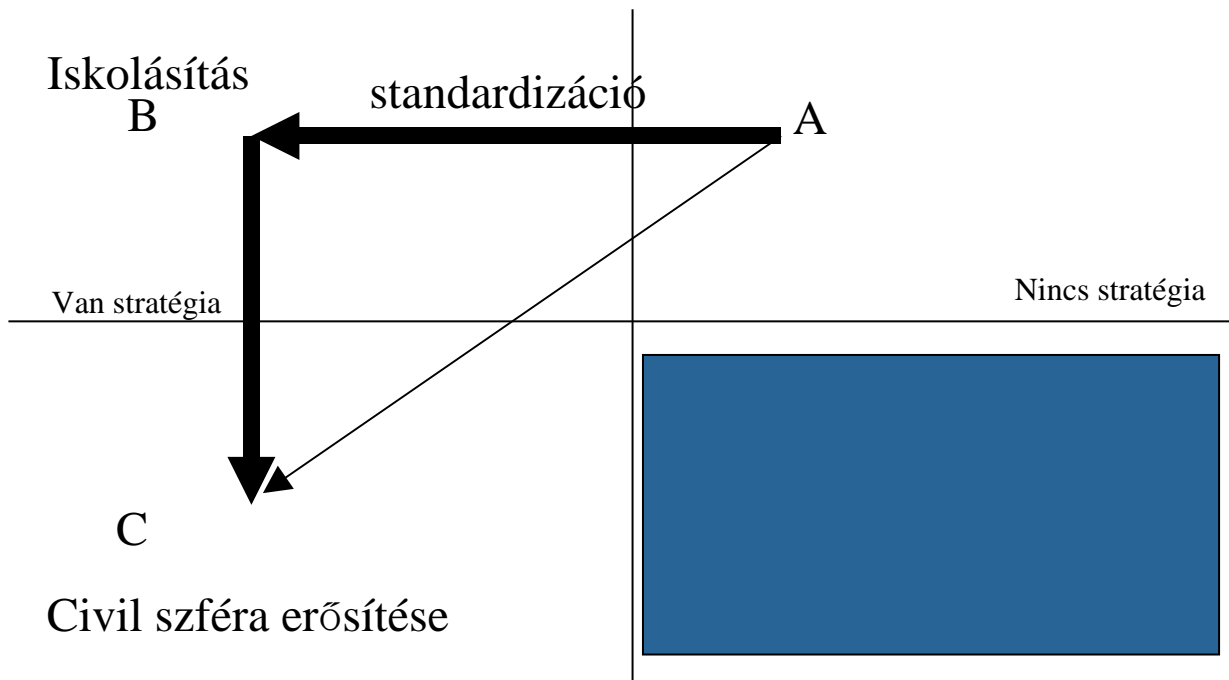
A visszacsatolás hiánya

A programok valódi értékelése egyrészt személyes követést is kíván, másrészt hosszabb távú hatások felmérését, ami azt is igényelné, hogy *a fejlesztések költségvetésébe a monitoring, visszacsatolás költségei rendre be legyenek tervezve*. Ez természetesen nem mehet a projekt végrehajtásának kárára, viszont a személyes felelősség megteremtése az adott projektekért és az ehhez biztosított szakmai és pénzügyi háttér garantálhatná, hogy a pályázó intézmények ne egy vákuumban érezzék magukat.

Egy civil kezdeményezés állami erősítésének dilemmái

Egy alapvetően civil kezdeményezést próbálunk jelenleg központi fejlesztési erőforrásokkal elterjeszteni, megerősíteni. Ugyanakkor ez több dilemmát is felvet. Egyrészt az állami segítség éppen hogy gyengítheti a civil kurázsit, részben mert ezt helyettesíti, és ezáltal kiszoríthatja, másrészt a központi program jellegéből adódóan is a folyamatok elbürokratizálódnak, így éppen a civil lét rugalmassága és gyors reflexióképessége vesz el. A papírizú kontroll szintén ezt a folyamatot erősíti, és amennyiben nem párosul valódi szakmai támogatással, kontraszelektálhatja a szereplőket. Az input vezérelt állapot hosszabb távon kevésbé fenntartható, mint a folyamatvezérelt állapot. A standardizáció pedig az előbb felsorolt tényezők nélkül (szakmai támogatás, folyamatvezérlés, visszacsatolás) ellene hat a tanodák sokszínű, a helyi igényekre reagáló képességének.

Azt mondhatjuk, hogy habár elmozdulás történt egy stratégiai gondolkodás irányába, ugyanakkor a központi bemeneti szabályozás inkább iskolásítja a tanodákat, miközben éppen azok civil jellegét és sokszínűségét kellene erősíteni ahhoz, hogy valódi helyi igényeket szolgáljanak.

Mellékletek

1. Melléklet – Nemzetközi kitekintés

2. Melléklet - 3 esettanulmány: A tanodák működése – három dél-dunántúli példa (Készítette: Boross Julianna)

3. Melléklet – – kérdőív

Melléklet 1.

Szira Judit – Németh Szilvia

Nemzetközi kitekintés

Alig van olyan ország Európában, ahol ne lenne civil vagy állami gyakorlat arra, hogy a hivatalos és kötelező iskolaidőn kívül délután, a hét végén vagy az iskolai szünetek alatt kiegészítő foglalkozásban részesüljenek azok a diákok, akik az iskolában valamilyen oknál fogva gyengén teljesítenek. Ezek a megoldások egyes esetekben kifejezetten eredményesek, és hatékony kiegészítőjévé válhatnak a hivatalos, integrált környezetben zajló iskolai képzésnek.⁷¹

1. Belgium: a D+ program

Belgiumban 1997 óta működik államilag támogatott pozitív diszkriminációs program (D+ program).⁷²

A PISA-vizsgálat kimutatta, hogy a diákok középfokú továbbtanulása és családjaik szociális-gazdasági háttere között nyilvánvaló összefüggés van. A bevándorló családok gyerekei nem választanak elit, minőségi képzést nyújtó gimnáziumokat, hanem többségükben a legalacsonyabb presztízsű szakmákat tanulják.

A D+ programban részt vevő iskolák többségtámogatásban részesülnek, melyből

- több tanítási órát tudnak tartani,
- iskolai mediátorokat, készségfejlesztő pedagógusokat tudnak alkalmazni, vagy
- a tárgyi feltételeket javíthatják.

A gyerekek együtt tanulnak az iskola többi diákjával, csak a *Bridge Class* (áthidaló osztály) órákra különítik el őket a többiektől. Belgiumban az oktatási intézményen belül, az iskola tanáraival dolgoznak együtt a diákok a különórákon. Ezek kiscsoportos foglalkozások, ahova a francia nyelvet alig vagy gyengén beszélő, frissen az országba érkezett diákok járhatnak. Kezdetben felméri a készségeiket, addig megszerzett tudásukat, és felkészíti őket a belga iskolára. Elsősorban franciát, társadalomismeretet, matematikát és általános természettudományt tanulnak. A bekerülés szelektív, de oly módon, hogy csak a leginkább rászorultakat akarják támogatásban részesíteni, és csak az járhat ilyen külön programba, aki kevesebb mint egy éve érkezett Belgiumba a fejlődő, vagy az Európai Unióhoz még nem csatlakozott országok valamelyikéből.

Többnyire arab, afrikai, kelet- és dél-európai gyerekeket láttunk ezekben az osztályokban, ahol egy tanéven keresztül tanulhatnak. A beszélgetések során kiderült, hogy a tanárok, iskolaigazgatók szeretnék, ha az áthidaló képzés különóráin nemcsak egy évig vehetnének részt a diákok, hanem akár hosszabb ideig is, egészen addig, míg a tanárok úgy látják, hogy a diák már eléggé felkészült a teljes beilleszkedésre.

⁷¹ A lisszaboni folyamatba illeszkedő, *Oktatás és képzés 2010 munkaprogram* egyik tematikus munkacsoportjának tagjaiként lehetőségünk nyílt arra, hogy jó néhány uniós tagországban tapasztalatot szerezzünk hasonló programokról.

⁷² A jogszabályok D+ programról beszélnek, ezért használjuk mi is ezt.

A minisztérium azonban veszélyeket lát a korlátlan támogatásban, és nem fogadta el az intézmények javaslatát a kiterjesztésre. Úgy gondolják, hogy az aránytalanul magas költségnövekedés mellett mind a gyerekek, mind a tanárok munkájának intenzitása csökkenhetne a program meghosszabbításával, melynek lényege, hogy

- átmeneti,
- csak annak szól, aki a legrászorultabb,
- csak addig érvényes, amíg az érintett igazán rászorult.

Tehát a belga gyakorlat és az ebből származó tapasztalat az, hogy a program hatékonyságának feltétele a határozottan kitűzött cél, vagyis hogy mind szakmailag, mind időben, a résztvevők pontosan tudják, mennyi idő áll a rendelkezésükre ahhoz, hogy behozzák lemaradásaikat. A célcsoport pontosan meghatározott, amelytől nem lehet eltérni. A támogatás folyamatosan és kiszámíthatóan biztosított minden tanévben, minden rászoruló számára, azaz a program konszolidáltan és folyamatosan képes működni.

2. Írország: a Befejezett Iskola és a Youthreach program

Írországban a 2007–2013-as időszakra vonatkozó Nemzeti Fejlesztési Terv Társadalmi befogadás fejezete az előző periódus értékelése és tapasztalatai alapján készült. A program a többszörösen hátrányos helyzetű iskolákat célozza meg. Ezeket nem önként jelentkezés vagy pályázat alapján választották ki, hanem az Oktatáskutató Központ, a Tanfelügyelőség és az Oktatási Minisztérium által végzett kutatás eredményei nyomán.

Amely intézményekről kiderült, hogy a szülők munkavállalási adatai, a lakhatási körülmények, a családszerkezet alapján sok a hátrányos helyzetű diák, azoknak részt kell venniük a programban.

Írországban ugyanis drámaian magasak a tanulói hiányzások, például 2006-ban minden ötödik, 16 évnél fiatalabb diák több mint húsz napot volt távol az iskolától. Mindemellett nagy a lemorzsolódás, 2004-ben csak a diákok 81%-a fejezte be a tanulmányait.⁷³

Ennek okai a kutatók szerint

- 39%-ban az iskolára,
- 23%-ban gazdasági okokra,
- 22%-ban a tanárokkal vagy egyéb, az iskolával kapcsolatos, de személyes okokra,
- 11% családi problémákra,
- 4% egészségügyi problémákra

vezethető vissza.⁷⁴

Így az eredmények javítását célzó intézkedéseket is komplex módon tervezték, az iskolán belüli és kívüli beavatkozásokat is egyaránt átgondolva. A Befejezett Iskola program⁷⁵ az írországi hagyományokra épít. Legfontosabb eleme az együttműködés minden lehetséges partnerrel, az egészségügyi, a szociális szféra helyi szereplőivel, illetve az alulról építkezés, a helyi igényekhez tervezett beavatkozás.

⁷³ Complete Leaving Certificate, ez a végzettség már 17 éves korban megszerezhető.

⁷⁴ ESRI 2004 Annual School Leavers Survey of 2003–2004.

⁷⁵ School Completion Program

A legfontosabb partnerek természetesen a szülők, akik nemcsak tagjai lehetnek az iskolai program vezetőségének, de tanulhatnak is az iskolában. A gyerekek támogatása nemcsak az iskolában történik, hanem az iskolán kívül és a nyári szünetekben is. Nemcsak a tanulást segítik, de kreatív terápiát is ajánlanak, a tanulásmódszertantól a relaxációs technikákig tart a változatos eszközrendszer. Délutánonként szabadidős klubok, életvezetési foglalkozások, sport és zene tanítja a gyerekeket az értelmes időtöltésre.

A program hatékonyságát a tanfelügyelet folyamatosan méri. A minisztérium a kötelező adatszolgáltatásra épülő, részletes tanulói adatbázis alapján figyelheti

- az iskolalátogatási adatokat,
- a tanulók teljesítményét,
- a családok szociális háttérét, illetve ennek esetleges változásait,

így a program nem fiktív közösségi igények szükségleteit támogatja, hanem célirányosan és követhetően a rászorultak konkrét körét.

Csak azon diákok vehetnek részt a programban, akik már kimaradtak az iskolából, vagy nagyon közel állnak ahhoz, hogy ez bekövetkezzen.

A Befejezett Iskola program mellett a Youthreach⁷⁶ program segíti azokat a 15–20 év közötti fiatalokat, akik már nincsenek tanulói jogviszonyban az iskolával, de még munkahelyük sincsen. Két minisztérium, az oktatási és a foglalkoztatási tervezte a Youthreach-et, ahol a fő cél az, hogy a fiatalok visszatérjenek a formális oktatásba, illetve ha ez nem megy, akkor felkészüljenek a munkavállalásra. Átlagosan három hónap és négy év közötti időt töltenek itt, az intézmény tevékenységének finanszírozása folyamatos, pályázniuk nem kell. Annál nehezebb azonban újabb Youthreach-centrumok megnyitása, ennek szükségességét szigorúan ellenőrzik, illetve a meglévők tevékenységét és hatékonyságát folyamatosan értékelik.

3. Franciaország: a kiemelt iskolai körzetek (ZEP) programja

Franciaországban a kiemelt iskolai körzetek⁷⁷ (ZEP) programjában azok az iskolák vehetnek részt, ahol sok a szociálisan hátrányos helyzetű és a franciát nem anyanyelvi szinten bíró fiatal. Bár Franciaországban az Európai Unió átlagánál (15,5%) alacsonyabb az iskolát korán elhagyó diákok aránya (13%), ez egyértelműen körülírható kört érint, azon bevándorlók gyerekeit, akik többnyire gettószerűen elkülönülve élnek, többnyire a nagyvárosok agglomerációjában.

A ZEP azt jelenti, hogy az iskolák 10-15%-kal magasabb állami támogatásban részesülnek. A többletforrásból

- több szaktanárt és pedagógiai asszisztent is alkalmazhatnak,
- az iskola érdekesebben, több kísérlettel, személyes tapasztalatszerzéssel tarkíthatja a tanítást,
- délutánonként különórákat, szabadidőben kirándulásokat szervezhetnek.

Az úgynevezett Nyitott Iskola programban az infrastruktúrát, az épületet, a taneszközöket a tanítás befejeztével is használhatják a diákok. Általában a hét egy napjának délutánját és egy napot a hétvégéből kijelölnek erre, amikor elsősorban kompetenciafejlesztést végeznek, illetve az eredményes tanulást segítő készségek hiányán igyekeznek segíteni. A francia kormány már 1982

⁷⁶ <http://www.youthreach.ie>, lefordítva leginkább *Elérni a fiatalokat programnak* nevezhetnénk.

⁷⁷ Zones d'Éducation Prioritaires, <http://educationprioritaire.education.fr>. Átlagosan évente 250 ilyen körzet élvez támogatást.

óta folyamatosan támogatja a programot, így az iskolák bizhatnak a folytatásban. Külön pályázniuk nem szükséges, de tevékenységüket az adatok követésével és a tanfelügyelet segítségével ellenőrzik.

4. Spanyol programok

4.1 Kiegészítő Iskola Program

Spanyolországban az autonóm baszk tartomány korai lemorzsolódási adatai jóval kedvezőbbek egész Spanyolország eredményeinél: míg az egész országban 14,5%, addig Baszkföldön ennek alig a fele. Látható, hogy a kimaradás a bevándorló, a nem spanyol vagy baszk anyanyelvű diákokat érinti, ezért a központi és a régiós oktatási kormányzat támogatási programokat tervezett az esélyegyenlőség biztosításának érdekében.

A Kiegészítő Iskola program⁷⁸ azoknak a diákoknak szól, akik nehezen illeszkednek be a hagyományos iskolai oktatásba.

Az alapkészségek, az írás, olvasás, számolás fejlesztése a fő cél, illetve hogy javítsák a fiatalok kapcsolatát saját családjaikkal, annak érdekében, hogy a szüleik is hatékonyabban tudják támogatni őket a tanulmányaikban.

A 2008/2009-es tanévben *majd' 50 oktatási intézmény* vett részt a programban. Ez heti öt óra külön elfoglaltságot jelent a diákoknak, akik legfeljebb 12 fős csoportokban dolgoznak együtt. A szabályok szerint a diák iskolai tanára nem lehet a délutáni foglalkozáson a segítője – fontos elv, hogy se tartalmi, se módszertani szempontból ne a délelőtti tanítás ismétlődjön délután. Egy diák számára legfeljebb két évre szólhat a támogatás.⁷⁹ A foglalkozások nem lehetnek hosszabbak a hivatalos tanítási idő 50%-ánál.

Külső és belső értékelés egyaránt segíti a minőség biztosítását:

- a tanfelügyelet a tanév végén ellenőrzi a programban részt vevő diákok fejlődését,
- a tanárok és a diákok kérdőív kitöltése által értékelhetnek.

4.2 Tanuló Közösségek program

A Tanuló Közösségek⁸⁰ program Barcelonából indult és onnan terjedt el Baszkföldön. Az elképzelés szerint az iskola környezetének (lakó)közösségei az észak-amerikai példához hasonlóan részt vesznek az iskola életében, a diákok családjain kívül a településen lakó és működő önkéntesek, nyugdíjas tanárok, civilszervezetek, önkormányzati intézmények és azok alkalmazottai, egyéb helyi oktatási intézmények, vállalkozások segítik az iskolát. A részvétel lehetősége széles körű, az önkéntes munkától a pénzügyi támogatáson keresztül sokféle megnyilvánulási formája lehet.

A lemaradó diákokat nem különítik el a tanórán, éppen ellenkezőleg, saját korosztályukkal és önkéntesekkel dolgoznak a kics csoportos foglalkozásokon. Ezek az interaktív foglalkozások legfeljebb *négyszer 20 percig tartanak hetente egyszer*, és nem a tananyagot ismétlik, hanem annak jobb elsajátítását alapozzák meg különféle pluszfeladatok elvégzése által. Ezek a foglalkozások a kommunikáción alapulnak: a résztvevők párbeszédet folytatnak egymással.

⁷⁸ Proyecto para la implantacion del Programa de acompanamiento escolar

⁷⁹ Proyecto de Intervencion Educativa Especifica, a 14–16 éves korosztály számára

⁸⁰ Learning communities program

Különösen fontos a vegyes csoportösszetétel, mert a program kidolgozói szerint a heterogén csoportban folytatott dialógus

- segítheti a résztvevők intelligenciájának fejlődését,
- a problémáikat lehetőségekké alakíthatja,
- a szolidaritást és a különböző kulturális, oktatási és gazdasági háttérrel rendelkezők együttműködését segíti.

5. Svéd programok

Svédországban az 1998-as reform óta az oktatási és a szociális szektor szorosan együttműködik. A gyerekekre vonatkozó szociális intézkedések a svéd Oktatási Minisztérium hatáskörébe tartoznak. A svéd rendszer elsősorban a megelőzésre épít: minden kisgyereknek jár az ingyenes óvodai ellátás legalább 3 órára naponta.

A kötelező óvoda után az iskola is ad külön támogatást a nem svéd anyanyelvű diákoknak, akiknek aránya körülbelül 15%. A szabadidős foglalkozások elnevezése is mutatja,⁸¹ hogy komolyan gondolják, ez az idő szabad felhasználású csoportfoglalkozás a hivatalos tanítási időn felül. Az iskola helyiségei, illetve külső terei egész évben nyitva tartanak, az iskolai szünetek alatt is. A foglalkozások kiegészítői az iskolának, idő- és tartalmi szempontból egyaránt. Az iskolai órák általában délután kettőkor, háromkor végződnek, és ezután a kisebbeknek ötig-hatig, a nagyoknak akár este kilencig is eltarthat a szabadidős foglalkozás. Fontos megjegyezni, hogy a gyerekek nincsenek korosztályok szerint csoportokra bontva, mint a legtöbb ország hasonló programjaiban. Nem a tanteremhez többé-kevésbé hasonló helyiségekben, padok vagy asztalok mögött ülnek, és feladatokon dolgoznak a gyerekek, hanem a tanteremtől teljesen eltérő, lakászerű környezetben, közös játékkal töltik a délutánt. A lényeg és a foglalkozás célja az együttműködésre nevelés, ami az északi államok tradíciójában nagyon fontos, így érthető, hogy a bevándorlók gyerekeit is szeretnék erre a fontos alapkészségekre nevelni.

A lassan haladókat nem küldik elkülönített speciális osztályokba, hanem integráltan tanulnak, de kiegészítő foglalkozásokon vesznek részt. Az osztályismétlés nagyon ritka, az általunk meglátogatott iskolában⁸² például három év alatt egy diák ismételt.

De hogyan is telik ez a szabadidő? Színházi előadást készítenek elő, próbálnak, sportolnak, táncolnak, verset írnak és mondanak, festenek, zenélnek, kertészkednek, kisállatokat gondoznak, iskolán belül a Nobel-díj átadásával egy időben diák Nobel-díjasokat választanak, vagy bármivel foglalkozhatnak, amit csak kitalálnak. A programoknak sok esetben vannak termékei is, az egyik iskolában például szponzor segítségével kiadták a gyerekek verseit, ami komoly szakmai és anyagi sikert jelentett az iskolának.

A szabadidő foglalkozásokba igyekeznek bevonni a szülőket is, közös főzéseket, vacsorákat, kulturális, illetve folklórfoglalkozásokat szerveznek. Az iskolák úgynevezett közösségi iskolaként működnek, vagyis a szülők is használhatják az iskola infrastruktúráját, a számítógépeket, a sporteszközöket.

E fentiekben bemutatott példák alapján elmondható, hogy azok az iskolán kívüli programok hasznosak és hatékonyak, ahol a gyerekek jól érzik magukat, ahol nem a délelőtti kötelező tanítási órát ismétlik meg tanóraszerű keretek között, hanem ahol valami más történik. Ez a másféle időtöltés fejlesztheti az alapkészségeket, a személyiséget, a tanulási módszereket, de csak

⁸¹ Leisure-time centre

⁸² Byleskolan, Stockholm

akkor eredményes, ha örömet is okoz. Bármilyen programról is van szó, folyamatosan értékelni kell az eltöltött idő minőségét és a program gyerekeket fejlesztő hatását is. A zökkenőmentes fenntarthatóság szempontjából fontos, hogy a program ne legyen végtelen, mert ahol nincs időhatár, sem a gyerekek, sem a velük foglalkozó tanárok nem érdekeltek a hatékonyságban, a gyerekcsoport nem változik, nem lépnek be új diákok a programokba.

Azok a programok hatékonyak, amelyek a közösségbe beágyazottan működnek, nem függenek kizárólag az iskolától, és amelyekbe a szülők is aktívan bekapcsolódhatnak.

Melléklet 2.

Boross Julianna

A tanodák működése – három dél-dunántúli példa

Pécs - Faodú tanoda

A tanoda létrejötte

Az 1990-es évek közepén és végén létrejött első tanoda típusú kezdeményezések között célcsoportját tekintve egyedülálló volt a Faág Baráti Kör Egyesület által Pécssett indított tanodája, mivel állami gondozott s főként cigány gyerekek segítésére jött létre. A tanoda a dél-dunántúli régió központjában, az ország egyik legnagyobb egyetemi városában, Baranya-megyében Pécssett található, ez a tanoda tehát a nagyvárosi környezetben, civil szervezet által működtetett tanodák közé tartozik.

A Faág Baráti Kör Egyesület létrejöttével egyidősnek tekinthetjük a tanoda program kezdeteit is, hiszen a szervezet alapvető céljai és tevékenységei között az állami gondozott fiatalok tanulmányi sikerességének elősegítése központi helyen szerepel. A szervezet első programjai között voltak a Soros Alapítvány (2000) által támogatott oktatási és identitás erősítő programok, majd 2001-2004-ig az Oktatási Minisztérium PHARE pályázatainak keretében létrehozták Baranya-megyében a Faodú Hálózatot. Ez alapvetően azt jelentette, hogy a megyében összesen hét településen (Sásd, Siklós, Szigetvár, Komló, Pécs, Sellye, Mohács) tanoda kezdeményezések indultak el, elsősorban állami gondozott fiatalok bevonásával, de volt példa rá, hogy egy-egy településen (Siklós, Sásd, Komló) nem állami gondozott, hanem hátrányos helyzetű családban nevelkedő cigány származású fiatalok bevonására került sor. Pécsen létrejött a Fagyöngy Közösségi Ház, mely központját adta a tanoda hálózatoknak. A program hatékonyságát és sikerét bizonyította, hogy a PHARE támogatást, egymást követő két alkalommal is elnyerte a szervezet, s a projektek lezárulásával a Faodúk közül négy tanoda (Szigetvár, Sásd, Komló, Pécs) a későbbi tanoda pályázatok (HEFOP 2.1.4, HEFOP 2.1.4b) nyerteséivé váltak. A PHARE program befejezésével az Egyesület beadta a megjelenő tanodapályázatot (HEFOP 2.1.4) főpályázóként és két tanoda (Komló, Szigetvár) konzorciumi partnereként. A tanoda pályázaton a pécsi Faodú Tanoda nem nyert, viszont a két (korábban a PHARE alatt kezdeményezéseként létrehozott Faodúk) tanoda, amelyek a konzorciumi tagjai voltak, nyertes pályázóként folytathatták tevékenységüket. A szakmai adaptációt a pécsi Faodú tanoda biztosította a komlói és a szigetvári tanodák számára. Mivel a tanoda pályázaton (HEFOP 2.1.4) nem nyert a pécsi Faodú, ezért a munkatársak többségét elbocsátották, de a munkatársak egy része önkéntesként tovább dolgozott a tanodában és az egyesületben. Ebben az időszakban önkéntesek (egyetemi

hallgatók, magánszemélyek) segítségével, más pályázati források (Mobilitas, Pécs Város Önkormányzata, Nemzeti Civil Alapprogram) bevonásával működtették a tanodát míg a következő tanodapályázat (HEFOP 2.1.4b) kiírása megjelent, melyre újabb pályázati programot nyújtottak be a sásdi tanodával konzorciumban. A pályázatuk akkor nyert és 2006 január – 2007 november között e pályázat keretében működtették a tanodát. Azóta más pályázati források (Mobilitás) segítségével, újra elsősorban önkéntes fiatalok és egyetemi hallgatók dolgoznak a tanodában, várva a következő tanoda pályázati kiírást.

A tanoda alapvető célja, hogy a hátrányos helyzetű, állami gondoskodásban élő elsősorban cigány származású gyerekeket, fiatalokat segítse hátrányaik csökkentésében, esélyeik növelésében. A Faodú Tanoda pedagógiai programjában megfogalmazza a Tanoda általános céljait, mely elsősorban a célcsoport az állami gondoskodásban élő fiatalok és gyermeke segítése.

“A tanoda általános céljai:

- *A hátrányos helyzetű különösen roma valamint az állami gondoskodásban felnövekvő gyerekek, fiatal felnőttek iskolai kudarcának és lemorzsolódásának megelőzése.*
- *A hátrányos helyzetű különösen roma valamint az állami gondoskodásban felnövekvő gyerekek, fiatal felnőttek iskolai sikereinek elősegítése, ezáltal javítva esélyeiket a munkaerő-piacon való érvényesülésre és a társadalmi beilleszkedésre.*
- *A szegregáció megszüntetése és a diszkriminációmentes, integrációs oktatási gyakorlatok elterjesztése a közoktatásban és a civil kezdeményezésekben is.” (Pedagógiai Program, Faág Baráti Kör Egyesület)*

„A Tanoda célja az, hogy valamilyen szinten csökkenteni tudjuk azokat a hátrányokat, amiket ezek a gyerekek a társadalmi helyzetükből kifolyólag megélnék, átélnek. Gondolok itt arra, hogy az oktatás. A másik cél, az integráció, az mondjuk, jó lenne. Ez az egyik fő célunk. Meg az identitásra is hangsúlyt fektetni. Azt tudjuk, hogy az állami gondozott, és állami gondozásban lévő gyerekek felülreprezentáltak a rendszerben. Nem fektetnek szerintem a gyermekotthonban hangsúlyt a cigány identitásra. Szóval, nemcsak állami gondozott gyerekekkel foglalkozunk, hanem hátrányos helyzetű gyerekekkel, meg most már vége a Tanodának, és nincs kikötve, hogy csak hátrányos helyzetű lehet, nem hátrányos helyzetűekkel is, cigányokkal is, nem cigányokkal is. Nagyon jó dolog az, hogy itt összetalálkoznak, és egy teljesen heterogén csapat jön létre. Az állami gondozottak nem csak állami gondozottak között vannak, a Bártfa utcai gyerekek nem csak a Bártfa utcában vannak, hanem itt találkozik 3-4 féle gyerekcsoport. Szerintem ez nagyon jó. Ez az integráció.” (tanodavezető)

A tanoda létszáma 2001-óta folyamatosan változott, s a fluktuáció is jellemezte a résztvevőket és a munkatársakat is, ezért pontos számot nem tudni, de arányait tekintve 15-50 fő között volt kezdetektől napjainkig a tanodába járó gyerekek száma. Jelenleg 25-30 fő között mozog a rendszeresen bejáró, a tantárgyi felkészítésben, foglalkozásokban, szabadidős programokban résztvevők száma, akik között az állami gondozott fiatalok aránya kb. 70-75%, a többi tanuló családban nevelkedő hátrányos helyzetű cigány és nem cigány származású fiatal, akik Pécssett élnek. A korosztályuk 7 évestől a 30 éves fiatalig terjed, az általános iskolástól egészen a középiskolásig. A tanoda pályázatban (HEFOP 2.1.4b) vállalták, hogy a tanoda tevékenységeit hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számára biztosítják, ezzel kizárva más csoportokat. A tervek jelenleg az integrációra való törekvés felé tolnak, amikor nem kizárólag hátrányos helyzetű fiatalok tanulnak a tanodában, hanem mások számára is biztosítják a szolgáltatásokat, ezáltal újabb lépést megtéve a társadalmi integráció felé.

A felvétel rendje

Alapvetően állami gondozott, hátrányos helyzetű, cigány származású tanulók tekinthetők fő célcsoportként a tanodába. További fontos kritérium a jelentkező motivációja a tanulásra, de nincs kizáró ok. Magántanuló évente egy-két fő van, de nagy a fluktuációjuk, még nem fejezték be az általános iskolát. A tanodába jelentkező diákokkal először megismerkednek a tanoda munkatársai, megmutatják a tanodát és működését, a lehetőségeket és a kötelezettségekről is beszélnek, a tantárgyi felkészítésekről, a rendszeres látogatásokról és a szabadidős programokról. De a legfontosabb, hogy felméri a tanuló igényeit s ennek megfelelően nyújtanak segítséget.

„A régi Tanodában, ami HEFOP-os programban működött, ott csak hátrányos helyzetűek, halmozottan hátrányos és hátrányos helyzetűek járhattak. Most mi ezen szeretnénk egy kicsit változtatni. Fontos számunkra, főleg ezt most szeptembertől fogjuk bevezetni, hogy itt integráltan tanuljanak a gyerekek. Minden iskolát meglátogatunk, így augusztus végén, szeptember elején, azokat az iskolákat is, ahova nem járnak hátrányos helyzetű gyerekek, és megpróbáljuk úgy kidolgozni a programot, hogy a nem hátrányos helyzetű gyerekeknek is megfeleljen. Egy jó délutáni eltöltés, és a nem hátrányos helyzetű gyerekeket tanító iskola is elfogadjon bennünket. Most sem csak állami gondozottak vannak, hanem hátrányos helyzetű és cigánygyerekek, most van már egy-kettő, aki nem hátrányos helyzetű, és szeretnénk az ő létszámukat is bővíteni.” (tanodavezető)

Minden tanodás diákkal kapcsolatban készül adatlap, melyen az általános személyazonossági adatokon kívül, a tanulmányaival és az egészségével kapcsolatban is szerepelnek információk. Az adatlap lényegében segíti a patronáló, a későbbi segítők munkáját, hiszen a fontosabb információk szükség esetén elérhetőek az adatlapon. Az adatlapot korábban a diákok maguk töltötték ki, de ez a módszer kevésbé volt használható ezért egy éve megváltoztatták és jelenleg a patronáló tölti ki, akivel először kapcsolatba kerül a jelentkező.

„Nagyon fontos, hogy mi most azt a rendszert alakítottuk ki, hogy az adatlapot nem odaadjuk a gyerekeknek, és ő tölti ki, hanem az az ember, akivel beszél, egy-két hét, három hét után, mikor elkezdi jönni a Faágba, az az ember, akivel így jobban kiépítette a kapcsolatát, az leül vele, és megkérdezi. Hogy olyan dolgok is kiderüljenek például, ez is benne van az adatlapban, hogy szedsz-e gyógyszert, és ha igen, milyent? Mert szerintem fontos ezt tudni. Ők kettőtől hatig itt vannak, bármi történhet, nekünk kell kihívni a mentőt, és jön a mentő, és mit mondasz? Nem tudsz mit mondani.” (tanodavezető)

Tantárgyi felkészítés

A Faodú tanodában egyéni tantárgyi felkészítés keretében – igény szerint bármilyen tantárgyból – segítik a tanulókat, ritkábban csoportmunka keretében, mivel a tapasztalatok szerint a személyre szabott tanulmányi segítség a leghatékonyabb módszer a felmerülő igények kielégítésére. Csoportmunka keretében az azonos korosztályú és évfolyamra járó diákokat tanítják, maximum 3-4 fős csoportokban. A tantárgyi felkészítés mellett a közösségi programokat, klubokat, projektnapokat és foglalkozásokat, szakköröket is szerveznek az idejéről fiataloknak.

„A Faág Baráti Kör önmagát mindig is gyermekvédelmet kiegészítő szervezetként definiálta melynek tevékenysége igen sokoldalú. Kereteinken belül működő tanodánkban diákjaink aktuális tanulmányi igényeiknek megfelelően, személyre szabottan részesülnek tantárgyi fejlesztésben. Az egyesületben számítógépterem és könyvtárszoba is működik,

diájkaink ellenszolgáltatás nélkül férhetnek hozzájuk. A személyre szabott tanulmányi segítések mellett projektnapok, nyelvi és számítástechnikai segítségnyújtás is megjelenik. Emellett a szabadidő hasznos eltöltéséhez különféle programok szervezése is hozzátartozik az egyesület működéséhez: szakkörök (pl. főzőszakkör, kézműves szakkör, filmklub, stb.); közösségépítő klubnapok; kirándulások, nyári tábor, stb.” (Máté Dezső, önkéntes, www.romapage.hu)

A tantárgyi felkészítésnek köszönhetően a tanodába járó diákok tanulmányi eredményei javultak, a bukások száma csökkent, s az évisméltésekre is egyre kevesebb a példa.

Patronáló rendszer

A Faodú Tanoda védjegyének is nevezhetjük a „patronáló rendszer” kialakítását, melynek keretében az idősebb diákok tapasztalatok és tudásuk birtokában segítik fiatalabb kortársaikat. A kortárssegítés már a tanoda elindítása óta jelen van, jelenleg 4-6 patronáló fiatal, többnyire egyetemi hallgatók, dolgoznak önkéntesként a tanodában. Korábban a tanoda pályázat keretében finanszírozni tudták a patronálókat, de lassan egy éve, hogy a projekt lezárult s azóta önkéntes munka van, s nincs díjazás. A patronálók többsége a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán tanul főként pedagógia, tanárképző, kommunikáció, romológia szakokon. Az önkéntes munka keretében sikeresen működik a tanoda, a finanszírozási problémák a tanítási órákat nem érintik, ezáltal kiküszöbölve a humán erőforrási hiányokat. A patronálók feladata elsősorban a tanodába járó gyerekek számára segítségnyújtás tanulmányi eredményeik javításában és szociális helyzetük, családi és egyéni problémáik kezelésében

Óraadók

Az óraadó tanárok, - akik egyben patronálók is lehetnek – évkezdés előtt és munkájuk kezdetén szakmai képzésen (tréningen) kell részt venniük, ahol megismerkedhetnek a tanoda elveivel, céljaival, tevékenységeivel és munkatársaikkal, ezenkívül különböző pedagógiai módszerek elsajátításában is segítenek. A tanoda pedagógiai programját is közösen, szakmai műhely keretében készítik a tanodában dolgozó patronálók, szakemberek. A felkészítő képzés után havonta szervez a tanodavezető az óraadóknak, patronálóknak találkozókat, ahol tapasztalatot cserélhetnek, elmondhatják problémáikat és segítséget kérhetnek egymástól. Emellett a munkatársaknak és patronálóknak hetente van szakmai megbeszélése, ahol a feladatokat értékelik és tervezik meg.

„A HEFOP tanodapályázat idején, havonta egyszer volt óraadós megbeszélésünk, egyéni konzultációnk az Orsós Zsuzsival. Ő volt a tanoda-vezető, akkor havonta egyszer ezeken a megbeszéléseken az összes óraadó összeült, és elmondtuk a tapasztalatainkat a gyerekekkel kapcsolatban. A Zsuzsi ehhez gyakran hozzáfűzte a gyerekeknek az életével kapcsolatos dolgokat, amit esetleg nekünk nem mond el, hanem csak a patronálójának. Egy idő után nekem már könnyebb volt a helyzet, mert én is patronálóvá váltam és építettem arra, hogy egy gyerekkel, ha láttam, hogy nem tud figyelni, valami probléma van, akkor rákérdeztem. És inkább eltelt ezzel mondjuk, 15 perc a 60 percből, de kibeszélte magát, elmondta és utána sokkal jobban tudott koncentrálni. Fontos volt számomra az is, hogy egyfajta kapcsolat kialakuljon köztünk. Nem mint ilyen „tanár-diák”, hanem mint egy segítő és segített kapcsolat. Ha jön a gyerek, tudja, hogy azért meghallgatom, számíthat arra, hogy elmondhatja a sérelmeit, fájdalmait. Nagyon hasznosak voltak a szakmai megbeszélések, szakmai műhelyek, mert a többi óraadó is elmondta a tapasztalatait az adott gyerekkel kapcsolatban. Tanultunk egymástól.

Próbáltuk egymásra építeni a tanítást. Például, ha valaki azzal a módszerrel ment be, hogy na, akkor most tanulunk, és mi a lecke, és hogy, és mint, mert én meg másmilyen módszerrel. És neki, mondjuk, sikertelen volt, nekem sikeresebb. Például volt olyan, aki nekem adta át a jó tapasztalatait, és akkor ebből közösen, és megpróbáltam változtatni a gyerekekhez való hozzáálláson. Nagyon hasznosak voltak ezek a szakmai megbeszélések, vagy ilyen óraadós megbeszélések.” (tanodavezető)

A munkatársak elsősorban egyetemi hallgatók, érettségivel rendelkezők, felsőfokú végzettséggel nem rendelkeznek, de a hallgatók többsége végzős, jövőre diplomát szerez, az önkéntes segítők között viszont dolgozik egyetemi oktató, pszichológus végzettségű.

Az óraadásra nagy szükség van, hiszen hetente 20-25 gyerek jár a tanodába, akik tanulmányaikban segítségre szorulnak. Az óraadókat 2007 novemberéig a korábbi pályázati összegekből finanszírozták, a tanoda projekt végével önkénteseket toboroztak illetve a Pécsi Tudományegyetem Romológia Tanszékkal és szakkollégiumával, a Wlislöcki Henrik Szakkollégiumával kialakult jó kapcsolat, együttműködés keretében egy tanóra keretében az egyetemi hallgatók félévi feladatként önkéntes óraadóként, munkatársként dolgoztak a tanodában. Az egyetemi hallgatók közül néhányan a félévi kurzus teljesítése után továbbra is önkéntesként dolgoznak.

”Az elmúlt félév azért volt nagyon speciális, mert az egyetemről a pedagógia szakos hallgatók feladatként kapták, hogy projekt munkát szervezzenek, vagy tanítsanak. (...) Tulajdonképpen az óraadásnak a megszervezése a feladatom, az, hogy mindegyik gyerek abból a tantárgyból, ami nehézség az iskolában, abból felkészítést kapjon. Ezekre szervezek óraadókat, önkénteseket. Akkor a Varga Arankának az inkluzív pedagógia kurzusa az egyik, a Faágra volt építve, és itt egy terepgyakorlatot kellett végezni a 25 hallgatónak, és őket koordináltam a Tanodában. Mind tanárképzős hallgató, különböző szakokról. És akkor ez tulajdonképpen egy ilyen féléves együttműködés volt, amikor elkezdjük februárban. Egy hét volt az egyetemistáknak arra, hogy kitalálják, hogy mégis mit szeretnének. Meg volt határozva az, hogy mi az, amit csinálhatnak, és nagyon sokan választották az óraadást. Akkor én összeállítottam az órarendet. mindenkinek 2 projektet kellett megszervezni két különböző napon. Ezek előre meghatározott időpontok voltak, annyira le voltak foglalva a délutánok, 2-6-ig, vagy 2-4-ig, vagy 4-- 6-ig, 12 órás és másfél órás projekt délutánokat tartottak. Tulajdonképpen, ami megmaradt projekt továbbra is, hogy mi csináljuk, az a főzőtanfolyam és a projektnapok szervezése. Most hála Isten, tényleg, így havonta van program, sőt! Állami és európai finanszírozás nélkül.” (tanodavezető)

„A főzőklub a gyakorlatban úgy működik, hogy a Marika ad pénzt. Elmegyünk bevásárolni, illetve én egyedül, behozzuk a cuccot, az alapanyagokat, és akkor a srácokkal összedobjuk. Csináljuk ezt jó hangulatban, társaságban nagy asztalnál, közösen eszünk, mosogatunk. Hangulatos szokott lenni, nagyon ízlik minden, amit csinálnak. Nincsenek speciális módszereim. Mindig a gyerekekhez alkalmazkodom. De szerencsés vagyok, mert általában olyan emberekkel foglalkozhatok, akik azért így nagyon vágják a dolgokat, csak lusták, nem annyira foglalkoznak a dolgokkal, és így az húzódik, leülünk, akkor beszéltem. Ha nem akar beszélni, akkor kérdezem. Akkor én is beszélek egy kicsit. Nincs ilyen speckó módszer. Átvesszük a dialógust. Ő beszél többet, én meg hallgatom.” (patronáló)

Mivel az óraadók többsége egyetemi hallgató és önkéntesként dolgozik, ezért az egyetemi vizsgaidőszakban sokkal nehezebb az óraadásokat összehangolni, hiszen mindenkinek fontosak az egyetemi tanulmányai, s az önkéntesség ebben az időszakban a második helyre kerül, így

jellemzőnek mondható, hogy kevesebb óraadás és foglalkozás van a vizsgaidőszakban (december-január, május-június), mint az év többi hónapjában. Ennek a problémának a megoldására törekszik a tanodavezető, új tervekkel az önkéntes fiatalok bevonása és motivációja érdekében. A tervek szerint képzési programokkal, szolgáltatásokkal, a gyakorlat elismerésére vonatkozó tanúsítványokkal „díjaznák” az önkénteseket.

„Amikor már megy a szemeszter, és úgy ellébecolsz, minden hétfőn, meg mit tudom én, akkor persze számíthatsz az emberekre. De bejön a vizsgaidőszak, amikor már minden fontosabb, és akkor miért mennél el dolgozni, mikor egy fityinget nem kapsz érte. Miért töltöd az idődet, a lelkedet, a fizikai teljesítményedet, miért foglalkozol ezzel? És ez nagyon fontos. Most egy jó működőképes programot próbálunk nyújtani az önkénteseknek, hogy sokan legyenek, mert elkerülhetetlen, hogy szelektálódjanak.” (tanodavezető)

Nyári programok

A tanoda a nyári időszakban két hét kivételével nyitva tart, elsősorban délutánonként. A foglalkozások a gyerekek igényeihez igazodnak. A nyár nagy részében szabadidős és sportprogramokat szerveznek a fiatalok számára, az internet szobát, zeneszobát és könyvtárat használhatják, közösségi programokat valósítanak meg. A diákok száma változó (5-15 fő), az állami gondoskodásban élő gyerekeket minden évben több táborba és kirándulásra viszik a gyermekotthon munkatársai, így a nyár egy részét táborban töltik, általában az augusztusi időszak jellemzően a pótvizsgára történő felkészülés jegyében telik, s az újabb évkezdésre készülnek a patronálók és diákjaik. Az Egyesület is minden évben szervez tábort a tanodába járó gyerekek számára, melyek nagyon emlékezetesek a diákok és patronálóik számára is.

A tanoda kapcsolatai

Az oktatási intézményekkel, gyermekotthonokkal és családokkal rendszeres kapcsolatot tartanak. Más civil szervezetekkel és tanodákkal is tartják a kapcsolatot, elsősorban a Sásdi Tanodával, mivel több közös pályázatot is megvalósítanak. A Tanodaszövetséggel is volt kapcsolatuk. Az elmúlt évben elsősorban a vállalatokkal, cégekkel alakítottak ki jó kapcsolatot, melynek köszönhetően több természetbeni adományt sikerült szerezni az állami gondozott és hátrányos helyzetű fiatalok számára. Részt vettek az első Civil Licit elnevezésű országos programban, ahol első helyezést ért el a tanoda, a legmagasabb összegért vásároltak szolgáltatást az Egyesülettől, melynek segítségével a tanoda épületének tervezett festésére is sor kerülhetett. Pécs városi önkormányzatával 3 évvel ezelőtt, feladatellátási szerződést kötöttek, az állami gondoskodásban élő utógondozott fiatalok segítése céljából. Más civil szervezetekkel is van együttműködés.

„A kozármislenyi ifjúsági szervezettel kapcsolatba kerültünk. Róluk tudni kell, hogy ők nem egy szociális problémákkal foglalkozó szervezet. Kozármislenyi Ifjúsági Szövetkezet, azt hiszem. Ők tulajdonképpen újjgazdag fiatalok. Ilyenekkel foglalkoznak, hogy kozármislenyi pókerversenyt szerveznek, 3 ezres belépővel, zenei fesztivált. Nem egy szegény település. És velük eltöltöttünk egy egész napot. Elmentünk Kozármislenybe, és ott csináltak nekünk programot, elvittek minket ilyen mindenféle műfüves pályára, ahol a gyerekek fociztak, az ő fiataljaikkal együtt voltak, mondjuk, nem gyerekekkel. Sporttevékenységben nagyon jó a helyzet, elindult, és az jól működik.”

Emellett a Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetével, a Romológia Tanszékkal és a Wlislócki Henrik Szakkollégiummal építettek ki nagyon jó kapcsolatot, mondhatni a

szakkollégium átköltözött a tanodába, a szakkollégisták többsége önkéntesként dolgozik a tanodába patronálóként vagy óraadóként. A Baranya Megyei Gyermekvédelmi Központtal gyakorlati az együttműködés, nemcsak a problémák megoldásában, de képzési programokon is részt vesznek a központ munkatársai, melyet az Egyesület szervez.

Problémák és megoldások, tervek

A tanoda célja, hogy a finanszírozási problémákat, melyek elsősorban a működési költségeket érintik mielőbb megoldják, bíznak abban, hogy a következő tanodapályázat hamarosan megjelenik, s lehetőségük lesz a tanoda működésére pályázni. Mindenképpen fontosnak tartják a biztos anyagi háttér és forrás megteremtését. Az óraadók és patronálók az egyetem mellett szívesen tanítanak díjazás nélkül, önkéntesként, de többségük végzős, így jövőre munkahelyet és megélhetést keres, biztos fizetést, s jelen tapasztalataik szerint a civil szerveződés, mint munkahely nem tudja biztosítani az állandóságot.

„Pontosan tudom, hogy 3 év múlva nem leszek itt. Lehet most itt faágazni, de sajnós az élethelyzetből adódóan, nekünk még be kell törni az egyetemet, nekünk kell elkezdni egy pályát, amin dolgozunk, meg kell szülni addig gyereket, azokat szépen felnevelni, és akkor 50 évesen, tyúkanyó módjára lehet visszamenni ismét ebbe a dologba úgy, ha már lefutottad a saját köreid, és tudsz ezekkel a gyerekekkel foglalkozni. (...)akkor tudnánk működni, ha meg lehetne teremteni egy munkahelyi légkört az egésznek. Most is működik ez, mert szerintem, aki elvállal valamit, ha nem is elsőre, ha rá van szólva, megcsinálja, de ezen még lehetne javítani, hogyha egy ilyen profitorientáltan gondolkodna, amit muszáj, mert csekkeket kell befizetni, meg mit tudom én. Uzsonnát a gyerekeknek, ilyesmi.” (patronáló)

A következő tanoda pályázati kiírás feltételeit nem tudják, de a Faodú Tanoda tervei és elképzelési között egy heterogén közösség kialakítása a cél, nem kizárólag hátrányos helyzetű, állami gondoskodásban élő fiatalok járhatnának a tanodába, a foglalkozásokra. Fontosnak tartják a tehetség gondozást, amit elsősorban az érettségi előtt álló fiatalok számára indítanának, s mentálhigiénés foglalkozásokra, számítógépes képzésre, zeneoktatásra lenne igény. A félév tapasztalatait felhasználva felveszik a kapcsolatot a Pécsi Tudományegyetem tanszékeivel, együttműködések kialakítására törekcszenek.

A tanoda sztenderdizációról hallottak, több tájékoztatón is részt vettek ahol a téma a javaslatok és ötletek gyűjtése volt, de konkrét információt vagy dokumentumot a sztenderdizációra vonatkozóan nem kaptak, így nincsenek információik arról, hogy miről is szól a sztenderdizáció.

Finanszírozási problémáik az utófinanszírozásból erednek, a gyakran több hónapi késéssel megérkező támogatások nehezítik, esetenként ellehetetlenítik a szakmai munkát, működést. A tanoda pályázat nyerteseként banki kölcsönt vett fel az Egyesület, hogy a pályázatban megfogalmazott szakmai elveket az ütemezés szerint meg tudja valósítani, de a támogatási összeg nem érkezik időben, sőt késve sem. A program zárása után vagyunk egy évvel és még a végső monitor szakembere sem érkezett meg a tanodába, akinek az elfogadó, jóváhagyó jelentése, beszámolója alapján az utolsó két részlete a támogatási összegnek megérkezhetne. A tanoda minden papírt, beszámolót, projekt előrehaladási jelentést (PEJ) elkészített időre, a szükséges javításokat eszközölte, csak az ellenőrzés késlekedése miatt, a visszajelzések hiánya miatt nem tudják mit is várhatnak, vagy mikorra is várhatják jogos pályázati pénzüket.

Zárásként

A Faodú Tanoda az országban egyedülálló több tekintetben is, elsősorban a célcsoportja az állami gondoskodásban élő fiatalokat illetően, másrészt a patronáló (self-help) rendszer kiépítésében, harmadrészt az önkéntes munka elfogadottságára történő törekvésében, negyedrészt egyetemvárosban működik, ahol az egyetemista fiatalokat nagyszerűen tudja bevonni programjaiba. Finanszírozási nehézségeivel küzd a többi tanodához hasonlóan, de a lehetőségekhez képest működik és nem adja fel. A tanodákkal kapcsolatos dilemmák ebben a tanodában is megjelentek, hogy a tanoda az iskolát (ebben az esetben lakásotthont-, gyermekotthont) helyettesítő vagy kiegészítő tevékenységet végez, s vajon e kérdés tisztázatlansága-e az oka a finanszírozási kérdés megoldatlanságának, a normatív támogatás hiányának?

Tanoda, Kaposfő

A tanoda létrejötte

Ha a működtető szervezet/intézmény szempontjából különbséget teszünk a tanoda kezdeményezések között, megállapíthatjuk, hogy felülreprezentáltak a roma és nem roma civil szervezetek által fenntartott tanodák, de akad a civil szerveződések mellett néhány ahol az egyház vállalja a költségeket és működteti a tanodát. Kaposfőn – mely a dél-dunántúli régióban, Somogy-megyében található település – a katolikus egyház képviselője, Somos László atya kezdeményezésére jött létre a tanoda, azzal a céllal, hogy a helyi hátrányos helyzetű elsősorban cigány fiatalokat és gyermekeket segítse.

A kaposfői tanoda először ifjúsági csoportként, mondhatni magánkezdeményezésként indult 1998-ban, amikor a helyi plébános néhány cigány fiatalot felkarolt és korrepetálásokat szervezett számukra minden hétvégén, azzal a céllal, hogy segíti őket a felkészülésben, a továbbtanulásban. A cél pedig nem más volt, mint a középiskolába – elsősorban érettségit adó intézménybe- történő felvétel, s később a piacképes szakma, érettségi megszerzése. Ebben az időszakban a mánfai Collegium Martineum Tehetséggondozó Kollégium három megyéből (Baranya, Tolna, Somogy) származó hátrányos helyzetű, elsősorban cigány fiataloknak nyújtott kollégiumi ellátást, ezzel lehetőséget teremtve a továbbtanulásra a rossz anyagi és szociális körülményekkel rendelkező (elsősorban cigány) családok gyermekei számára is. A kaposfői korrepetálások egyik fő célja volt egy pécsi középiskolában érettségit szerezni, s közben a Collegium Martineumban élni. A korrepetálásokat elsősorban felső tagozatos, „jobb képességű” végzős tanulók számára tartották önkéntes fiatalok és szakemberek. E felkészítésnek a helyi plébánia adott otthont felszerelésével és eszközeivel egyetemben. Kezdetben néhány diák járt csak a külön órákra, tulajdonképpen tehetséggondozás zajlott, de a kezdeti tapasztalatok után kiderült, hogy több diáknak (főként a nem „jobb képességű” gyerekeknek) lenne szüksége korrepetálásra, tanulmányaiban egyéni felkészítésre, melyet az iskola keretei nem tudnak biztosítani, a szülőknek pedig nincs anyagi lehetőségük a különórák biztosítására. Pénzügyi forrás nem állt a plébánia rendelkezésére a program működtetéséhez, így több diákot nem tudtak fizetni, mint amennyit az önkéntes szakemberek tudtak vállalni. A felkészített végzős diákok sikeres felvételt nyertek érettségit adó középiskolákba és a Collegium Martineumba 1999-ben, s innentől kezdve közeli kapcsolat alakult ki a kollégium munkatársai és a helyi plébános között, ennek köszönhetően az első tanoda pályázat megjelenésekor 2004-ben a kollégium pályázatában a kaposfői tanoda, mint konzorciumi partner szerepelt. A tanoda pályázat (HEFOP 2.1.4/2004) nyerteseként Kaposfőn is létrejött a tanoda a pályázatban meghatározott vállalt (infrastrukturális és szakmai) feltételek

alapján. Helyszíne a kaposfői katolikus egyház plébánia területe lett, ahol külön épületegységben és nagy udvarban tanulhatnak és vehetnek részt foglalkozásokon a diákok.

A tanoda célcsoportja elsősorban a hátrányos helyzetű, rossz anyagi és szociális háttérrel rendelkező cigány gyerekek és fiatalok. A tanoda diákjainak 80-90 %-a roma származásúnak vallja magát, többségük a helyi általános iskola tanulója, mely oktatási intézmény éppen a tanodával szemben, az utca másik oldalán található.

„2004 szeptember közepén indult a jelenleg is működő tanoda, a tanév elején kezdtük. Akkor az ügy kezdődött, hogy átmentem a kaposfői iskolába és a legrosszabb magaviseletű, legrosszabb tanulmányi eredményt elért cigány és egy-két magyar gyereket áthoztam ide a tanodába mindennap délután egy órától az első osztályosoktól kezdve a nyolcadikosokig mindenkit. Ez nagyon jól ment, akkor bevadásztuk a magántanulókat is.” (tanodavezető)

A tanoda pályázat keretében összesen 36 diák tanulhatott a tanodában, de 2004-ben az induláskor 55 fős létszámmal kezdtek, azóta a 36- 50 fő közötti létszám a jellemző attól függően, hogy hány tanuló fejezi be az általános iskolát, s mennyien tanulnak tovább középiskolában, ahonnan visszajárnak, mert középiskolásként is szükségük van a tanoda segítségére. A tanoda fő céljának tekinti, hogy felkészítse a cigány fiatalokat a továbbtanulásra, felvértezze őket piacképes tudással, ezáltal segítve társadalmi beilleszkedésüket. Elsődleges célja a leghátrányosabb helyzetben lévő és a legrosszabb tanulmányi eredménnyel rendelkező tanulók segítése, támogatása.

„A tanoda célja, hogy beintegrálódjanak a rendkívül hátrányos helyzetű szegény családból származó cigány gyerekek, hogy legyen valami szakmája vagy érettségizen, továbbtanuljon, mert lesz olyan közöttük aki továbbtanul, diplomás lesz, hogy valamiképpen meg tudjon élni.”

A tanoda környezete

A tanoda Kaposfő településen található (Kaposvártól 15 km a távolság) de a tanodába járó diákok többsége a helyi iskola tanulója, melynek a beiskolázási körzete elsősorban Kaposfő, Kisasszond, Kiskorpád községek, valamint Gige és Jákó. Az iskola tanulólétszáma 214 fő. Mindezt figyelembe véve elmondható, hogy a tanodába többségében Kaposfőn élő diákok járnak, de vannak köztük a környező településekről bejárók is. A kaposfői általános iskola a tanodával együttműködést kötött, a pedagógusok jól ismerik a tanodát és munkatársait. Az iskola és a tanoda általában különböző közösségi és szabadidős programokat is szervez, ezzel gazdagítva az ilyen programok kínálatát. Az iskolai programok közül néhány esetben a tanoda külön műsorral is készül a gyerekekkel. Az iskola elfogadja és támogatja a tanoda működését, s ez igaz a tanodára is, munkájával nemcsak a tanulókat, de a pedagógusok munkáját is segíti. A faluban óvoda is található, mely intézménnyel szintén nagyon jó a kapcsolat, sőt a tanoda egyéni fejlesztési foglalkozásokat szervez az óvodások számára.

A településen élők is elfogadták a tanoda létezését, valószínűleg a helyi plébános nyitott személyisége, ismertsége és a hátrányos helyzetű cigány fiatalok segítségének, mint feladatnak a felvállalása segítette a tanodáról való tájékozódást, gondolkodást. A helyi roma népesség, köztük a szülők a tanodát – ahol gyerekeik tanulnak – nagy segítségnek tartják. Ez részben a tanoda beindítása előtti előkészületeknek is köszönhető, hiszen a megnyitás előtt a szülők számára tájékoztatót tartottak, családlátogatást tettek a tanoda munkatársai, a szülők beleegyezését és együttműködését kérve gyermekeik tanodába történő fejlesztéséhez.

Kaposfőn működik Cigány Kisebbségi Önkormányzat, a kapcsolat a tanodával nagyon jó, de alapvetően a plébánossal korábban is szerveztek évente egy-két közös programot, s így kifejezetten a közösségi programokon való részvétellel erősítik és segítik a tanoda működését. Emellett a tanoda helyet biztosít a Cigány Kisebbségi Önkormányzat által működtetett táncházaknak.

A tanoda pedagógiai munkája, tanodai foglalkozások

A tanodában jelenleg több főállású munkatárs dolgozik, magukat nevelőként-pedagógusként határozzák meg, végzettségük szerint is 2 fő tanító, egy fő szociális munkás. Ezenkívül dolgozik egy pedagógiai asszisztens. A munkatársak bérezését korábban a tanoda pályázatokból finanszírozták (HEFOP 2.1.4 és a HEFOP 2.1.4b), a projekt lezárulásával pedig egy németországi alapítvány a RENOVABIS támogatja a tanoda munkatársainak foglalkoztatását. Alapvetően a tanoda naponta 12.30-16.30-ig tart foglalkozásokat, korrepetálásokat és szabadidős programokat. Általában 15-20 gyerek vesz részt naponta a foglalkozásokon. A korosztály az elmúlt tanévtől megváltozott, korábban egészen első osztálytól jöttek át diákok a tanodába tanulni, jelenleg a negyedikes korosztály a legkisebb, mivel az iskola bevezette az egész napos-, iskolaotthonos oktatást, melyet a tanoda munkatársai pozitív előrelépésnek tekintenek és nem keseregnek miatta: véleményük szerint az iskolaotthonos oktatás jobban segíti a hátrányos helyzetű diákok fejlődését. A tanulókat általában a napközi időszakában tanítják a tanodában, lényegében szülői beleegyezéssel elkérik a napköziből a diákokat, s a tanoda munkatársai segítségével átkísérik őket a tanodába a foglalkozásokra.

„Dél körül érkezünk, átkísérjük a gyerekeket az iskolából a tanodába, utána beszélgetünk, játszunk velük, fejlesztő játékokat, aztán tanulunk, utána megint játék, fél négyig vagyunk nyitva. Összesen 25-35 fő között járnak ide a gyerekek, legalábbis az előző tanévben így volt. Nem jár át mindenki mindennap, beosztás van, ahonnan tudjuk, hogy melyik gyereknek milyen programja van aznap, mikor végez az iskolában és utána jön át, van néhány gyerek, aki mindennap jár a tanodában, de a többség 2-3 alkalommal jön hetente. Olyan nincs, hogy egy alkalommal jönne csak a diák, mindenki többször jön egy héten. A korosztály egyre magasabb, egy-két negyedikes van, alsó tagozatosok nem lesznek a napköziotthonos nevelés bevezetése miatt, így 4-8. osztályig jönnek át, illetve a középiskolások.” (tanító a tanodában)

A tanulók önkéntesen vagy pedagógusi javaslatára jelentkeznek a tanodába, ami nyitott mindenki számára. Alapvetően a rosszabb tanulmányi eredménnyel rendelkező, s elsősorban cigány származású tanulók járnak a tanodába. Van néhány nagyon jó tanuló és vannak nem cigány származású hátrányos helyzetű gyerekek is. A jó tanulók esetében inkább tehetséggondozás zajlik, mert a tanoda fontosnak tartja, hogy aki szeretne a tanodába tanulni az jöhessen, nincs kizárás, nyitott mindenki számára. Felvételi eljárás nincs, viszont a szülő beleegyezésére és nyilatkozatára szükség van.

„Az iskolából bármelyik gyerek jöhet, nincs felvételi követelmény, de előnyt élveznek a rossz magaviseletű, rossz tanulmányi eredménnyel jelentkezők, az iskola legrosszabb tanulója az első a felvételin, a második az aki utána következik, stb. Természetesen a jó tanulók is jöhetnek, fontosnak tartjuk, hogy aki szeretne a tanodába járni, az jöhessen. Aki rászorul gyermek az mindenki itt van. (...) Vannak gyerekek, akik elballagtak, de továbbtanulnak, ők visszajönnek a tanodába középiskolásként. A középiskolásokat segítjük, egyenként foglalkozunk velük, a szülő nem tudja sajnos segíteni.” (tanodavezető)

A pedagógiai módszerekre jellemző, hogy a tanulás során a csoportmunkát kevésbé míg az egyéni fejlesztést, foglalkozást inkább alkalmazzák a tanoda munkatársai. Ennek oka elsősorban az, hogy a tanulói igények azt követelik, hogy minden diákkal külön-külön foglalkozzanak, az eltérő problémák és hátrányok miatt. Próbálkoznak a csoportmunka bevezetésével, ami leginkább akkor képzelhető el, ha azonos osztályból, azonos házi feladattal érkeznek több gyerek, egyelőre ez a módszer ritkán alkalmazható a tanodában.

„A tanodában a csoportos tanulás nem vált be, inkább az van, hogy a nevelő a gyerek mellett van, segít a feladat elindulásában, aztán önállóan is végez munkát a gyerek és együtt értékeli. Egészen felső tagozatig vannak gyerekek, különböző osztályból. Általában egy gyereket egy nevelő segít, de van olyan hogy két-három gyerek egy osztályból van, ott nyilván együtt tanulnak, egymás mellé ülnek általában, mert barátok, ha így vesszük vannak csoportok, de külön csoportkialakítás nincs. Bár ritka, hogy egy osztályból többen lennének.” (tanár)

„Próbálunk kisebb csoportokban tanítani, de nem igazán megy, egy ember egy diákkal tud foglalkozni, a gyerek igényel egy felnőttet, mert szükségük van arra, hogy egy felnőtt mellettük álljon és segítsen, ezen nehéz változtatni. Egyszerre több embert leültetni nehéz, próbáljuk ösztönözni a csoportmunkát, hogy tanuljanak egymástól, hogy közösség legyen, de egyelőre nem igazán megy a csoportmunka, de egyre önállóbbak lesznek.” (tanító)

A délutáni foglalkozásokon a házi feladat elkészítése mellett a diákok aktuális problémáival kapcsolatos kérdések megbeszélése is fontos. A tanodában nincsenek külön szakkörök, mivel a tanulók többsége az iskolából különböző szakkörökről érkezik, ezért elsősorban a korrepetálás mellett szabadidős foglalkozások, játékok szervezése zajlik. Az elmúlt évek tapasztalataira alapozva a következő (2008/09) tanévben terveznek több szabadidős foglalkozást a tanulói igényeknek megfelelően s a jelenleg középiskolás diákok bevonásával szeretnének több programot is megvalósítani. A tanoda foglalkoztató termeiben nincs számítógép, ezért a következő tanévben több számítógép is lesz a tanulók számára. A tanoda munkatársai szeretnének számítógépes fejlesztő programokat használni, másrészt a tanulói igények is felmerültek a számítógépek használatával kapcsolatban.

„Nem tartunk szakköröket a tanodában, mivel az iskolában mindenféle szakkör van, ahová a cigány gyerekek többsége is jár, hiszen az iskolának is meg kell lenni a szakkör létszámnak, a tanárnak is fontos. A cigány gyerekek megtiszteltetésnek érzik, hogyha a tanár szól nekik, hogy mehetnek szakkörre az iskolában. Sajnos, van olyan gyerek, aki minden délután szakkörökre jár, a tanodában pedig segítjük, hogy ne bukjon meg, tanulmányaiban lemarad. A szakkörökön jól teljesítenek a gyerekek, de a szakkörök után nem tanulnak, mert késő van, fáradtak, ugye fél négykor végeznek az iskolában, s a tanoda félőtig van, így az idő is kevés.” (tanodavezető)

Külön pályaorientáció nincs a diákok számára, de mindenkivel egyénileg foglalkoznak, így a pályaválasztásban is segítik őket.

„Nevelőként, pedagógusként vagyok foglalkoztatva, mint a többiek. Nincs külön feladatom, mindegyikünknek ugyanaz a feladata a gyerekekkel való foglalkozás, házi feladat elkészítésében a segítségnyújtás, emellett nevelésük-segítésük.” (tanító)

A tanoda fenntartója és támogatója az egyház és egyházi szervezetek, de a tanodába járó gyerekeknek nem kell katolikusnak lennie, nincs vallási hovatartozásra vonatkozó feltétel. A tanodában nem tanulnak hittant, egyszerűen a kezdeményező személye - katolikus pap – miatt lett ez a tanoda egyházi fenntartású.

„Nem kötelező hittanra járni, vagy vallásosnak lenni, de a településen élő cigányok többsége vallásos, jár templomba. A legtöbb gyerek jár hittanra az iskolába, de külön a tanodában nincs semmilyen foglalkozás, ami a vallással kapcsolatos. Nem foglalkozunk ezzel, egyáltalán nem kritérium. (tanító)”

A magántanulók

A településen a hátrányos helyzetű, munkanélküli emberek és fiatalok között felülreprezentáltak az alacsony iskolai végzettségűek, akik között a többség nem rendelkezik nyolc osztállyal, mert különböző problémák miatt kimaradt az iskolából. A helyzetet felismerve, a tehetséggondozás és a korrepetálás mellett a tanoda felvállalta a magántanulók segítését is. Évente összesen 1-2 fő magántanulójuk van, de már van végzett magántanulójuk is. Komoly problémát jelentett, hogy korábban a tanodába járó diákok többsége minden évben több tantárgyból bukott és ezért évismétlésre került sor, s a sorozatos évismétlések és hiányzások eredményeképpen néhányan magántanulói státuszba kerültek, mellyel nem könnyebbé, hanem nehezebbé vált helyzetük, s egyre távolabbinak tűnt a nyolc osztály elvégzése. A tanoda működésével, lehetőségeivel a legrosszabb tanulmányi eredménnyel rendelkező, gyakran 6 tantárgyból is bukott diákok helyzete javulni látszik, a tanodába járó tanulók között 2004 óta nincs évismétlő, ami nagyon nagy eredménynek számít. Másrészt a magántanulók felkészítésével elérik, hogy az iskolából kimaradó fiataloknak is esélye legyen az általános iskolai végzettség megszerzésére, amire korábban elvétve akadt példa.

„Azt tapasztaltam, hogy vannak olyan gyerekek, akik hatodik osztályban kimaradnak, kimaradnak tanulmányi eredményeik miatt, férjhez mennek és stb. Valakiket kitesznek az iskolából magaviselet miatt és ezek magántanulók lesznek, s aki magántanuló lett, biztos, hogy nem végezte el a nyolcadik osztályt. Ott abban a nyolcadik osztályban megállt, akkor sem tanult, amikor iskolába járt, s amikor magántanuló lett, akkor félévenként kellett az iskolába menni vizsgázni, de nem tanultak, így nincs meg nekik a nyolc osztály. (...)Itt van egy hatalmas réteg ami lemarad, de olyannyira, hogy nem végzi el még a nyolcadik osztályt sem, akkor mi lesz abból a gyerekből. S egyszer ők mondták, mert én azért pályázatfigyeléshez nem értek, s nincs is rá státuszom, hogy van most ilyen pályázati lehetőség, akkor volt az első tanoda pályázat, s akkor velük együtt közösen megpályáztuk. Elindultunk s becserkésztünk a magántanulókat is, akik már régen nem voltak magántanulók, mert nem mentek el vizsgázni, nem is törődtek az iskolával, őket is beszerveztük ide a tanodába és ők is jól haladnak az általános iskolával, sőt már van olyan, aki el is végezte. Egyetlenegy bukásunk sem volt évismétlésre 2004 óta, amióta a tanoda működik. Persze évvégén megbukik egy-két gyerek egy – két tantárgyból, de aztán átmegy a pótvizsgán, mert azért egy-egy akad aki bukik, de a tanoda indulása előtt sokan évet ismételték. Akik idejöttek először a tanodába, azok 6-8 tantárgyból buktak egyszerre egy félévben vagy évvégén, hát ilyenek jártak ide. Az óvodától egészen az érettségiig, illetve a szakmunkásig. Ezt elértük, de ez még mindig nem jó, még előrébb kellene menni, baba-mama klubot csinálni, csak ahhoz még nincs munkatársam. Fontos lenne egészen előre menni, egészen a születésig, s aztán a terhes kismamáig. A folyamatot megelőzni a hátrányok kialakulását. Mert amikor a gyerek idekerül az iskolából nem tudja a radírt a ceruzát használni, olyan számárfüles a füzete, a könyve, leégetik a tanárok, rögtön lemarad az első napon akkor frusztrált lesz, elkezd rendetlenkedni, mert magára akarja hívni a figyelmet, akkor elkezdik szidni és akkor csak süllyed mindig lejjebb.”

A kaposfői tanoda speciális abból a szempontból is, hogy az iskolások mellett nagy hangsúlyt helyez az óvodásokra is. Az óvodába járó hátrányos helyzetű gyerekekre, akiknek többsége cigány származású egyéni fejlesztésben részesül, melyet a tanodavezető szervez. Az óvodások bevonása a fejlesztésekbe abból a felvetésből indult ki, hogy már óvodáskorban el kell kezdeni a kialakuló hátrányok kompenzálását, s még az iskolába lépés előtt segíteni kell, mivel az iskolába járó gyerekek hátránya olyan mértékű, hogy a hátrányokat csökkenteni lehet, de megszüntetni nem. A prevenció gondolata indította el a tanodavezetőt abban, hogy az óvodások számára is szervezzen fejlesztő foglalkozásokat. E foglalkozásokra anyagi forrás nem áll a rendelkezésükre, a tanodavezető kapcsolati tőkéjének segítségével bevont két önkéntes szakember (pszichopedagógus és fejlesztőpedagógus) végzi az egyéni fejlesztéseket, hetente egy alkalommal a tanodában. Összesen 18 fő óvodás jár szerda délelőttönként a fejlesztésre, 3 fős csoportokban. A szakemberek első alkalommal felmérték a gyerekek képességeit, mely során kiderült, hogy 18 gyermeknek van szüksége egyéni fejlesztésre, ezután a szülők hozzájárulását kérték a tanoda munkatársai, illetve az óvoda együttműködését e kérdésben, mivel hétköznap, délelőtt, vagyis óvodai foglalkozás idején történik a fejlesztés. A szülők és az óvodapedagógusok beleegyezésével szerda délelőttönként a tanoda munkatársai az óvodából átkísérik az óvodásokat a tanodába, ahol a fejlesztés történik. A tanoda felvállalta (vagy átvállalta az óvodától?) a fejlesztések szervezését és lebonyolítását.

„Adódott egy olyan lehetőség, hogy vannak ismerőseim Kaposváron akik fejlesztő-, és pszichopedagógusok, ők is kijárnak ide a gyerekeket fejleszteni. Egyéni fejlesztést végeznek, önként ingyen és bérmentve, még az útiköltségüket sem tudom kifizetni, nem is kérik. Tavaly ilyenkor elkezdtem gondolkodni azon, hogy itt már nagyon nagy a probléma, amikor bekerül a cigány gyerek az iskolába, már hátránnyal kerül be, ezért a tavalyi tanévben már az óvodában elkezdtuk őket fejleszteni két fejlesztőpedagógussal, akik szintén önkéntesként végzik munkájukat. (...) Az óvodával régóta nagyon jó a kapcsolatam. Mielőtt bármit is csináltunk volna összehívtuk a szülőket, nyilván elmondtuk nekik a fejlesztést, s a beleegyezésüket írásban kértük a fejlesztéshez, mert óvoda idő alatt történik, s nem lehet a gyerek szülő nélkül, akik nagyon örültek, a gyerekek is boldogan jönnek, alig várják, hogy jöhessenek ide.”

Nyári program

A tanoda az iskolai szünetekben így nyáron is nyitva van, elsősorban játszani jönnek a gyerekek, illetve augusztus hónapban a pótvizsgára történő felkészülés történik. Minden évben szerveznek nyári táborot, idén Segesdre vitték a gyerekeket. A táborba 11 éves kortól visznek diákokat, elsősorban felső tagozatosok és középiskolások vehetnek rész több napos tábori foglalkozásokon. Korábban egészen óvodáskortól vittek gyerekeket táboroztatni, de a tapasztalat azt mutatta, hogy a kisebb gyerekekkel történő foglalkozáshoz több munkatársra lenne szükség, amire nincs kapacitás és forrás, így kimaradnak a táboroztatásból. Ezen kívül a szülők sem engedik el a kisebb gyereket, akik nem szívesen maradnak több napot szüleik nélkül a táborban, s mindezen tapasztalatok és a forrás hiánya miatt van a részvétel korhatárhoz kötve.

„Nem viszünk kisebbeket, régebben kicsiket is vittünk, de sírtak, a szüleiket akarták, nehezen viselték a távolságot, volt rá példa, hogy éjjel vittem haza a kicsit, mert nem akart maradni. A cigánygyerekek nagyon kötődnek a szüleikhez, nehezen engedik el a szülők is táborba a gyerekeket. Ha kiveszem a családból a kicsi gyereket, nem mindig tudja feldolgozni, hogy elmegy otthonról hosszabb időre. A tábor ingyenes mindenki számára, általános és középiskolásokat is viszünk. Idén 38 gyerek volt a táborban a középiskolásokkal együtt.” (tanodavezető)

A tanoda rendszeres kapcsolatot tart a szülőkkel különböző formákban. A tanoda tanárai a diákok tanításán kívül rendszeresen látogatják a családokat, beszélgetnek a gyerekek tanulmányi helyzetéről, a tanoda programjairól. Fontosnak tartják a családok megismerését, a kapcsolattartást. Emellett minden évben rendeznek egy ún. „Családos Nap”-ot ahová meghívják minden szülőt, érdeklődőt, családtagot, ismerősöt. A rendezvényen általában közösségi, szabadidős programok vannak gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. A gyerekek, fiatalok számára sportprogramokat, kézműves foglalkozást, fejlesztő játékokat tartanak, családtagjaik számára pedig általában prevencióval kapcsolatos tájékoztató jellegű előadásokat szerveznek a délután során. A felnőttek részéről a legnagyobb igény a betegségekkel, egészséggel kapcsolatos tájékoztató előadásokra van, s ennek megfelelően évről évre orvosok, védőnők, pszichológusok, különböző szakemberek tartanak tájékoztatókat, és válaszolnak a felmerülő kérdésekre. A Családos nap keretében egy közös ebédre mindenki hivatalos, melyet bográcsban főznek a helyi asszonyok segítségével a tanoda munkatársai. A délutáni programok után pedig zenés-táncos rendezvényt tartanak a felnőttek számára. A rendezvényre nem csak a településen élők jönnek, hanem a környező településekről bejáró tanodás gyerekek szülei, családtagjai is. Összesen 100-150 fő szokott részt venni ezeken a Családos Napokon, mely rendezvénynek hagyománya lett Kaposfőn.

„A szülőkkel jó a kapcsolatom, 1994 óta vagyok Kaposfőn, ismerem az embereket a cigánytelepre is gyakran jártam-járok, a szülőkkel már azelőtt nagyon jó kapcsolatom volt, hogy a tanoda elindult, akárkinek akármilyen baja volt hozzám jött, akár egy kérvényt kellett írni, vagy hivatalos ügyet intézni, ide jártak. A kapcsolat az nagyon jó volt, a tanoda létrejött csak erősítette ezt a jó kapcsolatot a szülőkkel. Aztán minden évben tartunk családos napot mindenkit meghívunk a családból, ez általában ősszel van.” (tanodavezető)

Az oktatási intézményekkel, a helyi óvodával és iskolával nagyon jó a kapcsolat, ennek példája a közös programok megléte, az együttműködés. Más oktatási intézményekkel, elsősorban tanodákkal van kapcsolat, az alsószenmártoni és a mánfai tanodával, akikkel közös tanodapályázatot valósítottak meg. A projekt végével is szoros a kapcsolat a tanodák között, segítik egymást tapasztalatcserével, információkkal. A tanoda pályázat keretében a kaposfői tanoda munkatársai hospitáltak az alsószenmártoni tanodában, az egyik munkatárs egy hetet töltött a tanoda indulása előtt Alsószenmártonban, hogy megismerje a tanoda működését és szakmai elveit, hiszen új kezdeményezésként nem sokat tudtak a tanodákról. Más tanodákkal felületes a kapcsolatuk, elsősorban a közös rendezvényeken, tájékoztatókon találkoztak, közelebbi ismeretségeket nem kötöttek. A Tanodaszövetséggel nem tartják a kapcsolatot, viszont ha meghívták tájékoztatókra a tanoda munkatársait elmentek.

„Az alsószenmártoni tanodával és a mánfaiakkal vagyunk nagyon jó kapcsolatban, mint tanodákkal, szinte barátok vagyunk, mert itt a pályázat ellenőrzése során volt egy félidős ellenőrzés, olyan kérdéseket tettek fel, hogy milyen messze van Alsószenmárton, hogyan tudunk kapcsolatot tartani, Hogyan? Én még odajárok pihenni is, mondtam nekik, állandó kapcsolat van közöttünk. Ezenkívül a helyi iskolával nagyon jó a kapcsolatunk, az óvodával, a cigány kisebbségi önkormányzattal is jó a kapcsolatunk. Nem támogatják a tanodát, de közösségi programokat szervezünk közösen, pl. most megyünk majd Csatkára a búcsúba.” (tanodavezető)

A probléma: finanszírozás

A kaposfői tanoda mindkét meghirdetett tanoda pályázatot konzorciumban nyújtotta be más tanodákkal közösen, s mindkétszer a nyertes tanodák között volt. A pályázat egyrészt örömet, másrészt bánatot jelentett. A támogatási összeg és a lehetőség nagyszerű hírként érte a tanodavezetőt és munkatársait, viszont a forrás finanszírozásának módja, a késedelmes utalások megnehezítették, gyakran ellehetetlenítették a tanoda működését. A tanodavezető, a helyi plébános kapcsolatainak és barátainak, ismerőseinek köszönhetően a támogatás folyósításának késedelmét banki hitel nélkül megoldották, magánszemélyek adtak kölcsönt kamatmentesen. A bankoktól nem tudtak hitelt felvenni, mert a kamatot nem tudták volna kifizetni, emellett az utófinanszírozás és a késedelmes, bizonytalan kifizetések miatt kiszámítani se tudták milyen időpontot tudnának megjelölni visszafizetési határidőnek.

A pályázat (HEFOP 2.1.4, HEFOP 2.1.4b) keretében elnyert támogatás finanszírozása elhúzódott és a tervezett ütemtervhez képest hónapokat csúszott, melynek okai az adminisztráció és a pályázatot kiírók, hatóságok, közreműködő szervezet és a kedvezményezettek közötti kommunikáció és együttműködés nehézkességében is kereshető. A nyertes pályázók elfogadták, hogy az Európai Unió pályázatok új pályázati rendszert jelentenek, s az utófinanszírozás új feladatokat és ütemezést, más pénzügyi feltételeket kíván. A pályázat benyújtásától kezdve a lebonyolításig és lezárásig hosszú út vezet, ha figyelembe vesszük az akadályozó tényezőket, az időt és a forrásokat. A nyertes tanodák (a beadott pályázat átjutva a formai és a szakmai értékelésen pozitív elbírálásban részesült) már a szerződéskötésre is hónapokat vártak, hiszen legalább három közreműködő szervezet foglalkozott a szerződések előkészítésével és megkötésével. A formai ellenőrzést a megyei foglalkoztatási hivatalok, míg a szakmai ellenőrzést támogatáskezelő igazgatóság (OKMTI, korábban OMAI) végezte s ezen kívül más és más szervezetek, intézmények és szakértők működtek közre. Mindezek mellett, minden pályázónak volt kapcsolattartója (akinek személye gyakran változott, a személyi fluktuáció miatt). Ha mindent rendben találtak a beszámolóban és a projekt előrehaladási jelentésben (PEJ), ezután az Irányító Hatóság döntésére vártak a támogatás folyósításának ügyében, aki felelős volt a pénzösszegek utalásának elindításában.

Sajnos, ez a bürokratikus rendszer folyamatosan adminisztratív változásokat is eszközölt az Európai Unió elvárásaira hivatkozva, majd az intézményrendszer átszervezésére is sor került az ügyintézés hatékonyságának érdekében: egy helyre az OKMTI-be került minden feladat, az átszervezés miatt újabb késések történtek.

„A pályázattal kapcsolatban az első probléma a finanszírozás, tavaly október 31-én befejeztük a tanoda pályázatot, mert előbb kezdtük engedéllyel, és már augusztus közepe van, de még nem kaptuk meg a pénzünket, de ha mi egy papírt rosszul adunk le vitatkoznak, telefonálnak, e-maileznek, fenyegető leveleket írnak, hogy szankcionálnak, miközben ők nem tudnak időre semmit elkészíteni, átnézni. Az első tanoda pályázatnál a vége után 1,5 évvel kaptuk meg a támogatást, ez embertelenség. De beadjuk újra ha kiírják a pályázatot, mert nincs más lehetőség, kényszerhelyzetben vagyunk, s ezt jól tudják a pályázat kiírók. Mintha nem is ismernének ott fent embereket, darab, PEJ, s papír szinten tudnak gondolkodni, de hogy emögött érző és szenvedő, küszködő emberek vannak azt egyáltalán nem tudják felfogni. Ezt szükséges lenne javítani, hogy a pályázatok kiírása folyamatosságot biztosítson, s a finanszírozás is legyen folyamatos. Hallottam, hogy tanodák csődbe mentek. Az adminisztráció is probléma a mázsaszám gyártott papír, amikor alá kell írnom a PEJ-t a munkatársam nem tudja behozni az asztalra, kettő ember kell, hogy behozza, olyan sok, de ez a legkevesebb, mert ez a sok papír nem tesz tönkre senkit, legfeljebb nehezíti az ember életét, legfeljebb a sok papír készítése. Volt nálam egy másik lelkész, aki gondolkodott, hogy indítana tanodát a településen, eljött hozzánk tanodába és nagyon tetszett neki,

beszélgettünk a működésről, elmondtam a finanszírozást a pályázatot azt mondta mégsem tudja vállalni, mert nem tudják előfinanszírozni, mert több tanoda működne az országban, ha megfelelőek lennének a feltételek. A pályázathoz nem vettünk fel hitelt, mert a kamatot nem tudtuk volna visszafizetni, magánemberként mindenhol kértem kölcsönt, amit kamatmentesen kell visszaadnom, mert a kamatot nem tudtam volna fizetni.”

A másik nagyobb probléma a pályázatok folyamatosságának a hiánya. Az első (HEFOP 2.1.4) tanoda pályázattól – mely 10 hónapig tartott – a következő tanodapályázat (HEFOP 2.1.4b) kiírásáig 12 hónap telt el. E miatt a korábban a tanodában dolgozó, a gyerekeket jól ismerő pedagógusok, a működést átlátó munkatársak többsége nem tudta vállalni a folytatást, megélhetésükhöz szükség volt a folyamatosságra, melyet a tanoda nem tudott biztosítani, így másik munkát kerestek. A második tanodapályázat (HEFOP 2.1.4b) lezárulása után, még mindig nem történt meg a végső monitorozás, nincs elfogadva az utolsó beszámoló, így az utolsó 20% kifizetése se történt meg hónapokkal a projekt zárása után. A tanoda jelenlegi működését annak köszönheti, hogy a RENOVABIS Alapítvány támogatást nyújtott a munkatársak bérezésére. A következő pályázatról semmit nem tudnak, remélik, hogy talán szeptemberben kiíródik, de a sok csalódás és a pályázatkezelő által ígérgetett határidők csúszása miatt ez még várat magára. A tervezett változtatások a tanodában elsősorban a foglalkozásokat érinti, néhány új típusú foglalkozást szeretnének bevezetni, illetve több munkatársat foglalkoztatni. A tanoda szakmai sztenderdizációról egy budapesti tájékoztatón hallottak, melyet az Educatio Kht. szervezett, de nem láttak még dokumentumot (más tanodákhoz hasonlóan), így bővebben nem tudtak nyilatkozni róla.

Zárásként

A tanoda alapvetően a tanulási nehézségekkel foglalkozik egészen az óvodától a középiskolás korig. Felvállalta, hogy a tanodában a tanulási problémákkal küzdő és cigány származású fiatalokat várják elsősorban, mert úgy gondolják nekik van leginkább szükségük a segítségre, támogatásra. Alapvető dilemmaként felmerül, hogy munkájukkal (az óvodai korosztály egyéni fejlesztésén keresztül, az általános iskolások korrepetálásán át az középiskolások felkészítéséig) mennyire vállalják át a oktató – nevelő intézmények feladatait, vagy vállalják az egyéni hátrányok kompenzálását, amit az oktatási intézmények nem tudnak vagy nem akarnak megtenni. A kérdés egyelőre dilemma marad. Tény, hogy ha nincs a tanoda, a település hátrányos helyzetű és elsősorban cigány származású tanulóinak kevesebb lehetősége és esélye lenne hátrányaik csökkentésére.

A kaposfői tanodában elhívatott tanodavezetővel és munkatársakkal találkoztam. A gyerekek nagy örömmel jönnek a tanodába. A munkatársak nyitottak és segítőkészek, a lehetőségek szerint mindent megtesznek a gyerekek érdekében, mert hisznek a gyerekekben, hogy továbbjutnak és lehetőségük lesz egy jobb, lehetőségekkel teli életre, amire a szüleiknek iskolai végzettség és piacképes szakmai tudás nélkül minimális esélyük volt.

„Göncöl” Völgységi Tanoda, Bonyhád

A tanoda létrejött

A „GÖNCÖL” Völgységi Tanodát a Bonyhádi Független Roma Egyesület 2006/07-es tanév szeptemberétől működteti a Dél-dunántúli régióban, Tolna-megye⁸³ területén, Bonyhád városában. Az Egyesület 2003-ban egy PHARE pályázat keretében roma közösségi házat és információs központot hozott létre, ahol különböző gyermek-, és felnőtt programokat, nemzeti és Európai Unió projektet valósítanak meg, s e közösségi ház helyszíne a tanodai foglalkozásoknak és programoknak. Az épület jól felszerelt és tágas, több teremből és irodából áll, melyek alkalmasak az olyan tanodai tevékenységek végzésére, mint az óraadás, szakkörök, közösségi és szabadidős programok lebonyolítására.

A tanoda 2006-ban a HEFOP 2.1.4b nyertes pályázat keretében kezdte meg működését, s a projekt 18 hónapig finanszírozta a programot, s zárása után – más tanodákkal ellentétben – különböző források bevonásával működteti az Egyesület jelenleg is a tanodát. A tanoda céljának és feladatának tekinti „*a részképeség-hiányok pótlását, a felzárkóztatást, a tehetség gondozást, a képességfejlesztést az egyéni igényekre és képességekre, a haladási tempóra alapozott egyéni fejlesztést, a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének, továbbtanulásának, szociális helyzetének javítását*”⁸⁴.

A projekt indításakor a szülőket tájékoztatták a program lehetőségeiről, a működésről, a jelentkezés és a részvétel feltételeiről. E fórumon, ahol szülők, diákok, pedagógusok jelentek meg, az Egyesület vezetője és a projekt szakmai vezetője nyújtotta tájékoztatás indította el a diákok jelentkezését a tanodába. A tanulók bevonása a tanodába a helyi oktatási intézmények, a szülők, a helyi roma közösség segítségével történt. A tanulók kiválasztásának feltételei között szerepelt a halmozottan hátrányos élethelyzet, a jelentkezők motivációja, a tanulási nehézségek, kiemelkedő képességek megléte és az együttműködő, támogató szülői háttér. A felvett diákokkal szerződést kötöttek melyben az együttműködést, a felelőségeket és a kötelezettségeket tisztázták a tanoda munkatársai és a diákok között. A tanodába a pályázat alapján elsősorban a felső tagozatos és a középiskolás fiatalokat lehetett bevonni, összesen 30 főt vállalva a projekt megvalósítása során. A valóságban 43-44 fő volt a tanulói létszám a tanodában, s arányait tekintve a tanulók 80%-a roma származásúnak vallja magát. A tanodába járó gyerekek kb. 15-20 %-a jegyzői védelemben van.

„Naponta 20-25 gyerek látogatja a Tanodát, amikor program időszak van, tanév van, az év folyamán. Most nem 20 gyerekről kell, hogy beszéljünk, hanem 30. Számunkra az hivatalosan 30, és a pályázatban az ötödikes korosztálytól, de plusz jöttek a kicsik, és így 44. Voltak olyanok is, akik a projekt kezdetekor nem voltak benne a névsorban, tehát nagyon kevés volt a lemorzsolódás. Sokkal többen jártak ahhoz képest, ami volt régen a „keretben”, de ezen kívül többen voltak, akik jöttek. Tulajdonképpen 40 fölött volt a gyerekek létszáma”. (mentor)

A tanoda társadalmi környezete

A tanoda környezetét tekintve az oktatási intézmények pedagógusai és a szülők különböző módon fogadták a tanoda létrejöttét. Kijelenthető, hogy nem tudták mit is jelent a tanoda, mivel is foglalkozik. A pedagógusok egyrészt versenytársat láttak a tanodában, másrészt ismeretlen volt számukra e program, a szülők pedig konkrét elképzeléssel érkeztek a tanodába, mely szerint gyermekük tanulmányi eredménye a tanoda segítségével egyik napról a másikra megjavul, jobb lesz. A tanodában a gyerek hasznosan tölti az idejét, elkészíti a házi feladatát, vagyis hasonlóan

⁸³ Tolna megyében összesen két tanoda működik, s mindkettő városi közegben. E két tanoda a bonyhádi székhelyű Göncöl Völgységi tanoda, melyről e tanulmány is készült és a szekszárdi Czinka Panna tanoda.

⁸⁴ A „Göncöl” szekér halad, „Göncöl” Völgységi Tanoda projektzáró kiadványa, Bonyhádi Független Roma Egyesület, Bonyhád, 2008. március, 2. oldal.

képzelték el a tanoda működését a napközihez, de semmiképpen nem gondoltak arra, hogy a gyerekek majd „játszani” megy a tanodába.

„A tanoda kezdetén volt az iskolák felől is egyszer egy bizalmatlanság, mert fogalmuk nem volt, hogy mi az, hogy Tanoda. Másodsorban pedig azért érték a gyerekeket olyan dolgok, hogy „Te csak ennyire tudod? Pedig tanodás vagy! Minek jársz oda, ha ott nem tanulsz semmit?” Ilyenek azért voltak. És ugye az indirekt fejlesztésben pedig ott volt az, hogy csoportfoglalkozás, szakkör. (...) Valahogy kompromisszumot kellett kötnünk, mert, mondom, a szülők igénye is az volt, amikor elkezdtünk játszani a gyerekekkel tavaly szeptemberben csoportfejlesztési játékot, akkor azt mondták, hogy hát azért megy ide ez a gyerek, hogy ne tanuljon? Hát, azt mondja, egész nap csak játszanak velük ezek a mentorok. Hát akkor ki voltak akadva. Jöttek a szülők, hogy nem is tanulnak ezek a gyerekek, mert mi csak ott játszunk velünk, ettől nem lesz a gyerekeknek jobb az eredménye. És akkor mi is úgy voltunk, hogy mi azt tudjuk, hogy nem az az elvárás tőlünk, hogy házi feladatot oldassunk meg velük, de valahol be kellett vállalnunk. Egy: a szülők igénye miatt, hogy ne vigyék el a gyerekeket, a másik pedig az, hogy az iskolák igénye miatt, mert ha tényleg nem volt kész a gyerekeknek a házi feladata, akkor jogosan mondta azt, hogy lejárt a Tanodába a gyerekem, és még sincs hatása a dolognak, sőt! Tehát igazából ez azért a részünkről egy kompromisszum volt. Akkor novemberben tartottunk egy közös szakmai megbeszélést. Tehát havonta voltak szakmai megbeszéléseink, és a novemberi szakmai értekezleten végül is azt határoztuk el, hogy akkor az indirekt fejlesztésből kicsit visszavesszünk (ha nem ez a szülők igénye és az iskola igénye, akkor ne legyen belőle hátránya a gyerekeknek), tehát ha a gyerek lejön, akkor nyilván természetesen volt fejlesztésben része. Két hónappal a kezdés után világosodott ki az, hogy tényleg amelyik gyerek ezt komolyan veszi, az fejlődik.” (tanoda szakmai vezetője)

A tanoda tanulói: felvétel, kizárás, magántanuló

Háromoldalú megállapodás kötöttek a tanodában a partnerekkel. Egyfelől a szülők kifejezték azt a szándékukat, hogy a gyerekük a Tanodába járjon, és hozzájárultak ahhoz, hogy a gyerek adatait felhasználhassák a projekt során, és az iskolából is információkat szerezhessenek a diák tanulmányi eredményeiről: például a naplóba a betekintés lehetővé váljon. Az iskolákkal is kötöttek együttműködési megállapodást, hogy a mentorok órát látogathatnak, s együttműködnek lehetőség szerint. Összesen hét oktatási intézménnyel van együttműködése a tanodának. A tanulókkal minden évben volt egy ünnepélyes évnnyitó, ahol a diákok aláírták a saját szerződéseiket, amiben vállalták, hogy eljárnak a foglalkozásokra, hogy a csoportvezetőjüknek beszámolnak a jegyeikről.

A tanodából történő kizárásról s egyéb korlátozásokról a Szervezési és Működési Szabályzatban és a Házirendben rendelkeztek, melyet a szerződés előtt a mentorok ismertettek a tanulókkal és a saját csoportjukkal megbeszéltek a házirendet is melyet a roma közösségi ház keretében használtak. Többek között olyan korlátozó intézkedéseket is bevezettek, melyek az internet használatot szabályozták, mivel korábban volt rá példa, hogy a diákok a tanodában voltak, de nem tanultak, hanem internetezni jöttek, a szülők pedig úgy tudták, hogy tanulnak a tanodában.

„Délután 4-ig csak az mehet oda a számítógéphez, aki aznap már a foglalkozáson részt vett, vagy nem mehet oda. De az lehet egyéni fejlesztés is, vagy bármi. Csak utána. Dolgozzon meg azért, hogy utána leülhet a számítógéphez. (...) Ez is nekünk a

tanulóidőnk volt, mert nekünk is tanulóidő volt ez a történet, mert igazából sok dologra nem voltunk felkészülve.” (tanoda szakmai vezetője)

A tanodából történő kizárásra is volt példa, összesen két tanulót zártak ki, az egyik tanulót pszichés betegsége miatt, míg a másik elköltözött. Konfliktus miatt kizárás még nem történt. A végzett tanulókat, akik felsőfokú intézményben tanultak tovább is mondhatjuk „kizárták” mivel megszüntették a szerződését a tanodában, hiszen a célcsoportba már nem tartoztak bele, viszont mentorként, kortárssegítőként visszavárják a végzett diákokat, hogy tapasztalataikkal, példájukkal segítsék fiatalabb társaikat. A diákok között összesen 2 fő magántanuló van, akik közül az egyik az elmúlt tanévben sikeresen befejezte az általános iskolát, a másik diák pedig 5. osztályosként 14 éves, jelenleg a tanodában készítik fel a vizsgákra.

A tanoda pedagógiai munkája

A tanodában mentorokat (4 fő) foglalkoztattak, akik egyben óraadók, szakkör-, és csoportvezetők is voltak, tehát tanítottak. A mentorok főállásban napi 8 órában dolgoztak a tanodába. A mentorok kiválasztása során előnyt jelentett a felsőfokú pedagógiai végzettség, szociális területen szerzett gyakorlat, a hátrányos helyzetűekkel végzett munka, valamint a cigány népismeret vagy bármely cigány nyelv ismerete. A mentorok végzettségük szerint pedagógusok. A mentorok felvétele után egy 60 órás képzésen vettek részt, melyet a szakmai vezető és más szakemberek tartottak, e képzés keretében megismerkedtek a projekttel, a tanoda működésével, elveivel, értékeivel, a feladatokkal, pedagógiai módszerekkel, ezenkívül roma néptörténettel és kultúrával is foglalkoztak. Feladatuk szerint „foglalkozásokat vezetnek, tanítanak, a hozzájuk tartozó diákok tanulmányait és szociális helyzetét figyelemmel kísérik, tartják a kapcsolatot a családdal, szülőkkel és az iskola pedagógusaival, részt vesznek a tanoda rendezvényein, a táborokban és az ünnepélyek szervezésében, adminisztrációt (fejlesztési naplót) vezetnek”⁸⁵. A tanulók választottak mentort maguknak, csoportot alakítottak. E csoport, elsősorban azt jelentette, hogy adott tanulók adott mentorral tartják a kapcsolatot, de mivel minden mentor a saját kompetenciájának megfelelően szakköröket és csoportfoglalkozásokat indít, tantárgyakból tart órákat, ezért a gyakorlatban több csoportról is beszélhetünk. E tanulói csoportok nem zártak, átjárhatóak és egy diák több csoportnak is a tagja lehet, attól függően, hogy milyen témájú szakkör vagy foglalkozás érdekli. A szakkörökön és egyéb foglalkozásokon a tanulók önkéntes jelentkezéssel vehetnek részt, melyeken indirekt fejlesztés történik.

„Az egyik specialitása a tanodának, ami alapvető volt, hogy mentorokkal dolgozunk. Alapvető volt az, hogy valamilyen szinten önszerveződő csoportokat alakítunk ki, és hát az ő számukra az indirekt képességfejlesztést szakkörökkel, klubokkal, körökkel végezzük el. A harmadik pedig a nagyon kemény, szoros emberfogás, ezt tegnap is mondtam, ezt a szoros emberfogást, szeretem ezt a kifejezést, mert kifejezi azt, amit gondolok, hogy utána kell nyúlni az embereknek, a gyerekeknek, a mentoroknak. És iskolába kell menni, akár szülői értekezletre, elkísérni a továbbtanulási napra, és elmenni a családokhoz, amikor kell. Egy nagyon-nagyon szoros együttműködést kell kialakítani, családdal, intézménnyel, szakszolgálatokkal és egyéb segítő hivatalokkal, intézményekkel. Ez volt az, amihez én mindenféleképpen ragaszkodtam.” (tanoda szakmai vezetője)

A felzárkóztatás, a házi feladat elkészítése a szülői igények alapján az első helyen szerepel a tanoda foglalkozásai között. Az óraadás során a pedagógiai módszer a tanulói igényeknek megfelelően változott, elsősorban egyéni felkészítés és a csoportmunka módszereit alkalmazzák a

⁸⁵ „Göncöl” Völgységi Tanoda Házirend, 5. old.

tanárok. A tanodába járó összes tanuló részt vett egy bemeneti kompetenciamérésen, s a mérési eredmények alapján történnék az egyéni fejlesztések. A projekt zárása során e bemeneti mérésekhez viszonyítva történt a kimeneti kompetenciamérés, így a tanodába járó diákok képességeinek fejlődése láthatóvá vált, s bizonyíthatóvá az adatok alapján.

„A vezető mentor felelt a szakmaiságért is. Tehát abszolút megvan minden kompetenciája (vezető mentornak) ahhoz, hogy az összes tanulási nehézséggel küzdő gyerekeknek speciális, saját, egyénre szabott fejlesztési tervet tudjon elkészíteni illetve olyan bemeneti méréseket tudtunk végezni így, az ő segítségével, nyilván itt is megbeszéltük, meg konzultáltunk folyamatosan, ami, úgy gondolom, hogy az országban forgalomban lévő méréseknél jobb. Annyival jobb, hogy két évente, tehát kettes évfolyamonként, tehát ötödik-hatodik, hetedik-nyolcadik, kilencedik-tizedik és tizenegyedik-tizenkettedik évfolyamon mér. 21 célterületet mértünk. Kompetencia területet mértünk. Az világos volt számomra pedagógusként, hogy ez a Tanoda nem az iskolai sikerességről szól, hanem ezeknek a kompetenciáknak a fejlesztéséről. A bemeneti kompetenciaméréseknél volt olyan, hogy négy év elmaradást mutatott a szövegértése, de általános fogalmi szinten is. 21 területen a projekt végén visszamértük az eredményeket, és elég szép eredményt sikerült elérnünk, úgy gondolom. Több mint 25 százalékos eredményt sikerült elérni a kompetenciafejlesztés területén.” (tanoda szakmai vezetője)

A pedagógiai módszerek tekintetében az egyéni fejlesztés és a csoportmunka a tanulói igényeknek megfelelően történt. Ha egy évfolyamról több diák is volt a tanodában, s ugyanazt a tantárgyat tanulták, ráadásul barátok is, ebben az esetben jellemző a kiscsoportos munka, ami általában 2-3 főt jelent. Emellett viszont az egyéni fejlesztések is megjelentek, amikor a mentorok egy-egy tanulóval foglalkoztak, tanultak.

„A csoportmunka a gyerektől függ, mert vannak olyan gyerekek, akik egy osztályból érkeznek, 3-4 gyerek például, ugyanaz a házi feladatuk, ők hozzászórtak, hogy ők egyszerre jönnek, egy társaságban vannak, egymásnak segítenek. Elfelejtettem a házi feladatot felírni, akkor segítünk egymásnak. Jobb közösen, meg együtt, mert ők talán egy kicsit biztatást is kapnak arra, hogy az órán is együtt fognak dolgozni. Itt megértik esetleg a feladatot, és ott is összedolgoznak. A közösséget is erősíti, azt gondolom, az idejártó gyerekekben, a közösségi érzést. Ilyen szempontból kiscsoportos foglalkozásokat is tartunk, házi feladat megoldása szempontjából, vagy felzárkóztatás szempontjából, de természetesen az egyéni foglalkozásnak is nagyon nagy szerepe van. Igazából nem tudok olyan módszert, olyan egy módszert kiválasztani, ami egységesen jó lenne. Teljesen változó életkorú gyerekek voltak.” (mentor)

A tanodában dolgozók és a tanoda szakmai vezetője is egyetértett abban, hogy alapvető igény a házi feladatok megoldásában történő segítségnyújtás, s ezenkívül az egyéni fejlesztések, kompetencia fejlesztése különböző indirekt foglalkozásokkal, programokkal, szakkörökkel. Összesen öt szakkör működött a pályázat keretében, melyet a négy mentor szervezett: informatika, média, színjátszó, sport és életmód területen. Ezen kívül táncsoport, zenekar és néptörténeti kör jött létre. A szakkörök a négy mentor érdeklődési köréhez és a gyerekek szükségleteihez igazodtak. Az életmód szakkör lényege volt a lányok anyai szerepre való felkészítése. A színjátszó szakkör során kommunikációs gyakorlatokat végeztek, ezáltal a szövegértés fejlesztése is zajlott, emellett az ünnepeken előadásokat tartottak, elsősorban az olyan nagyobb ünnepeken, mint a Karácsony. A táncsoport alapvetően a diákok identitástudat megőrzését célozta meg, a zenekar a táncsoport mellett „kísérőként” működött. A médiaszakkör

keretében újságot szerkesztettek a diákok, az informatika szakkörrel közösen megosztották a feladatokat.

„Nem elsősorban az lenne a cél, hogy a házi feladatot megoldjuk velük, és pótoljuk a hiányosságokat, amiket az iskolából esetleg a gyerek hoz, illetve a tanórai elmaradásait, hanem az, hogy fejlesszük őket, és megpróbáljuk őket egyáltalán a tanulás szeretetére ránevelni, meg a rendszerességre elsősorban. De hát sajnos időnként csak arra van lehetőség, illetve idő, hogy átnézzük a napi dolgaikat, a házi feladataikat rendbe rakjuk, és készüljünk a következő napi dolgokra. Amire nagyon nagy gondot fordítunk, és amit szeretnénk továbbra is csinálni, az a tehetséggondozás. Ha van valamelyik gyerekben bármilyen cél, bármilyen tantárgyból látjuk azt, hogy egy kis lökéssel, kis segítséggel lehetne őt arra biztatni, hogy egyrészt továbbtanuljon, vagy jobb eredményt érjen el, vagy egy versenyre elküldeni, akkor ebben maximálisan segítünk neki. Ennyit a gyerekekről. Kicsit azt mondtam, hogy az idő szűke miatt, és ezt nem rossz értelemben mondom, hogy a tehetséggondozás háttérbe szorul a házi feladatok, meg a felzárkóztatások miatt.” (mentor)

A korrepetálások és a csoportfoglalkozások, szakkörök mellett pályaaorientáció, kirándulások, közösségi-szabadidős programok, táborok vannak. A pályaaorientáció keretében a pályaválasztás előtt álló diákokat elkísérik a megyei továbbtanulási napokra, különböző nyílt napokra, melyeket az oktatási intézmények tartanak, ezen kívül hívnak vendégeket, akik intézményeikről, míg a középiskolás-főiskolás fiatalok tapasztalataikról beszélnek. Meghívott vendégként szerepelt a Tolna megyei munkaügyi központ roma referense, aki szakmákról és lehetőségekről tartott előadást. Érettségire és felvételire felkészítés is történt, mely során a középiskolában végzős tanulókat segítették az érettségire és az egyetemi felvételire.

„Rendszeres program volt tulajdonképpen a továbbtanulóknak az egyéni felkészítése is. Tehát a továbbtanulás ősszel kezdődött azzal, hogy október végén, novemberben a gyerekeknek továbbtanulási napok voltak, itt az iskolában is volt rendszeresen, vagy van rendszeresen kistérségi továbbtanulási nap, illetve Szekszárdról a megyei művelődési csoport szokott ilyen továbbtanulási napokat tartani. A hetedik-nyolcadikosokat elvisszük ezekre a napokra. Nyilván, ahol kellett, ott a munkaügyi központ hozta a kis kompetenciamérést, „Melyik szakmát válasszam?” című játékos, ilyen-olyan mérések voltak. Ott a gyerekek szinte mindegyike megcsinálta. Tehát hetedik-nyolcadikosoknak volt ez. (...) Visszajárnak a végzetek, jó a kapcsolat velük. Ha visszajönnének, én nagyon szeretném, ha ők mentorok lehetnének valamilyen úton-módon. Voltak táborban. Én úgy gondolom, hogy jó a kapcsolat. Az egyik romológiaára jár. A másik szociális munkás. A harmadik pedig felsőfokú egészségügyi végzettséget szerez.” (tanoda szakmai vezetője)

A mentorok, tanárok

„Mindenféleképpen felsőfokú pedagógiai végzettség, és valamennyi gyakorlat volt a felvételük feltétele. És ezt igazából pont azért, mert nem minden megszólított vállalta azt, hogy roma gyerekekkel dolgozik, volt, aki munkanélküli volt, kikérhető lett volna a munkaügyi központból, de azt mondta annak ellenére, hogy nem, úgy döntött, hogy nem, ő nem fogja ezt csinálni. Neki nem fogják a 15 éves roma fiú gyerekek az idegeit tönkretenni. Úgy gondolta, hogy képesek már arra, hogy megpróbálják rendesen az embereket. És azt mondta, hogy ő köszöni szépen, ha munkanélküli lesz továbbra is, akkor sem vállalja. (...) én mindenkivel személyesen beszéltem.

Én azt mondtam nekik az első tíz mondat után, hogy nézd, egy: gondolkodási időt kapsz, kettő: ekkorra meg ekkorra jelezz vissza, nem érdekel, hogy miért nem, vagy most mondd meg azt, hogy ezzel a célcsoporttal ezért nem – én ezt elfogadom. Nem fogom rád erőltetni, de elvárom, hogy őszintén megmondd.”

Nyári tábor

2007 nyarán voltak táborozni, de idén nem mentek, mivel nem kaptak támogatást, illetve vártak egy HEFOP 2.1.9 által tanodák számára kiírt pályázatra, mely az elvárt feltételekhez képest nehezítette a pályázást, ezért nem pályázott az egyesület, így nem tudták vinni a tanoda diákjait táborozni. Az említett pályázat egyik célcsoportja a tanoda pályázatban nyertes szervezetek voltak, viszont a feltételek között szerepelt, hogy minimum 40 gyerekkel lehetett megpályázni, akik regisztráltak szerepeltek a HEFOP 2.1.4 vagy HEFOP 2.1.4b nyertes pályázatban, csak azok a gyerekek mehettek táborozni. Mivel a bonyhádi Göncöl tanoda, a HEFOP 2.1.4 pályázatban 30 gyerek bevonását vállalta a tanodába, ezért e feltételnek alapvetően nem felelt meg, így nem pályázhatott. Másik lehetőség volt, hogy hasonló létszámproblémával küzdő tanodát működtető szervezettel együttműködve közösen szerveztek volna tábort, megosztva az arányokat, tehát két tanodából maximum 20-20 főt lehetett táboroztatni, továbbá nehezítette a szervezést az utófinanszírozás kérdése. Mindezek miatt végülis idén nem voltak táborozni.

„Az összes programköltséget nekünk kellett volna megelőlegezni, a tanároknak, a kísérőknek a bérét, tárgyi eszközöket, teljesen nullán vagyunk. Már hitelt se tudunk fölvenni senkitől, mert nincs kitől. A másik meg az, hogy azt mondták, hogy azt javasolják, hogy szerződünk le egy táborral. Balatonmária, megadtak ilyen tábori lehetőségeket, és ők egy az egyben átvállalják az összes költséget, de ilyen 5 millió forintos, vagy azon felüli számlát kiállítanak egyben, akkor nem nekünk utalják, hanem mindjárt oda. És akkor így én azt mondtam, hogy nem. Mire megszerveznék, utána mennék, hát nem. Most kiírták másodszor is, még mindig maradt benn 100 millió forint.” (tanoda projektvezető)

A tanoda külső kapcsolatai

A szülőkkel a kapcsolatfelvétel már korábban megtörtént, a szülők többsége ismerte a Roma Közösségi Ház programjait, részt vett képzésen, tanfolyamon, melyet a közösségi házban tartottak. Az új programról, a tanodáról indítás előtt tájékoztatták a szülőket. A mentorok feladata a családlátogatás, így a rendszer kapcsolat is adott, s mivel az Egyesület több projektet is működtet, tehát nemcsak gyerekek számára, hanem felnőttek számára szóló programokat is szerveznek, ezért a kapcsolat szorosabbá vált a tanoda beindításával. A szülők gyakran részt vettek a tanoda közösségi programjain, elsősorban az ünnepi rendezvényeken. Évközben fórumokat, találkozókot is tartottak a szülőknek. A tanodába járó gyerekek szülei nyilatkoztak arról, hogy gyermekük jár a tanodába és részt vesz a foglalkozásokon. Konfliktusok ritkán fordultak elő, ha voltak, inkább a magatartási problémák kezelését illetően, de ezeket a konfliktusokat megbeszélték, lehetőség szerint megelőzték a mentorok családlátogatással.

„Konfliktus családok között, gyerekek között. Originálisan családok között volt, ami már sajnós a gyerekekre is áttevődött, meg tényleg az, hogy én elviszem a gyerekeket kirándulni, és a gyerek az apja jelenlétében fogja magát, és egy ötödikes gyerek rágyújt. Tehát én azt hittem, rosszul látok. Ott van az apja a kiránduláson, és rágyújt a gyerek. Mondjuk neki, hogy nem kéne, dobja el, közösség miatt. És az apukának nem

tetszett, hogy rászóltam a gyerekre. Ilyenek azért voltak, maradjunk annyiban.” (tanoda szakmai vezetője)

Kapcsolatban vannak több intézménnyel, általános iskolákkal, a középiskolákkal, ahol a tanodás diákok tanulnak. Ezen kívül egyéb szociális intézményekkel, nevelési tanácsadóval, családsegítő központtal, az ÁNTSZ-szel. Gyakran hívták meg közösségi programokra az intézmények képviselőit, munkatársait. Eleinte kevés érdeklődést mutattak a tanoda iránt, nem ismerték, nem tudták mit is jelent. Később viszont fordult a kocka, és az iskolák a magatartási és egyéb tanulási problémákkal küzdő tanulóknak a napközi helyett a tanodai foglalkozásokat javasolták, vagyis a tanodába irányították őket és ezzel megszabadultak a problémától. Felvetődik a dilemma, hogy ebben az esetben a tanoda helyettesíti az iskolát, vagyis a napközit.

„A kezdetekben nehéz volt az iskolákkal. Az volt az érdekes, hogy azt se tudták, hogy mi ez az egész, de köszöntek szépen, nem is kértek belőle. Tehát hiába hívtuk meg őket az első szülői értekezletre, például a három iskolaigazgatót, az általános iskolából, meg a három középiskolából az igazgatókat, egyetlenegy jött el, ahol az úgynevezett szegregált osztály működött, fejlesztőosztályok vagy fejlesztőcsoportok működtek. Annak az iskolának az igazgatója jött el, csak azért is, mert elsősorban kíváncsi volt arra, hogy na, akkor hogy passzolhatna le néhány gyereket. Ez volt az első félév tapasztalata. A másik, az azért volt kettős, mert a pedagógusok körében az egyik értékelte a gyereknél azt, hogy plusz dolgot képes elvégezni. A másik, én úgy gondolom, akkor kezdett el igazából ez megváltozni, amikor látták, hogy ugye azt mondtuk, hogy novemberben készültek el a fejlesztési tervek. És a fejlesztési tervvel odament a mentor ősszel a pedagógushoz. És hát ugye a személyes kapcsolattartás az addigi fikciókat, amiket magában elképzelt, hogy majd ők jól odamennek, és jól nem csinálnak semmit, aztán egy kicsit úgy félébresztette, hogy mégsem így van. Tehát akkor kezdtek el, hogy fejlesztési terv, hogy ilyen is van, meg így foglalkoznak a gyerekekkel? Ebből odáig jutottunk, hogy a problémás gyerekeket az iskola próbálta meg a napközi helyett hozzánk áthelyezni. Azt mondta, hogy halmozottan hátrányos helyzetű roma gyerek, halmozottan hátrányos helyzetéből adódóan kialakult nála egy nagyon erős magatartászavar, részképesség-hiány és egyéb minden más. Akkor be lehetne úgy vonni a Tanodába, hogy ne napközibe járjon, ugye a húsz fő közé házi feladatot írni, hanem lent a Tanodában biztosítuk neki azt, hogy naponta lemegy, szakmai segítséggel, egyénileg megcsinálja a házi feladatát, és úgy megy haza, és akkor a szülő is tudja, hogy rendben van. Idáig jutottunk, és úgy gondolom, hogy ez nem semmi. Olyan két-három fő volt. Ezt azért nem tudom pontosan megmondani, mert az egyik egyébként is abba az egyes iskolába járna, abba a bizonyos C osztályba járna, nem C osztálynak hívják, de a nagy része az volt egyébként. (...) Úgy gondolom, hogy egy korrekt együttműködés esetén ez nem probléma. Én azt láttam, ami ebben az iskolában volt, hogy tényleg zavarva volt a gyerek, tényleg szüksége volt az egyéni bánásmódra, teljesen. És én úgy gondolom, hogyha ezt normálisan kezeli a szülő is, a gyerek is, az iskola is, és a Tanoda is, akkor ez nem probléma, mert a gyerekért van. Ha csak lepasszolás van, az baj. Ha csak azért, hogy ne itt rontsa a levegőt, hanem ott – az baj. Én úgy gondolom, hogy itt nem arról volt szó, mert papírral igazolt, BNO-kóddal igazolt probléma miatt volt neki. Akinek BNO-kódja van, az már szervi eredetű tünet-együttes. Akinek már BNO-kódja van, az már nem tehet róla, hogy nagy közösségben nem tud úgy teljesíteni. Úgy gondolom, hogy ez, amiről én részletesen tudok, az nem olyan volt. A másik két esetben sem gondolom egyébként, mert nem egy rendetlen nem-roma gyereket akartak ránk varrni. Tehát ilyen alapon azt is lehet, hogy

van ott más nem-roma is, hadd menjen oda. Tehát nem ez volt az alaphelyzet.” (tanoda szakmai vezetője)

Amikor a tanoda felvállalta az iskola által „problémásnak” tekintett gyerekek fejlesztését, az iskolák elfogadták a tanodát, s a későbbiekben eljártak a pedagógusok, osztályfőnökök a tanoda által szervezett szülői és közösségi fórumokra, programokra. Az oktatási intézmények mellett a polgármesteri hivatal munkatársai is részt vettek egy-egy rendezvényen.

A tanoda munkatársai tapasztalatcsere céljából más tanodákkal (pl. Józsefvárosi tanoda, Czinka Panna tanoda, komlói tanoda, stb.) is felvették a kapcsolatot. A tapasztalatcsere során a finanszírozási problémákon keresztül a szakmai feladatok és dokumentumok elkészítéséig. A tapasztalatcserek során segítették egymás munkáját, hospitáltak egymásnál. De minden tanoda alapvetően saját maga alakította ki programját, a helyi igények és lehetőségek szerint, ez nem történt másként Bonyhádon sem, ahol az egyediséget a mentorok sokoldalú főállású foglalkoztatásában és a kidolgozott szakmai dokumentumok (SZMSZ, Házirend, Minőségirányítási program) jelölték meg.

A Dél-Dunántúlon létrejött egy szakmai fórum a régióban lévő tanodák együttműködésében, a találkozások teremtettek lehetőséget a tapasztalatcsere és a közös gondolkodásra, az érdekképviselő kialakítására. A kezdeményezés alapvetően az országos tanodaszövetség kudarcának is köszönhető, hiszen igény volt a tanodák részéről egy érdek-, szakmaképviselői szervre, ahol összesítették volna tapasztalataikat az ország különböző területén lévő tanodái, és a finanszírozás ellehetetlenülése ellen is felléphetek volna kollektívan. Mivel a Tanodaszövetség létrejöttével nem valósította meg az elvárásokat, gyakorlatilag alulról jövő kezdeményezésként jelent meg a Dél-dunántúli régió tanodáinak havonta megrendezett találkozója, melynek főszervezője nem volt, egyszerűen keresték egymást, s rotációs rendszerben mindig más és más tanoda helyszínén tartották a találkozót, ezáltal közelebbről is megismerték egymás munkáját.

„A tapasztalatcsereknél elmentünk, és egymás programjairól tájékozódunk. Belenézünk, milyen programok vannak, újságokat mindenki egymásnak adogatta. Ebben vagyunk mi – szerintem – különlegesek, amit kérdeztél, hogy mi abszolút pedagógiai program, SZMSZ házirend.” (tanoda szakmai vezetője)

Finanszírozás, pályázat

Az Egyesület 2007-ben felvett mikrohitelt, mivel a HEFOP pályázati lebonyolítás szakmai része a tervezett ütemezés szerint haladt, viszont a finanszírozás, már a szerződéskötés csúszása, a projekt előrehaladási jelentések elfogadása és a résztámogatások utalása a pályázat ütemezéséhez képest hónapokat késett. A pályázatkezelő közreműködő szervezet és az operatív program irányító hatóság együttműködése a kedvezményezettrel nem volt zökkenőmentes. A tanoda munkatársainak tapasztalata szerint a szükséges adminisztráció ütemezés szerinti elkészítése és leadása minden esetben megtörtént, de ellenőrzése gyakran hónapokon keresztül történt, s így a felmerülő problémák is hónapokkal később derültek ki, melyek korrigálását a munkatársak azonnal megtették, viszont újabb hónapok következtek az újabb ellenőrzés során. (Sajnos, az állami szervezetek munkatársai között is gyakori volt a fluktuáció, mely tovább nehezítette a munkát, a kapcsolattartást, s minden esetben újrakezdődött az együttműködés az illetékes kapcsolattartóval.) A támogatások utalására az ellenőrzések a pénzügyi és a szakmai dokumentumok teljes elfogadása és jóváhagyása után van lehetőség, ami a tervezethez képest akár 5-10 hónapos vagy akár egy éves csúszást is jelenthet. Ennek következtében a Göncöl tanoda is hitel felvételére kényszerült, melynek kamatait, a pályázat összegéből nem tudja

visszafizetni, így az Egyesület más forrásaiból szükséges átcsoportosítani és megteremteni a kamatra fordított összegeket. Elmondható, hogy a tanoda projektet leginkább a megítélt támogatás utalása akadályozta leginkább, a támogatás nem volt kiszámítható, így nehezen lehetett előre tervezni.

„Hiába van több forrás az EU-nál, tudom, hogy már régen nem a Tanodánál tartunk, hiába várják azt, hogy pályázzanak, ha inkorrekt az elbírálási rendszer, ha a pénzek leosztása nem történik meg rendesen, tehát a szerződött pénzeknél az egyik oldalon várják a pontos szerződésnek a betartását, a másik oldalon nem. 8 hónap múlva sincs pénz egy megkötött szerződés után – akkor miről beszélünk? Én voltam az, aki eljárásrendi vizsgálatot indítottam az OKMT ellen, és érdekes módon, két héten belül megkaptuk a projektből a pénzt. Igaz, hogy ezért a Kht. kivonult az OKMT-be, és a miniszteri vizsgálatok elkezdődtek, elég komoly vizsgálat volt. Miért kell ahhoz eljárásrendi vizsgálat, hogy megkapjuk a pénzünket?” (tanoda szakmai vezetője)

”Úgy gondolom, hogy az, amit most minisztériumi és állami szinten csináltak, az a tanodák elleni merénylet. Nemcsak a sztenderdizáció, az is, de az Educatio Kht. működése, hogy nem írták ki a pályázatot, és hogy egy csomó Tanoda ellehetetlenült, és szétszaladnak a gyerekek, és szétszaladnak a pedagógusok. Még egyszer ugyanazt a pedagógust, nincs garancia, hogy be tudom csalni a projektbe, akinek egyszer azt mondtam, hogy vizslát, de az már tudja, hogy egyszer kiképeztem, 18 hónapig csinálta, tudja, hogy mit kell csinálni. A gyerekeknek, ha egyszer elszökik tőle, elszökik, elszökik a Tanodától, a rendszerességtől, az ellenőrzéstől, a következetességtől, nincs olyan ember, aki két év múlva visszahozza ezt újra. Ezért mondom, az, hogy nem írták ki most ezt a Tanoda-pályázatot újra, és hogy nem úgy kezelik, ahogy szakmai érvek alapján kellene. Itt minden van, csak szakmaiság nincs. Itt monitor, kérdőívek, ellenőrzésektől kezdve minden van, csak korrekten a pénz nem jön le, a másik pedig az, hogy csak szakmaiság nincs abból a szempontból, hogy aki ezt megengedte, hogy ezek a Tanodák világgá szaladjanak, az szakmaiatlan döntést hozott, úgy gondolom, és akkor nagyon őszintén fogalmaztam. (...)Tehát ott, ahol olyan döntés születik, hogy nem írják ki a pályázatot, hogy folytonos lehessen egy Tanoda, hát ott már csak a gyerek nem számít. Hát akkor meg még eggyel több olyan, ahol a gyerek nem számít, az általános iskolákon kívül, ahol a kompetenciaalapú oktatásnak nincsenek meg a könyvei, vagy ha megvannak, akkor nagyon drága, hihetetlen, hogy mik vannak ebben az országban.” (tanoda szakmai vezetője)

A bonyhádi tanoda a talpraesettebb, szerencsésebb tanodák közé tartozik, mivel a projekt lezárulása után a munkaügyi központ támogatásával tudja foglalkoztatni mentorait. Az előző tanoda pályázat lezárult, az tervezett újabb pályázat pedig lassan 1 éve várta magára. Ráadásul a kiépült infrastruktúra amortizálódik, a humán erőforrás elmegy, a diákok segítség nélkül maradnak, a folyamat, mely eredményeit rövid távon nehezen mérhetjük, megszakad és valószínűsíthető, hogyha a fejlesztés nem folytatódik, akkor az eddig elért haladás is feledésbe merül.

A finanszírozás nagyon megnehezítette a szakmai munkát, de ezenkívül fontos megemlíteni a tanoda sztenderdizációt, melyet kb. 2-3 éve a Tanodaszövetség kezdett el kidolgozni az Educatio kht. (korábban Sulinova Kht.) megbízásából. A sztenderdizáció alapvetően meghatározza a tanoda programok működését, ún. általános elveket, elvárásokat, feltételeket illetve a korábbi tapasztalatok összegzését tartalmazza. A sztenderdizációval kapcsolatban néhány alkalommal

találkozót szervezett a Tanodaszövetség, később pedig szakértőket jelölt meg az Oktatási Minisztérium, akik elkészítették a sztenderdizáció szakmai anyagát, dokumentumát. Egyelőre nem nyilvános, a Göncöl tanoda nem kapott tájékoztatást az elkészült anyagról, viszont szakmai anyagait, dokumentumait más tanodákhoz hasonlóan a szakértők számára elküldte visszajelzést azóta nem kapott.

A sztenderdizáció leglényegesebb elemének a célcsoport meghatározását tekintik, mely szerint a célcsoport konkretizálva lenne az 1993. évi közoktatási törvény hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanuló fogalma alapján, ezen kívül a célcsoport életkora is korlátozva lenne. Ez a korábbi tapasztalatokkal ellentétes, hiszen a tanodák jellemzően más-más célcsoport számára nyújtották szolgáltatásaikat, a helyi igényeknek megfelelően határozták meg programjukat, ahogy a Göncöl tanoda is tette.

„Nagyon hangsúlyoznám, hogy nagyon szakmaiatlan döntés volt, vagy nagyon szakmaiatlan mulasztás volt inkább. Már a finanszírozási rész, de az más szervezeteknél is van, máshol is, más projektekre is. Ez a szakmaiatlanság, nem tudom. A másik problémánk, nekem most az, hogy a sztenderdizációban a 3H-s gyerekeket, valószínű, hogy azt nyomatják. Ezeknek a gyerekeknek, mikor még mi indultunk a Tanodával, nem volt kötelező. Ez nekünk azt jelentené, a sztenderdizáció, hogy megkötné a pedagógusoknak a figyelmét és a munkabírását és az erejét az, hogy olyan gyerekeket, akik sem nem akarnak, sem nem, tehát tudomásul kell venni, hogy van 3H-s olyan gyerek, aki annyira lemaradt és annyira magatartászavaros, hogy nincs vele mit kezdeni. Persze lehet, meg kell is, de ha ő nem jön oda, még a szoros emberfogás mellett is, ha ő vállat rángat, és a saját szüleit becsapva azt mondja, hogy nem érdekli, akkor ne az vegye el az energiát attól, aki csak 2H-s, de összetenné a két kezét azért, hogy tanulhasson. Ugyanúgy roma, ugyanúgy hátrányos helyzetű, csak nem halmozottan, és aki már járt mondjuk másfél évig a Tanodába. De gondold végig. A sztenderdizáció félévente változott. Ebben hol benne volt az, hogy a szülők OKJ-s képzése számít, hol nem volt benne. Elmondanám, hogy mielőtt, a nők munkaerőpiaci reintegrációjában ... orrba-szájba képeztük a szülőket. Minden OKJ-s képzés volt. Akivel lehetett, megcsináltattuk a 8 általánost. Ugye, most itt meg lassan hátrány lesz az, hogy az egyesület ennyit dolgozott. És nem fogják elfogadni lassan a 3H-s gyerekek azt a szülőt, aki ugye tanult? Elvileg az OKJ-s alapkategóriába nem tartozott bele, csak a szakmunkás végzettség. Most a szakmunkás-végzettség beletartozik. De ha félévente változni fog, akkor isten tudja, mi lesz ebből. Amikor 3.1.3-as lezárásán voltunk egy nagy konferencián Pesten, ott kerekperccel megkérdeztem a két műhelymunkát vezető moderátort, a két vitavezetőt, vagy hát ez a két emberkét, aki tulajdonképpen a foglalkozást vezette, és ők maguk is két különbözőt mondtak róla. És akkor mondtam, hogy látjátok, erről beszéltem. (...) A sztenderdizációból csak annyit éreztünk, hogy le akarják nyúlni az anyagainkat. És ebből valaki valamikor nagyon jól jár. Minden szakmai anyagot bekérnek, semmi nem lesz az egészből, a véleményeinket igazából sehol nem láttam viszont, hiába írtam meg. 25 kérdőívet elküldtek, válaszoltunk, de nem kérték sehol, hogy ez az én anyagom, vagy ki csinálta, vagy hogy csinálta, vagy melyik tanodáé. Igazából nem is láttam viszont úgy, hogy alatta lett volna a nevünk. Majd meglátjuk. Most nem az, mert úgyis megcsináltuk, meg nyilván mindenki megkapta érte a pénzét, amiért megcsinálta. Jó, de nem mindegy, hogy valaki viszontlátja egy szaklapban az anyagát, és más veszi fel érte a pénzt.”

„A Tanodánál, most, kimondom, mindegy, úgy számláztuk be az utolsó részleteket, hogy majd akkor megkapjuk a pénzt, mivel én vállalkozó vagyok, megtehetem, hogy

kézpénzes számlát berakok, de benne áll a pénzünk hónapok óta. Hónapok óta. Mindenki kifizette róla az adót, mindent, és itt még helyszíni monitoring sem volt, záró monitoring sem volt, meg záró ellenőrzés sem volt. Én tudom, hogy ez gyakori, de ha bármit tehetek azért, hogy ez megváltozzon, és a külső szakértő cég ezt komoly helyre leírja, akkor egyáltalán nem vagyok ellenére. Egyébként én is leírom az ilyeneket. Tehát felháborítanak. Most mondjam azt, hogy a Tanodánál konkrétan, elindult a Tanoda júniusban, és augusztusban kötöttek szerződést, és az augusztusi időponthoz számítva novemberben kaptuk meg a pénzt. Azt képzeld el, hogy működött úgy a Tanoda júniustól novemberig, hogy egy fillér nem érkezett le. Tehát egy fillér sem. Az előleget kaptuk meg novemberben. Érted? Ez hihetetlen, hogy mennyire nem. Szerződéskötéstől számított 60 napig ...Az 20 százalék sehol, nem volt helyszíni ellenőrzés. Érthetetlen. Pedig, ha Laci, a projektvezető valamiben jó, akkor abban jó, hogy nyúzza az embereket. Tehát ha kell, naponta hússzor föltelefonál, és odaszól, hogy na, akkor, angyalkám, ott van-e már magánál a papír, akkor nézzék meg, hol van, visszahívom fél óra múlva. És visszahívja. Tehát ha kell, akkor nyúzza őket, akár addig, hogy inkább előveszem és megcsinálom, csak hagyjon már békében ez az ember. Tehát ha valaki, akkor a Laci nyúzza őket. És barátom, volt egy eljárásrendi változásunk, ugye, közben, volt egy közbeszerzési eljárás-változásunk, volt az, hogy megszűnt a MÁK és a Foglalkoztatási Hivatal és lett belőle OKMP. Azt se tudták hónapokig, hogy hol vannak a projektmappáink, azt se tudták hónapokig. Érted? És akkor 8 hónapokat csúsznak a pénzzel, mert fogalmuk sincs, az e-mail rendszerben nem lehet fontos adatokat találni, mert késve kerülnek föl az adatok, egyszerűen hihetetlen, hogy mi megy. Káosz.”

Zárásként

A Göncöl Völgyeségi Tanoda a későbbiekben megjelenő tanodapályázatra szeretne pályázni, reméli a feltételek lehetővé teszik, de kétségei vannak a finanszírozás feltételeinek javulása és a szakmai kritériumokkal szemben. Leginkább a folytonosság hiánya, a finanszírozás, az eljárásrend következetlenségének problémája akadályozza a tanoda működését. A finanszírozás befolyásolja a szakmai munkát, hiszen a munkatársak bérezését a pályázatok folyamatosan nem biztosítják, s ezáltal a szakemberek fluktuációja jellemző. De a legfontosabb s talán legnagyobb probléma, hogy a legtöbbit a tanodába járó diákok veszítenek, akik egy közösség részesei, tanulmányaikban sikeresebbé váltak, sokat fejlődtek. S számára érthetetlen módon egyik napról a másikra megváltozik, csalódik, s bizalmatlanná válik, s mindezt nem lehet néhány óra vagy nap alatt visszafordítani, majd ha újra indul a tanoda, ezért próbálja más források bevonásával a Bonyhádi Független Roma Egyesület továbbra is működtetni tanodáját.

„Igazából nem is arról beszélnék, hogy milyen tapasztalat, eddig mi volt, hanem nagyon jó lenne megtartani ezeket a gyerekeket, egészen addig, amíg kiírják a következő pályázatot. Ez a legnehezebb tulajdonképpen. Most ezt a pangást talán betudhatjuk annak, hogy nyár van. Vége van az iskolának, mindenki egy kicsit szabadabb, kicsit kevesebbet jár ide, de nem lenne jó elveszíteni a gyerekeket, azt gondolom, mert sok gyereknek szüksége is van rá, meg egy olyan közösség alakult itt ki, hogy tényleg, szívesen jöttek ide a gyerekek, szeretnek idejárni. Mindenféleképpen jó lenne ezt továbbcsinálni. Tapasztalataim? - az, hogy furcsa volt újrakezdeni, újra pedagógusként dolgozni, de én pedagógusnak érzem magam, hiányoztak a gyerekek, és jó érzés volt újra tanítani és visszajönni gyerekek közé. Azt, hogy szeretnek-e, nem tudom, de sikerült magam elfogadtatni velük, és szívesen jönnek. Ez abból is látszik, tehát nemcsak hozzám, hanem a többi mentorhoz is, hogy néha, ha nincs is házi

feladatuk, pénteken délután is bejönnek. Akkor is, csak két percre beugrunk, elmesélik, hogy mi történt, mi volt, hova megyünk a hét végén, hol voltunk, mit csináltunk. Fél óra, tíz perc, beszélgetés, és mennek. Azt gondolom, hogy ez jelenti az embernek a legtöbbet, hogy a gyerekek szívesen jönnek ide.”

Melléklet 3.

TÁRKI-TUDOK

Tudásmenedzsment és Oktatóskutató
Központ Zrt.

A KÉRDŐÍV SORSZÁMA:

TANODA-kérdőív

Tanodavezető vagy helyettese részére

A válaszadás névtelen és önkéntes!

Intézmény neve:
Település:
Megye:
Régió:

TELEPÜLÉS JELLEMZŐI

1. Hány lakosa van a településnek?

.....

2. Kérjük, becsülje meg a település roma lakosainak arányát!

- 1- 10% alatti
- 2- 10-30% közötti
- 3- 30-50% közötti
- 4- 50-70 % közötti
- 5- 70% feletti

3. Milyennek ítéli meg a településen a roma lakosság szociális, oktatási és foglalkoztatási helyzetét az alábbi állítások alapján?

Válaszlehetőségek: egyáltalán nem megfelelő, nem megfelelő, inkább megfelelő, vagy megfelelő

	<i>Megfelelő</i>	<i>Inkább megfelelő</i>	<i>Nem megfelelő</i>	<i>Egyáltalán nem megfelelő</i>
A roma lakosság szociális helyzete	4	3	2	1
A roma gyerekek óvodai felvétele (három éves kor után)	4	3	2	1
A roma lakosság egészségügyi állapota	4	3	2	1
A roma lakosság iskolai végzettsége	4	3	2	1
A roma lakosok szakképzettségének mértéke	4	3	2	1
A településen élő roma lakosok foglalkoztatottsága/munkaerőpiaci helyzete	4	3	2	1

TANODA JELLEMZŐI

Először a tanodáról szeretnénk néhány kérdést feltenni.

4. Kérem, adja meg a tanoda alapításának évét!

.....

5. Kérjük, ismertesse a tanoda fő célkitűzését!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Kérjük, ismertesse, a tanoda konkrét célkitűzései milyen dokumentumokban található meg? (EZEKET EL IS KELLENE KÉRNI)

.....
.....
.....
.....
.....

7. Kérjük, ismertesse mi alapján szervezik a tanodai foglalkozásokat?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Vannak-e az Önök helyi tantervének olyan jellegzetességei, amelyek tudomásuk szerint a legtöbb tanoda helyi pedagógiai programban nem szerepelnek?

- 1. Igen, vannak
- 2. Nincsenek
- 9. Nem tudja

9. Ha vannak, kérem, sorolja fel ezeket a helyi sajátosságokat!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Kérjük, határozza meg a tanodát fenntartó szervezet jellegét!

- 1- települési önkormányzat
- 2- cigány kisebbségi önkormányzat
- 3- roma civil szervezet (alapítvány, egyesület, stb.)
- 4- nem roma civil szervezet
- 5- egyház
- 6- egyéb:

TANULÓI RÉSZVÉTEL ÉS ÖSSZETÉTEL

A következő kérdések a tanulói részvételre és összetételre vonatkoznak.

11. Kérjük, részletezze, hogyan alakult a tanoda tanulóinak létszáma az utolsó három tanévben és becsülje meg ebből a nem romák számát?

	2005/2006	2006/2007	2007/2008
	1. félév	1. félév	1. félév
Tanulók száma			
Ebből nem roma			

12. Kérjük, mondja meg, az utolsó két tanévben, a tanodai tevékenységben résztvevő tanulók közül hány főre igazak a következő állítások!

	2006/2007 tanév 1. félév (fő)			2007/2008 tanév 1. félév (fő)		
	Összes	HHH tanulók száma	Roma tanulók száma	Összes	HHH tanulók száma	Roma tanulók száma
1. Besorolás:						
Normál tantervű osztályba jár						
Emelt szintű oktatásban és/vagy két tanítási nyelvű iskolai oktatásban vesz részt						
Gyógypedagógiai csoportba, tagozatba jár						
Speciális iskolába jár						
2. Gyógypedagógiai oktatás esetén:						
Enyhe fokban értelmi fogyatékos						
Középsúlyos értelmi fogyatékos						
Diszlexiás, egyéb részképesség zavaros						
Súlyos magatartási, tanulási zavaros						
Egyéb:						
3. Lemorzsolódás:						
Évismétlők száma						
Magántanulók száma						
4. Másik településről naponta bejáró tanulók száma						

13. Most arra lennénk kíváncsiak, hogy mely iskolából mennyi és milyen korú tanuló érkezik a tanodába.

Kérjük, töltsse ki a következő táblázatot az idei (2007/08.) tanévre vonatkozóan!

Az iskola megnevezése, ahonnan jönnek a tanulók	Az iskola településének a neve	A tanulók közül mennyi a ...		Hányan vannak a tanulók között				Összesen	Ebből évisméltő
		Fiú	Lány	6 év alatti	6-10 éves	11-14 éves	14 év fölötti		
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									

14. Kérem, adja meg a tavalyi és az idei iskolaévben, hányan dolgoznak, dolgoztak a tanodában? (Képesített pedagógus, képesítés nélküli, stb.)

	2006/2007 1. félév			2007/2008 1. félév		
	Összes	Ebből önkéntes	Roma	Összes	Ebből önkéntes	Roma
Képesített pedagógus (diplomával rendelkező)						
Egyetemi hallgató (akinek szakirányú végzettsége folyamatban van)						
Képesítetlen pedagógus (érettségivel rendelkező munkatárs, aki tanítja a gyerekeket)						
Fejlesztő pedagógus, képesített gyógypedagógus						
Szabadidő-, programszervező						
Nem oktató, kisegítő dolgozó (pl. takarító, gazdasszony, karbantartó)						

15. Kérem, ismertesse, az idei iskolaévben hányan dolgoznak a tanodában fő állásban? (hányan részmunkaidőben, stb.)

<i>Foglalkoztatás státusza</i>	<i>2006/2007 1. félév</i>		<i>2007/2008 1. félév</i>	
	<i>Összes</i>	<i>Roma</i>	<i>Összes</i>	<i>Roma</i>
Főállásban (teljes munkaidő, napi nyolc óra)				
Részmunkaidőben (napi négy-hat óra)				
Óraadóként (megbízási szerződéssel, kb. havi 20-40 óra, teljesítmény alapján)				
Egyéb, éspedig:				

TANODA KAPCSOLATAI

Most a tanoda kapcsolataira kérdezzük rá.

16. Milyen mértékben járulnak hozzá az alábbi intézmények a tanoda tevékenység-kínálatának kialakításához? (Nagyon nagy mértékben, nagy mértékben, kis mértékben vagy egyáltalán nem!)

	<i>Nagyon nagy mértékben</i>	<i>Nagy mértékben</i>	<i>Kis mértékben</i>	<i>Egyáltalán nem</i>	<i>Nem tudja eldönteni</i>
1. Helyi önkormányzat	4	3	2	1	9
2. Cigány kisebbségi önkormányzat	4	3	2	1	9
3. Helyi civil szervezetek	4	3	2	1	9
4. Helyi iskolák pedagógusai	4	3	2	1	9
5. Országos Oktatási Integrációs Hálózat	4	3	2	1	9
6. Tanulói igények	4	3	2	1	9
7. Szülői közösség	4	3	2	1	9
8. Szociális, gyermekvédelmi szakértők (családsegítő, gyermekjóléti szolgálat, stb.)	4	3	2	1	9
9. Egyház munkatársai	4	3	2	1	9
10. Egyéb:	4	3	2	1	9

17. Az elmúlt egy évben, hány alkalommal tartottak találkozókat és milyen célból az alábbiakban felsorolt személyekkel?

	<i>Hány alkalommal (ha egyet sem, akkor nulla)</i>	<i>Milyen célból?</i>
Általános iskolai pedagógusokkal		
Középiskolai pedagógusokkal		
Megyei pedagógiai intézet munkatársaival		
Országos Oktatási integrációs Hálózat munkatársaival (pl. regionális koordinátorok, stb.)		
A helyi/megyei munkaügyi központ alkalmazottjaival		
Roma Program Támogatási Hálózat munkatársaival		
Más tanodák vezetőivel, munkatársaival		

18. Milyen gyakran tartják a kapcsolatot a szülőkkel az alábbi formákban?

	<i>Naponta</i>	<i>Hetente</i>	<i>Kéthetente vagy havonta többször</i>	<i>Havonta</i>	<i>Negyed- évente</i>	<i>Félévente</i>	<i>Ritkábban</i>	<i>Soha</i>
1. Szülői értekezlet	1	2	3	4	5	6	7	8
2. Fogadóóra	1	2	3	4	5	6	7	8
3. Családlátogatás	1	2	3	4	5	6	7	8
4. Telefonos kapcsolattartás	1	2	3	4	5	6	7	8
5. Kapcsolattartás e-mailben	1	2	3	4	5	6	7	8
6. Egyéb formális kapcsolattartás (pl. postai levél)	1	2	3	4	5	6	7	8
7. Egyéb informális kapcsolattartás (pl.: délutáni beszélgetés a szülővel, ha megy a tanulóért)	1	2	3	4	5	6	7	8
8. Tájékoztató nap (év elején vagy év közben)	1	2	3	4	5	6	7	8
9. Közösségi programok	1	2	3	4	5	6	7	8

19. Tartják-e Önök a kapcsolatot végzett hallgatóikkal?

- 1- Igen
2- Nem

20. Ha IGEN, hogyan történik ez a kapcsolattartás?

- 1- véletlenszerűen, összefutnak a településen
- 2- néha a volt hallgató ellátogat a tanodába
- 3- a volt hallgató rendszeresen ellátogat a tanodába, részt vesz közösségi programokon
- 4- a volt hallgató bekapcsolódik a tanoda munkájába (kijelölt feladatot lát el)
- 5- A tanoda munkatársai felkeresik a volt hallgatóikat (évente legalább egyszer)

21. Miként ítéli meg végzett tanulóik középfokú sikerességét?

- 1- sikeres
- 2- inkább sikeres
- 3- sikeres is meg nem is
- 4- inkább sikertelen
- 5- sikertelen
- 9- nem tudja megítélni

TANODA FINANSZÍROZÁSA

Most a tanoda finanszírozásáról tennék fel néhány kérdést.

22. Kérjük, sorolja fel az utolsó három év, legfontosabb 3 megnyert pályázatát, kitől nyerték, milyen témában és mennyi volt az összeg?

<i>Pályázatot kiíró szervezet (település neve)</i>	<i>Pályázat témája</i>	<i>Elnyert összeg</i>

23. Az elmúlt négy évben részt vettek-e HEFOP-pályázaton? (HEFOP 2004/2.1.4, 2005/2.1.4/b)

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nincs válasz

24. Ha IGEN, kérem, jelölje, mekkora összegű támogatásban részesültek?

HEFOP 2004/2.1.4:

HEFOP 2005/2.1.4/b:

25. Az elnyert HEFOP-támogatásnak, 2008. február 1-ig, hány százaléka került kifizetésre?

- 1- 10%-nál kevesebb
- 2- 10-30% közötti összeg
- 3- 30-50% közötti összeg
- 4- 50-70% közötti összeg
- 5- 70-80 % közötti összeg
- 6- 80% feletti összeg

26. A tanoda-program megvalósításához igényeltek-e kölcsönt, hitelt, stb.?

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nincs válasz

27. Ha IGEN, kitől, mikor és milyen összegben igényeltek támogatást?

A kölcsönt/hitelt nyújtó intézet megnevezése	Az igénylés éve	Összege
1.		
2.		
3.		
4.		

28. Szándékoznak-e a jövőben részt venni a tanoda működtetésére kiírandó új európai uniós pályázatokon?

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nem tudja

29. Az Önök számára a finanszírozás milyen mértékű gondot okoz az épület, tanterem karbantartása terén? Nagy gondot, inkább gondot, inkább nem okoz gondot, vagy egyáltalán nem okoz gondot?

	<i>Egyáltalán nem okoz gondot</i>	<i>Inkább nem okoz gondot</i>	<i>Inkább gondot okoz</i>	<i>Nagy gondot okoz</i>	<i>Nem tudja</i>
Épület, tanterem karbantartása	4	3	2	1	9
Tanuló helység/tanulószoza felszerelése	4	3	2	1	9
Működtetés költségei	4	3	2	1	9
Tevékenységfejlesztés költségei (pl. új tevékenységek bevezetése)	4	3	2	1	9
Tanárok, oktatók bére	4	3	2	1	9
Tanárok, oktatók továbbképzése					
Nem oktató-nevelő munkát végző alkalmazottak bére	4	3	2	1	9

TANODA PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE

Az alábbi kérdések a tanoda pedagógiai tevékenységére vonatkoznak:

30. Véleménye szerint az Önök intézménye, milyen mértékben segíti a diákok...?

	<i>Nagymértékben segíti</i>	<i>Inkább segíti</i>	<i>Inkább nem segíti</i>	<i>Egyáltalán nem segíti</i>	<i>Nem tudja eldönteni</i>
Kreativitásának fejlődését	4	3	2	1	9
Problémamegoldó képességének fejlődését	4	3	2	1	9
Alkalmazkodó képességének fejlődését	4	3	2	1	9
Az elsajátítási mechanizmusok kialakulását	4	3	2	1	9
Kommunikációs képességének fejlesztését	4	3	2	1	9
Gyakorlati ismeretek elsajátítását	4	3	2	1	9
Középiskolai továbbtanulását	4	3	2	1	9
Középiskola utáni továbbtanulását	4	3	2	1	9
Iskola utáni önállósulását	4	3	2	1	9
Iskola utáni álláskeresését	4	3	2	1	9

31. Milyen gyakran jelennek meg a következők a tanoda pedagógiai gyakorlatában?

	<i>Hetente</i>	<i>Kéthetente</i>	<i>Havonta</i>	<i>Negyed-évente</i>	<i>Félévente</i>	<i>Ritkábban</i>	<i>Soha</i>
Tanári műhely-tevékenység, kiscsoportos szakmai megbeszélések	1	2	3	4	5	6	7
Egymás tanóráinak a látogatása	1	2	3	4	5	6	7
Tanodavezetői, intézmény-, szervezetvezetői hospitálás	1	2	3	4	5	6	7
Értékelő esetmegbeszélések	1	2	3	4	5	6	7
Problémamegoldó fórumok (pl.: szülőkkel, szakemberekkel)	1	2	3	4	5	6	7

32. Kérem, ismertesse, alkalmazzák-e a tanodai pedagógiai munka során a következő módszereket?

	<i>Igen, gyakran</i>	<i>Igen, néha</i>	<i>Nem</i>	<i>Nem tudja</i>
Kooperatív tanulásszervezési technika	1	2	3	9
Projekt módszer	1	2	3	9
Csoportmunka	1	2	3	9
Differenciált tanulásszervezés	1	2	3	9
Kiscsoportos felzárkóztatás	1	2	3	9
Egyéni fejlesztés	1	2	3	9
Frontális oktatás	1	2	3	9

33. Kérjük, ismertesse a tanodai felvétel rendjét!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

34. Kérjük, jelölje, azokat a kritériumokat, amelyek alapján egy tanuló a tanodai foglalkozások részese lehet?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

35. Véleménye szerint, sikeresebbek-e a tanodai foglalkozások résztvevői iskolai tanulmányaik során? (a nem tanodai résztvevő tanulókhoz viszonyítva)

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nem tudja

36. Ha IGEN, kérjük részletezze, véleménye szerint, miben sikeresebbek! Indokolja válaszát!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

37. Kérjük, jelölje meg, hogy az alábbiakban feltüntetett tevékenységek, pedagógiai eljárások és módszerek régebben vagy jelenleg megtalálhatók-e az Önök tanodájában. Kérjük ugyanakkor, hogy az egyes cellákba tüntesse fel a kért vonatkozó további adatokat is!

Tevékenység megnevezése	Volt	Van	Soha nem volt	Jelenleg résztvevő tanulók száma
<i>Önálló tanulást segítő fejlesztés</i>	1	2	0	
<i>Szociális kompetenciák fejlesztése</i>	1	2	0	
<i>Drámapedagógiai foglalkozások</i>	1	2	0	
<i>Múzeumpedagógiai foglalkozások</i>	1	2	0	
<i>Művészeti foglalkozások</i>	1	2	0	
<i>Önismereti és személyiségfejlesztő foglalkozások</i>	1	2	0	
<i>Projekt-napok</i>	1	2	0	
<i>Multikulturális tartalmak megjelenítése</i>	1	2	0	
<i>Pályaorientáció</i>	1	2	0	
<i>Továbbtanulásra felkészítő program</i>	1	2	0	
<i>Szabadtéri programok</i>	1	2	0	
<i>Hétfégi közös programok (családtagok nélkül)</i>	1	2	0	
<i>Hétfégi családi programok</i>	1	2	0	
<i>Nyári táborok</i>	1	2	0	
<i>Kirándulások</i>	1	2	0	
<i>Hagyományörző foglalkozások</i>	1	2	0	
<i>Tehetséggondozás</i>	1	2	0	

1. A megkérdezett neme:

- 1 – Férfi
- 2 – Nő

2. Mikor született Ön? 19.....

3. Hol született Ön?

- 1- a tanoda székhelyén
- 2- egy környező településen
- 3- ugyanabban a megyében, de távolabb
- 4- más megyében
- 5- más régióban
- 6- egyéb:

4. Jelenleg hol él Ön?

- 1- a tanoda székhelyén
- 2- egy környező településen
- 3- ugyanabban a megyében, de távolabb
- 4- más megyében
- 5- egyéb:

5. Kérjük, jelölje, miként határozza meg etnikai hovatartozását?

- 1- roma
- 2- félig roma
- 3- nem roma
- 9- nincs válasz
- 10- egyéb:.....

6. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- 1- befejezett általános iskola
- 2- befejezett szakiskola
- 3- befejezett középiskola érettségivel
- 4- érettségi utáni képesítést nyújtó 2-3 éves iskola
- 5- befejezett főiskola
- 6- befejezett egyetem
- 7- befejezett doktori képzés (PhD)
- 8- egyéb

7. Kérem, sorolja fel felsőfokú diplomáit! (Kérjük, nevezze meg a szakot, a képzési formát és az évet!)

<i>Szak megnevezése</i>	<i>Képzési forma</i>	<i>Képesítés megszerzésének ideje</i>
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

8. Az Ön beosztása:

- 1- a szervezet vezetője/elnöke
- 2- a szervezet alelnöke
- 3- tanodavezető
- 4- szakmai vezető
- 5- projektvezető
- 6- programszervező
- 7- oktató
- 8- adminisztrációs munkatárs
- 9- egyéb

9. Hány éve dolgozik Ön ebben a beosztásban?éve

10. Hány éve dolgozik a tanodában? éve

11. Ön mely tantárgyakat tanítja, tevékenységeket vezet ebben a tanévben? És ezeket heti hány órában?

<i>Tantárgy, tevékenység neve</i>	<i>Heti óraszám</i>
1.	
2.	
3.	

12. Beszél Ön valamilyen idegen nyelven?

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nincs válasz

13. Ha igen, mely nyelveken és milyen szinten?

	<i>Egyáltalán nem ismerem</i>	<i>Alapfokon</i>	<i>Középfokon</i>	<i>Felsőfokon</i>
angol	1	2	3	4
francia	1	2	3	4
német	1	2	3	4
orosz	1	2	3	4
Egyéb:	1	2	3	4

14. Beszéli a következő cigány nyelvek valamelyikét?

	<i>Egyáltalán nem ismerem</i>	<i>Alapfokon</i>	<i>Középfokon</i>	<i>Felsőfokon</i>
Beás	1	2	3	4
Lovári	1	2	3	4

15. Használ Ön számítógépet?

- 1- igen
- 2- nem
- 9- nincs válasz

16. Ha igen, Ön milyen gyakran használ számítógépet?

- 1- Naponta
- 2- Hetente többször
- 3- Átlagosan hetente egyszer
- 4- Havonta két-három alkalommal
- 5- Átlagosan havonta
- 6- Ritkábban, mint havonta

17. Rendelkezik-e Ön a saját otthonában:

	<i>Igen</i>	<i>Nem</i>	<i>Nincs válasz</i>
Személyi számítógéppel	1	2	9
Internet-hozzáféréssel	1	2	9

18. Igaz-e Önre az alábbi állítások valamelyike?

<i>Betöltött pozíciómegnevezése</i>	<i>Igen</i>	<i>Nem</i>
Helyi önkormányzati képviselő	1	2
Megyei önkormányzati képviselő	1	2
Tagja a helyi vagy megyei önkormányzat oktatási bizottságnak	1	2
Országos pedagógus szakmai szervezet tisztségviselője	1	2
Országos pedagógus szakmai szervezet tagja	1	2
A helyi cigány kisebbségi önkormányzat vezetője	1	2
A helyi cigány kisebbségi önkormányzat tagja	1	2
Országos cigány önkormányzat tisztségviselője	1	2
Helyi roma civil szervezet munkatársa	1	2
Országos roma civil szervezet munkatársa	1	2
Országos Oktatási Integrációs Hálózat munkatársa/megbízottja	1	2
Roma Program Támogatási Hálózat munkatársa/megbízottja	1	2
Nemzeti Fejlesztési Ügynökség munkatársa	1	2
Közoktatási szakértő	1	2
Tanügyigazgatási szakértő	1	2
Közoktatási esélyegyenlőségi szakértő	1	2

29. Dolgozik-e Ön a tanodán kívül máshol is?

- 1- Igen, éspedig
- 2- Nem

KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZOLT KÉRDÉSEINKRE!

